

ΔΙΟΝ. ΜΠΑΝΤΟΥΝΑ
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΗΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

Ε΄ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΜΙΧ. Σ. ΖΗΚΑΚΗ
ΠΕΣΜΑΤΖΟΓΛΟΥ & ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ
ΑΘΗΝΑΙ

Πᾶν γνήσιον ἀντίτυπον φέρει τὴν ὑπογραφήν τοῦ συγ-
γραφέως.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

1. Εισαγωγή.

Ἡ Ἰταλία εἶναι ἡ μεσαία χερσόνησος ἀπὸ τὶς τρεῖς πῦθ ἔχει στὰ νότια ἡ Εὐρώπη. Μοιάζει σὰν ὑπόδημα κι ἔχει στὰ νότια ἓνα μεγάλο νησί τῆ Σικελία. Ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ Χερσόνησο χωρίζεται μὲ τὴν Ἀδριατικὴ θάλασσα καὶ ἀπὸ τὴν Ἰσπανικὴ μὲ τὸ Τηρρυνικὸ πέλαγος ἀνάμεσα στὰ νησιά Κορσικὴ καὶ Σαρδηνία καὶ τῆ συνέχειά του τῆ Μεσόγεια θάλασσα. Στὰ βορραινὰ τῆ χωρίζουε τὴν Ἰταλία ἀπ' τὴν ἄλλη Εὐρώπη οἱ Ἄλπεις τὰ ψηλότερα ὄρη τῆς Εὐρωπης.

Ἡ Μεσόγεια θάλασσα τελειώνει νότια στὰ παράλια τῆς Ἀφρικῆς. Πλησιάζει πῦθ πῦθ στὴν Εὐρώπη ἢ Ἀφρικὴ στὴν Ἰσπανία καὶ σχηματίζει ἓνα στενό, τὸν πορθμὸ τοῦ Γιβραλτάρ. Ἡ Μεσόγεια προχωρεῖ ἀνατολικά ὡς τὰ παράλια τῆς Συρίας, Φοινίκης καὶ Παλαιστίνης, νότια καὶ βόρεια ὡς τὰ παράλια τῆς Μικρασίας καὶ φτάνει ὡς τὰ νότια τῆς Ρωσίας, ὅπου σχηματίζει τῆ Μαύρη θάλασσα.

Ἀνάμεσα Ἑλλάδας καὶ Μικρασίας ἡ Μεσόγεια θάλασσα λέγεται Αἰγαῖο πέλαγος. Γιὰ νὰ περάση κανεὶς στὴ Μαύρη θάλασσα πρέπει νὰ περάση τὰ στενὰ πῦθ σχηματίζονται ἀνάμεσα στὰ παράλια τῆς Θράκης καὶ Μικρασίας, τὸν Ἑλλήσποντο, τὴν

πιὸ πλατύτερη θάλασσα τοῦ Μαρμαρά κι ἔπειτα τὸ στενὸ τοῦ Βοσπόρου.

Ἡ λεκάνη τῆς Μεσόγειας θάλασσας ἦτανε τὸ κέντρο τοῦ ἀρχαίου γνωστοῦ κόσμου.

Λίγα πράματα γνωρίζανε τότε γιὰ τὴν πολὺ βορεινὴ Εὐρώπη. Ἡ Ἀσία ἦτανε κι αὐτὴ ἄγνωστη. Μεταφέρνανε τὰ καραβάκια μὲ τοὺς θησαυροὺς τους ὡς τὰ λιμάνια τῆς Μικρασίας καὶ τῆς Φοινίκης μὰ ἀπὸ τοὺς λαοὺς γνωρίζανε τοὺς Πέρσες καὶ τοὺς Μήδους, τοὺς Ἀσούριους καὶ Βαβυλώνιους τῆς Μεσοποταμίας ποὺ ἦτανε καὶ ἡ πιὸ πλούσια χώρα ἀνάμεσα στοὺς μεγάλους ποταμοὺς στὸν Εὐφράτη καὶ τὸν Τίγρη.

Καὶ ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος δὲν μπόρεσε νὰ προχωρήσῃ πέρα ἀπὸ τ' ἀνατολικά σύνορα τῶν Ἰνδιῶν. Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ βέρεια παράλια τῆς Ἀφρικῆς ἡ ἄλλη ἦτανε ἄγνωστη. Ἀκόμη δὲ γνωρίζανε τότε τὴν Αὐστραλία καὶ τὴν Ἀμερικὴ. Στὸ βιβλίο τοῦτο θὰ μάθουμε πότε ἀνακαλυφθῆκανε οἱ χώρες αὐτὲς καὶ πῶς τὸ κέντρο τοῦ κόσμου ποὺ ἦτανε ἡ Μεσόγεια, ἔχασε τὴν παλιά του δόξα.

Ἀφοῦ ἡ Μεσόγεια εἶναι τὸ κέντρο τοῦ παλαιοῦ κόσμου, ἐξουσίαζε φυσικὰ καὶ τὸν τότε κόσμιο, ἐκεῖνος ὁ λαὸς ποὺ κυριαρχοῦσε σ' αὐτὴ τὴ Μεσόγεια θάλασσα. Εἶχε δελεαστὴ στὰ χέρια του τὸ ἐμπόριο νὰ πωλῆ τ' ἀγαθὰ τῆς Ἀνατολῆς στὴ Δύση καὶ τῆς Δύσης στὴν Ἀνατολή. Καὶ γιὰ νὰ γίνῃ τοῦτο ἔπρεπε ὁ λαὸς ὁ κυρίαρχος νὰ κατέχῃ τὰ λιμάνια τῆς Μεσόγειας, τίς πιὸ κατάλληλες ὀχυρὲς θέσεις καὶ τὴ δύναμη νὰ τὰ κρατῇ στὴν ἐξουσία του.

Οἱ πιὸ παλιοὶ κυρίαρχοι τῆς Μεσόγειας ἦτανε οἱ Φοίνικες. Ἀργότερα τοὺς περιορίσανε οἱ Κρήτες πρῶτοι κι ἔπειτα ὄλες οἱ Ἑλληνικὲς φυλές. Οἱ Ἕλληνες εἶχανε χτίσει ἀποικίαι σ' ὅλα τὰ παράλια τῆς Μεσογείου ἀπὸ τὸ Γιβραλτὰρ ὡς τὰ παράλια τῆς Μαύρης θάλασσας.

Στὴν Κάτω Ἰταλία καὶ τὴ Σικελία ἦτανε τόσο πολλὲς οἱ ἑλληνικὲς ἀποικίαι ποὺ λεγόντανε ὅλες μαζὶ Μεγάλῃ Ἑλλάδα. Οἱ ἑλληνικὲς ἀποικίαι προκόψανε στὸν πολιτισμὸ πολὺ ἐνωρίτερα ἀπὸ τίς ἑλληνικὲς πολιτείαι τῆς καθ'αυτὸ Ἑλλάδας.

Ὅμως ὅταν κυριαρχήσανε στὴν Ἀσία οἱ Πέρσαι ἦτανε φυσικὸ νὰ θελήσουν νὰ ὑποτάξουν τίς ἑλληνικὲς ἀποικίαι τῆς Μικρασίας, νὰ ἐβάλουνε στὴν ὑποταγὴ τους τὴν Ἑλλάδα πρῶτα καὶ ἔπειτα φυσικὰ καὶ ὅλα τὰ παράλια τῆς Μεσόγειας.

Οἱ Ἑλληγες ὑπερασπίσανε τὴν ἐλευθερία τους καὶ προπάντων ἡ δημοκρατικὴ Ἀθήνα καὶ περιορίσανε τὴ δύναμη τῆς Περσίας. Ἡ Ἀθήνα ὅταν ἐκυριάρχησε δημιούργησε καὶ τὸν ἀρχαῖο ἑλληνικὸ πολιτισμὸ. Δυστυχῶς ὁ Πελοποννησιακὸς πόλεμος κατὰστρεψε τὴν Ἀθήνα καὶ ἔπειτα καὶ τὴ Σπάρτη καὶ τὴ Θήβα.

Ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος ὑπόταξε τὴ γνωστὴ τότε Ἀσία καὶ ἔφτασε ὡς τίς Ἰνδίες. Οἱ διάδοχοί του μοιράσανε τὸ ἀπέραντο κράτος καὶ ξακολοθήσανε τὸ ἔργο τοῦ Ἀλέξανδρου, νὰ μεταδίδουνε δηλαδὴ τὸν ἑλληνικὸ πολιτισμὸ.

Μετὰ τὴν κυριαρχία τῶν Ἑλλήνων ἔρχεται ἡ κυριαρχία τῶν Ρωμαίων.

2. Ἡ Ρώμη.

Ἡ Ρώμη εἶναι στὴν ὄχθη τοῦ Τίβερος ποταμοῦ. Ὁ Τίβερος αὐτὸς χύνεται στὸ Ἑρρηνικὸ πέλαγος καὶ πηγάζει ἀπὸ τὰ Ἀπένινα ὄρη.

Στὴν ἀρχὴ ἡ Ρώμη ἦτανε ἓνα μικρὸ χωριὸ σὲ δυὸ λόφους στὸ Πλατίνο καὶ στὸ Καπιτωλίνο. Καὶ ἦτανε οἱ πρῶτοι Ρωμαῖοι φτωχοὶ γεωργοί. Λίγες πῶς χτίστηκε ἀπὸ τὸν Αἰνεῖα στὰ 753 π. Χ.

Στὴν ἀρχὴ τὸ πολίτευμα ἦτανε ἡ βασιλεία. Ὁ βασιλεὺς ὅπως σ' ὅλες τίς ἀρχαῖες πολιτείαι εἶχε ὅλη τὴν ἐξουσία στὰ χέρια του. Οἱ ἄλλες ἀρχοντικὲς οἰκογένειαι, οἱ πατρίκιοι σιγὰ σιγὰ περιορίσανε τὴ μεγάλη ἐξουσία τοῦ βασιλεῦς. Ἀλλὰ τότε

δρόφερε ἀπὸ τοὺς πατρίκιους, ἡ φτωχολογία, οἱ πλῆβσιοι. Ὅπως καὶ στὴν Ἀθήνα ἀρχίζουσι ἀγῶνες ἀνάμεσα σὲ τὰς δύο τάξεις αὐτὰς. Μὲ τὸν καιρὸ παίρνουνε δικαιώματα καὶ οἱ πλῆβσιοι καὶ εἶτοι ἐπικρατεῖ τὸ δημοκρατικὸ πολίτευμα. Στὸ ἀναμεταξὺ ἡ Ρώμη μεγαλώνει μὲ τὴν ὑποταγὴ τῶν γύρω λαῶν. Στὰ βόρεια εἶναι ἡ κοιλάδα τοῦ Πάδου, ἡ πρὸς πλοῦσια πεδιάδα τῆς Ἰταλίας. Παίρνεται λοιπὸν αὐτὴ καθὼς καὶ οἱ ἄλλες πρὸς τὰ νότια. Ἡ Ρώμη τότε ἀπλώνεται σ' ἑφτά λόφους. Γίνεται ἀπὸ μιὰ πόλη Κράτος δυνατὸ. Δυνατὸ γιατί ἔχει καλοὺς νόμους, ὠργανωμένον στρατὸ καὶ λαὸ πὸς ἔχει ζωὴ καὶ θέλει νὰ ζήσῃ.

Οἱ Ρωμαῖοι κυριεῦονε καὶ τὴν Κάτω Ἰταλία καὶ τὴ Σικελία, ὑποτάξανε δηλαδὴ τὲς ἑλληνικὰς ἀποικίας. Ὁ Πύρρος ὁ βασιλεὺς τῆς Ἡπείρου δὲν κατορθώνει νὰ τὴ σώσῃ. Μὰ εἴτε οἱ Καρχηδόνιοι. Ἡ Καρχηδόνα ἦτανε στὰ βορρειαὶ παράλια τῆς Ἀφρικῆς, ἡ πρὸς τὴν ἀποικία τῶν Φοινίκων. Ὅστερ' ἀπὸ πολλοὺς ἀγῶνες διώκονται ἀπὸ τὴ Σικελία οἱ Καρχηδόνιοι καὶ μπαίνει στὴν ὑποταγὴ τῆς Ρώμης καὶ ἡ ἴδια ἡ Καρχηδόνα.

Οἱ Καρχηδόνιοι μὲ τὸν μεγάλο τοὺς στρατηγὸ Ἀννίβα εἶχανε πάρει τὴν Ἰσπανία καὶ προχωρῶντας εἶχανε μπῆ στὴν Ἰταλία ἀπὸ τὴς Ἀλπεῖς. Ἐτοὶ πολεμῶντας νὰ νικήσουνε τοὺς Καρχηδόνιους οἱ Ρωμαῖοι ὑποτάξανε καὶ τὴν Ἰσπανία καὶ τὴν ἀνάμεσα πλοῦσια Γαλλία καὶ τὴν ἄλλη βόρεια Εὐρώπη. Αὐτὴ βέβαια γιὰ τὴν ἀσφάλειά τοὺς ἀπὸ τὴ στεριά.

Μὰ τὸ ψητὸ εἶπαμε, τὰ πλοῦτητα, εἶναι στὴν Ἀνατολὴ καὶ στὴν πλοῦσια Αἴγυπτο.

Μὰ τὰ χαίρονται ἄλλοι. Δυνατοὶ βασιλιάδες καὶ διάδοχοι τοῦ Ἀλέξανδρου. Δύσκολο νὰ τὰ θάλουνε μαζὶ τοὺς. Γιὰ δὲς ἔμωσ! οἱ διάδοχοι τοῦ Ἀλέξανδρου πολεμοῦν συναμεταξὺ τοὺς καὶ... καλοῦν πότε ὁ ἓνας καὶ πότε ὁ ἄλλος τοὺς Ρωμαίους. Αὐτὸ πρὸς ζητούσανε καὶ αὐτοί. Καὶ στὰ 146 π. Χ. γίνεται ὑποταγὴ τῆς Ἑλλάδας καὶ λίγα χρόνια πρὶν νὰ γεννηθῇ ὁ Χριστὸς

οί Ρωμαῖοι εἶναι κυρίαρχοι ὅλου τοῦ κόσμου.

Τὰ χρόνια ἐκεῖνα μεταβλήθηκε καὶ τὸ πολίτευμα τῆς Ρώμης. Ἀπὸ δημοκρατία ἔγινε αὐτοκρατορία. Ἐνας δηλαδὴ ἀνώτατος κυβερνήτης ποῦ τὸν ἐλέγανε αὐτοκράτορα, κυβερνοῦσε ἀπὸ τῆ Ρώμῃ ὅλο τὸ ἀπέραντο ρωμαϊκὸ κράτος.

Φυσικὰ οἱ αὐτοκράτορες τρυγῶντας τοὺς φόρους τοῦ ἀπέραντου κράτους εἶχανε συναθροῖσαι ἄπειρα πλούτη. Μὲ τὰ πλούτη αὐτὰ εἶχανε ὀργανωμένο καὶ δυνατὸ στρατό. Στὶς πιδ κατάλληλες θέσεις στὰ σύνορα προπάντων εἶχανε στρατόπεδα.

Μὰ τί ἦτανε αὐτὰ τὰ στρατόπεδα; Τὸ στρατόπεδο εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ στρατώνες καὶ γύρω ἀπὸ αὐτὲς φρούρια δυνατὰ. Στὴν ἀνάγκη ποῦ θὰ παρουσιαζότανε νὰ μετακινήθουνε τὰ στρατεύματα εἶχανε ἀνάγκη νὰ ὑπάρχουνε δρόμοι καὶ γεφύρια καὶ κατάλληλοι τόποι νὰ στρατοπεδεύσουνε καὶ νὰ θρῖσκουνε εὐκολὰ τὰ ὅσα τοὺς χρειαζότανε. Οἱ στρατιῶτες πῶς θὰ ζούσανε; Γύρω τους μαζευότανε οἱ ἔμποροι ποῦ τοὺς πουλοῦσανε τὸ ἕνα καὶ τὸ ἄλλο. Ἔτσι κοντὰ στὰ στρατόπεδα φυτρῶνανε ὀλόκληρες πολιτεῖες. Μ' ἕνα τέτοιο δυνατὸ στρατό, μ' ὅλα τὰ μέσα καὶ τὶς εὐκολίες ποῖς μποροῦσε νὰ τὰ βάλῃ. Γι' αὐτὸ τὸ κράτος τῶν αὐτοκρατόρων ἔζησε πολλὰ χρόνια ἡσυχῶ ἀπὸ πολέμους, ἐπικράτησε γιὰ πολλὰ χρόνια ἡ εἰρήνη. Τὰ χρόνια κεῖνα χτιστήκανε καὶ πολλὲς καὶ ὠραῖες πόλεις. Οἱ αὐτοκράτορες ὀργανῶνανε ὅλο καὶ καλύτερα τὸ κράτος καὶ κάμανε νόμους ποῦ νὰ τὸ ἀσφαλίζουνε. Στὴν αὐτοκρατορία εἶχε μπῆ κι ἄλλο καλὸ, ποῦ θὰ τὸ μάθουμε τώρα.

3. Ρωμαῖοι καὶ Ἕλληνες.

Οἱ Ρωμαῖοι ἦτανε δυνατοὶ στὰ στρατιωτικά, ξαίρανε καὶ νὰ ὀργανῶνουνε κράτος. Ὅμως πρὶν νὰ καταχτήσουνε τὴν Ἑλλάδα εἶχανε μείνει πολὺ πίσω στὸν πολιτισμὸ. Μπροστὰ στοὺς Ἕλληνες ποῦ ξαίρανε νὰ ζήσουνε τῆ ζωὴ τους ὠραῖα καὶ οἱ

πιθ' ἐπίσημοι Ρωμαῖοι ἦτανε ἀπελέκητοι χωριάτες. Δὲν εἶχανε ὠραῖα σπίτια καὶ ἔπιπλα. Δὲν ντυνότανε μὲ γοβστο. Δὲν ξαί-
ρανε νὰ ἐτοιμάζουνε τίς τροφές νὰ εἶναι νόστιμες μὰ καὶ στὸ
μάτι εὐχάριστες. Δὲν εἶχανε δημόσια χτίρια, ἀγορὲς θεντρόφυτες
καὶ καλλιτεχνικὰ χτισμένες, ναοὺς μὲ ὠραῖα ἀγάλματα, γιορτὲς
ποὺ νὰ ὁμορφαίνουνε τὴ ζωὴ. Ἀκόμα δὲν εἶχανε σοφοὺς καὶ μορ-
φωμένους. Γενικῶς ἦτανε πίσω οἱ ὠραῖες τέχνες καὶ οἱ γράμ-
ματα.

Ἀρχίσανε τότε νὰ μιμοῦνται σ' ὄλα τοὺς Ἕλληνας. Οἱ
στρατηγὰὶ ποὺ ἐρχόντανε καὶ ὑποδουλώνανε τίς ἐλληνικὲς πολι-
τεῖες μαθαίνανε νὰ ζοῦνε σὰν τοὺς Ἕλληνας. Παίρνανε ἔπιπλα,
ἀγάλματα καὶ ἄλλα καλλιτεχνήματα καὶ τὰ φέρνανε οἱ σπίτια
τοὺς στὴ Ρώμη. Ἀρχίσανε μὲ τὸν καιρὸ νὰ χτίζουνε καὶ ναοὺς,
νὰ τοὺς στολίζουνε ὅπως οἱ Ἕλληνας, νὰ σπουδάζουνε καὶ τὰ
ἐλληνικὰ γράμματα. Πολλοὶ στέλνανε τὰ παιδιὰ τοὺς εἰς οὐλο-
λὲς τῆς Ἀθῆνας, τῆς Ρόδου, τῆς Περγαμου, τῆς Ἀλεξανδρείας.
Παίρνανε καὶ δασκάλους Ἕλληνας στὴ Ρώμη. Καὶ οἱ κέντρο
αὐτῶ, ὅπως ἄλλοτε τὴν Ἀθῆνα, τρέξανε ἀπὸ παντοῦ καὶ προ-
πάντων ἀπὸ τὴν Ἀθῆνα ἀρχιτέκτονες, μαρμαρογλύφοι, ζωγρά-
φοι, ἀγγειοπλάστες, σοφοί.

Κοντὰ οἱ ἔργα ποὺ γινόντανε, ναοὶ καὶ ἀγάλματα κτλ., γί-
νανε καὶ σχολὲς ἐλληνικὲς. Ἔτσι ἔμπαινε παντοῦ στὴν αὐτο-
κρατορία καὶ προπάντων στὴ Ρώμη ὁ ἐλληνικὸς πολιτισμὸς.

Ἔτσι μποροῦσε νὰ πῆ κανεὶς πῶς τὸ σῶμα τῆς αὐτοκρατορίας
ἦτανε ρωμαϊκὸ καὶ τὸ πνεῦμα καὶ ἡ ψυχὴ ἐλληνικὰ.

Μαζὶ μὲ τ' ἄλλα ποὺ διαδύσανε οἱ σοφοὶ στὴν αὐτοκρατο-
ρία, διαδόσανε φυσικὰ καὶ τὴν ἀμφιβολία στὴν ἀρχαία θρησκεία.
Ἀπὸ τὰ χρόνια τοῦ Περικλῆ οἱ σοφοὶ ἀρχίσανε νὰ ἐξετάζουνε
τὴ μυθολογία καὶ νὰ τὴ θρῖσκουνε φυσικὰ σὰν τέτοια ψεύτικη.
Ζητοῦσανε μὲ τὸ μυαλό τους νὰ βροῦνε πῶς δημιουργήθηκε ὁ
κόσμος καὶ πῶς πρέπει νὰ ζῆ ὁ ἀνθρώπος.

Στὸν Ἑλληνορωμαϊκὸ λοιπὸν πολιτισμὸν χρειαζότανε καὶ μιὰ θρησκεία, ἀφοῦ ἡ εἰδωλολατρεία δὲν μπορούσε πιά νὰ στηριχθῆ. Καὶ τὴν θρησκεία αὐτὴ τὴν ἔφερε ὁ Χριστὸς. Γεννήθηκε ὅταν κυβερνοῦσε τὴν αὐτοκρατορία ὁ Αὐγουστος στὴν Ἰουδαία. Ἡ νέα θρησκεία ἀρχίσε νὰ διαδίνεται σ' ὅλη τὴν αὐτοκρατορία. Ὁ κόσμος ξαναεώνεται, μὲ τοὺς νόμους τῶν Ρωμαίων, τὸν πολιτισμὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ τὴ θρησκεία τῶν Χριστιανῶν.

4. Ἡ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ. Οἱ πρῶτες Χριστιανικὲς Ἐκκλησίες

Τὴν ἐποχὴ ποὺ γεννήθηκε ὁ Χριστὸς ἡ Ἰουδαία ἦτανε χωρισμένη σὲ ἐπαρχίες καὶ στὴν καθεμιὰ ἦτανε διωρισμένως διοικητὴς μὲ Ρωμαίους στρατιῶτες. Σύναζε τοὺς φόρους νὰ τοὺς στέλνη στὴ Ρώμη καὶ εἶχε τὸ νοῦ του νὰ χτυπᾷ κάθε ἀνταρσία ποὺ θὰ τύχαινε νὰ σηκώσῃ ὁ λαός.

Οἱ μεγαλύτεροι διοικηταὶ λέγονταν ἡγεμόνες. Τὴν ἐποχὴ ποὺ ἀρχίσε τὸ κήρυγμά του ὁ Χριστὸς, ἡγεμόνας στὴν Ἰουδαία, στὴν πρωτεύουσα Ἱεροσόλυμα ἦτανε ὁ Πιλάτος.

Στὰ Ἱεροσόλυμα ἐκαθόντανε καὶ οἱ ἀρχιερεῖς, εἰ μορφωμένοι καὶ εἰ προεστοὶ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ. Ὅλοι αὐτοὶ ποὺ ἦτανε ἀρκετοὶ ζούτανε ἀπὸ τὸ ναὸ τοῦ Σολομῶντα. Σὲ μερικὲς ἐορτὲς ποὺ γινόντανε καὶ προπάντων τὸ Πάσχα, ὁ κάθε Ἰουδαῖος ὅπου καὶ νὰ βρισκότανε τὸ θεωροῦσε ὑποχρέωσή του νὰ πάη νὰ προσκυνήσῃ καὶ ἐορτάσῃ στὰ Ἱεροσόλυμα. Στὶς πιδὲ μικρὲς πόλεις καὶ στὰ χωριὰ ἦτανε οἱ συναγωγές. Αὐτὲς πάλι τίς διευθύνανε ἱερεῖς καὶ προεστοὶ. Καὶ αὐτοὶ φυσικὰ ζούσανε ἀπὸ τὸ λαό. Οἱ Ἰουδαῖοι ἀπὸ πολλὰ χρόνια πρὶν καὶ τώρα ποὺ ὁ κόσμος ὅλος ἦτανε μιὰ αὐτοκρατορία ἦτανε σκορπισμένοι καὶ ἐμποροῦντανε σ' ἕλες τίς μικρὲς καὶ μεγάλες πόλεις αὐτῆς τῆς ἀπερριπτοῦσας ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας. Αὐτῶν τ' ἀφιερῶματα στὸ ναὸ

τοῦ Σολομῶντα ἦτανε φυσικά καὶ τὰ πιδ πλούσια. Ἀπὸ τῆ Ρώμη, ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρεια ἢ ἀπ' ὅπου ἄλλοῦ ἐρχόντανε φέρνανε τὰ νομίσματα τοῦ τόπου. Τὶ εἶχε κάμει τὸ ἱερατεῖο; Εἶχε κόψει νόμισμα τοῦ ναοῦ καὶ ἦτανε ὑποχρεωμένοι ν' ἀλλάζουσε οἱ προσκυνητὲς τὰ νομίσματα μὲ νομίσματα τοῦ ναοῦ. Μὰ γιὰ ν' ἀλλάξη κανεῖς πληρώνει. Δὲν παίρνει ἔση εἶναι ἡ σωστὴ τιμὴ τοῦ νομίσματος ποὺ δίνει ν' ἀλλάξη παρὰ κατιτὶ παρακάτω. Αὐτὴ τὴ διαφορὰ τὴν κέρδιζε ὁ ἀρχιερέας.

Ἀκόμη γινότανε μέσα στὸ ναὸ ἀγορὰ πρεσβίων γιὰ τὴ θυσία, λουλουδιῶν, περιστεριῶν καὶ τριγωνιῶν καὶ λιβανιοῦ καὶ ἀρωμάτων. Οἱ πωλητὲς πληρώνανε φόρο στὸ ναὸ. Ἐπειτα πλούσια ἦτανε τὰ ὠφελήματα ἀπὸ τίς θυσίες. Ἐκτὸς ποὺ μένανε τὰ δέρματα καὶ ἀρκετὸ μέρος ἀπὸ τὰ κρέατα ποὺ θυσιαζόντανε στὸ ναὸ, μένανε κι ἕνα σωρὸ ζῶα ποὺ δὲ θυσιαζόντανε στὸ ναὸ κι αὐτὰ ἦτανε γιὰ τὴν ὠφέλεια τοῦ ἱερατείου καὶ τῶν πρεσβίων.

Τόσο πλούσια ποὺ ζούσανε ἀρχιερεῖς, μορφωμένοι καὶ προσετοὶ ἔπρεπε νὰ κάνουνε καὶ κατιτὶ γιὰ ὠφέλεια τοῦ λαοῦ. Ὅμως αὐτοὶ ἐξηγούσανε τίς ἐντολὲς τοῦ Θεοῦ σύμφωνα μὲ τὰ συμφέροντά τους. Λέγανε πολλὰ στὸ λαὸ νὰ κάμῃ γιὰ νὰ σωθῆ, ὅμως αὐτοὶ ζούσανε ὀλότελα ἀντίθετα μὲ κείνα ποὺ δίδασκαν.

Σ' αὐτὰ πρέπει νὰ προσθέσουμε πὼς αὐτοὶ λέγανε πὼς ὁ Θεὸς ὁ ἀληθινὸς προστατεύει μονάχα τοὺς Ἰουδαίους. Καὶ τὸ Σωτήρα τὸ Μεσσία ποὺ προλέγανε οἱ προφῆτες καὶ ὁ Μαῦσῆς πὼς θὰ στείλῃ κάποτε ὁ Θεός, ποὺ περιμένανε νὰ σώσῃ μονάχα αὐτοὺς. Νὰ τοὺς σώσῃ ἀπὸ τὴ σκλαβιά τῶν Ῥωμαίων καὶ νὰ παραδώσῃ τὴν ἐξουσία καὶ τὰ ἀγαθὰ τοῦ κόσμου τούτου μονάχα σ' αὐτοὺς.

Καὶ ὁ Χριστὸς κήρυξε : Ὁ ἕνας καὶ ἀληθινὸς Θεὸς εἶναι πατέρας ὄλων τῶν ἀνθρώπων.

Οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἴσοι μεταξύ των καὶ ἀδελφοί. Πιστεύει κανεῖς στὸ Θεὸ ὅταν ἀγαπᾷ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους ὅπως τὸν

ἑαυτό του. Ἡ ἀγάπη πρέπει νὰ ξεχωρίζῃ τοὺς ἀληθινούς ὀπα-
θοὺς τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους. Ἡ ἀγάπη πρέ-
πει νὰ ἐπικρατήσῃ γιὰ νὰ πάψῃ νὰ βασανίζουσιν οἱ δυνατοὶ τοὺς
ἀδύνατους. Μὲ τὴν ἀγάπην θὰ πάψουσιν οἱ πόλεμοι καὶ οἱ ἄλλες
ἀναστατώσεις στὴ γῆ. Ἡ ἀγάπη θὰ φέρῃ τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ.
Καὶ κείνοι ποὺ θὰ κατατρεχτοῦν ἀπὸ τοὺς δυνατοὺς γιὰτι θὰ
κηρύξουσιν τὴν ἀγάπην καὶ θὰ βασανιστοῦν καὶ θὰ ὑποφέρουσιν,
θὰ βροῦν στὴν ἄλλη ζωὴ τὴν αἰώνια εἰρήνην καὶ τὴν χαρὰν.

Καθὼς εἰδέπετε ἡ ἀγάπη εἶναι τὸ νέο ποὺ ἔφερε ὁ Χριστός.
Ὡς τὰ τότε λέγανε ἀγάπα τὸ φίλο σου καὶ μίσει τὸν ἐχθρό σου.
Ὁ Χριστὸς εἶπε καὶ τὸν ἐχθρό σου ἀκόμην ἄγαπᾶς.

Καὶ ὅσα δίδαξε ὁ Χριστὸς καὶ τὰ ἔκαμε.

Γιὰ τὸ λαὸ ἦτανε σὰ μιὰ ἀποκάλυψη· ἔβλεπε τὴ χαραυγὴν
ἐνὸς κόσμου νέου καὶ ὠραίου. Νὰ βασιλέψῃ ἡ ἀγάπη, ἡ ἀδερφο-
σύνη, ἡ ἰσότης ! καὶ ἀκολουθοῦσε τὸ Χριστὸ καὶ δὲ χόρταινε,
νὰ τὸν ἀκούῃ.

Καὶ ὅσο τὸ κήρυγμά του γινότανε στίς μικρὰς πολιτείας
καὶ στὰ χωριά, τὸ ἱερατεῖο δὲ σκοτιζότανε.

Ὅμως ὁ Χριστὸς χτύπησε τὸ φίδι στὸ κεφάλι. Τὸ κεφάλι
ἦτανε τὸ ἱερατεῖο στὰ Ἱεροσόλυμα. Καὶ πρῶτα πρῶτα ἐδιώξε
τοὺς πωλητὰς ἀπὸ τὸ ναὸ λέγοντας.

Εἶναι γραμμένον πῶς ὁ οἶκος μου εἶναι οἶκος προσευχῆς
καὶ οἶς οἱ ἄρχιερεῖς καὶ μορφωμένοι τὸν καταντήσατε φωλιὰ
τῶν ληστῶν.

Αὐτὸ καταλαβαίνετε τί σήμαινε. Νὰ πιστέψῃ ὁ λαὸς πῶς
ὁ Θεὸς εἶναι πατέρας ὅλων τῶν ἀνθρώπων, πῶς εἶναι πνεῦμα
καὶ νὰ τὸν λατρεύῃ σὰ πνεῦμα μὲ τὴν ἀγάπην καὶ τὰ καλὰ ἔργα
τῆς ἀγάπης καὶ ὄχι μὲ ὕλικὰς θυσίας. Μὰ τότε θὰ παύανε καὶ
οἱ πλούσιες ὠφέλειες ποὺ εἶχε τὸ ἱερατεῖο. Γι' αὐτὸ ἐβόησαν τὴν
ἐδκαιρίαν οἱ ἄρχιερεῖς καὶ οἱ δημογέροντες καὶ τὸν παραδώσανε
στὸν Πιλάτο νὰ τὸν σταυρώσῃ.

Ἔτσι νομίσανε πὼς σωθήκανε ἀπὸ ἓνα κήρυγμα ποῦ τοὺς κατὰστρεφε τὰ συμφέροντα. Ὅμως οἱ μαθητὲς τοῦ Χριστοῦ, φωτισμένοι ἀπὸ τὸ ἅγιο πνεῦμα κηρύξανε μὲ ἀφοβία τὸ Εὐαγγέλιο καὶ τὸ διαδόσανε σ' ὅλον τὸν κόσμον. Μὲ τὸ πρῶτο κήρυγμα πιστέψανε στὴν Ἱερουσαλήμ 3 χιλιάδες κι ἔτσι ἔγινε ἡ πρώτη Χριστιανικὴ ἐκκλησία. Ἐκκλησία θὰ πῆ ὅλοι ὅσοι πιστεύουνε στὸ Χριστό. Ὁ οἶκος ἔπου λατρεύεται ὁ Θεὸς λέγεται ναός.

Ἀμέσως ξεχωρίζανε οἱ Χριστιανοὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους. Ζούσανε ὅλοι ἐνωμένοι μὲ ἀδερφικὴ ἀγάπη. Ὅτι εἶχεν ὁ καθένας ἦτανε γιὰ ὅλους. Γιὰ κείνους ποῦ δὲν μπορούσανε νὰ ἐρθουνε στὰ ὠρισμένα μέρη ἔπου τρώγανε μαζὶ καὶ ὠμολογούσανε τὸ Θεό, τοὺς εἶπανε οἱ ἀπόστολοι καὶ διαλέξανε ἑπτὰ διακόνους νὰ τοὺς μοιράζονε βοηθήματα.

Καταλαβαίνετε πὼς δὲν ἦτο δυνατόν οἱ Ἰουδαῖοι νὰ ἀφήσουν ἐλεύθερο κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου. Κι ἀρχίζανε τοὺς διωγμούς. Σκοτώσανε μὲ λιθοβολισμό τὸ διάκονο Στέφανο ποῦ τὸν εἶπανε πρωτομάρτυρα, γιατί αὐτὲς πρῶτος πέθανε ἀπὸ μαρτυρικὸ θάνατο. Οἱ Χριστιανοὶ τότε σκορπίσανε, φύγανε ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ. Ὅμως μένανε οἱ ἀπόστολοι καὶ ἐξακολουθῆσανε μὲ μεγαλύτερο ἐνθουσιασμό νὰ κηρύττουνε τὴ νέα θρησκεία. Στὴν Ἀντιόχεια καὶ στὴ Δαμασκὸ γίνανε οἱ ἀρχαιότερες Χριστιανικὲς ἐκκλησίες. Ἐπεῖτα διαδόθηκε καὶ στὴ Μικρασία καὶ παντοῦ γινόντανε ἐκκλησίες, δηλαδή ἀνθρώποι ποῦ τοὺς ἔνωσε μιὰ πίστη στὸ Χριστό καὶ αὐτὴ δειχνανε μὲ τὴν ἀδερφικὴ ἀγάπη ποῦ ζούσανε συναμεταξύ τους.

5. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος.

Ὁ ἀπόστολος Παῦλος λεγότανε πρῶτα Σαῦλος — Σαούλ. Ἦτανε φανατικὸς Ἰουδαῖος καὶ φουβερὸς διώκτης τοῦ χριστιανι-

σμοῦ. Ξιφνικᾶ ἔγινε πρῶτος καὶ καλῦτερος ἀπόστολος τῆς νέας θρησκείας. Ὁ ἴδιος διηγῆθηκε πῶς πηγαίνοντας στὴ Δαμασκὸν νὰ καταδιώξη τοὺς Χριστιανοὺς δυνατὸ φῶς ἄστραψε ἀπὸ τὸν οὐρανὸν ποὺ τὸν ἐθάμπωσε καὶ τὸν ἔρριξε χάμω. Ἄκουσε καὶ τὴ φωνὴ τοῦ Χριστοῦ νὰ τοῦ λέγῃ :—Σαοὺλ, Σαοὺλ, γιατί με κυνηγᾶς ; Ἔπειτα ὁ Χριστὸς τὸν ὠδήγησε νὰ πάη στὴ Δαμασκὸν καὶ κεῖ θὰ ξαναβρῆ τὸ φῶς ποὺ ἔχασε.

Ὁ Ἄνανίας ὀδηγούμενος ἀπὸ τὸ Χριστὸ ἔβαλε τὰ χέρια του στὸ Σαοὺλ καὶ ξανάειδε. Τρεῖς ἡμέρες εἶχε μείνει τυφλὸς καὶ δὲν ἔφαγε, οὔτε ἤπιε τίποτε. Ἀπὸ τότε βαπτίστηκε καὶ σκοπὸ τῆς ζωῆς του ἔβαλε νὰ κηρύξη σ' ὅλο τὸν κόσμον τὴ θρησκεία τοῦ Χριστοῦ. Ἄρχισε λοιπὸν τίς ἀποστολικές του πορείες στὰ διάφορα μέρη τῆς αὐτοκρατορίας καὶ νὰ προσπαθῆ καὶ με λόγια καὶ με γράμματα νὰ πείσῃ τοὺς ἀνθρώπους. Πῆγε στὴ Συρία, στὴν Ἀραβία, στὴν Κύπρο, στὴ Μικρασία καὶ ἴδρυσεν παντοῦ ἐκκλησίες. Γιὰ νὰ στερεώσῃ τὴν πίστη τῶν χριστιανῶν ἔγραψε στὶς διάφορες Χριστιανικὲς κοινότητες τίς περίφημες ἐπιστολές του.

Ἔπειτα πέρασε στὴ Μακεδονία καὶ τέλος κατέβηκε στὴν Ἀθήνα. Ἀπὸ τὸ λόφο τοῦ Ἀρείου Πάγου κήρυξε τὸ εὐαγγέλιον. Εἶπε στοὺς Ἀθηναίους πῶς τὰ πολλὰ ἱερὰ φανερώνουνε λαὸν ποὺ σέβεται τὰ θεῖα, ὅμως ὁ Θεὸς δὲν μπορεῖ νὰ κατοικήσῃ σὲ πέτρες καὶ ἀγάλματα, τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων καὶ πῶς δὲν ὑπάρχουνε πολλοὶ θεοί, παρὰ ἓνας. Ἐνας εἶναι ὁ δημιουργὸς τοῦ κόσμου καὶ τῶν ἀνθρώπων, ὁ μονογενὴς τοῦ Υἱοῦς κήρυξε τὴν ἀλήθεια καὶ μολονότι σταυρώθηκε ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους ἀνέστη ἀπὸ τοὺς νεκροὺς.

Οἱ Ἀθηναῖοι στὴν ἀρχὴ δὲν πιστέψανε. Ἀπὸ τοὺς ἐπισήμους πίστεψε ὁ Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης καὶ ἔγινε καὶ ὁ πρῶτος ἐπίσκοπος τῆς Χριστιανικῆς ἐκκλησίας τῆς Ἀθήνας.

Ὁ Παῦλος πῆγε καὶ σὲ πολλὰ ἄλλα μέρη. Παντοῦ τὸν καταδιώκανε οἱ ὁμοεθνεῖς του Ἰουδαῖοι. Τέλος φυλακίστηκε. Ζή·

τησε ὁμως νὰ ὀδηγηθῆ στὴ Ρώμη νὰ δικασθῆ ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα γιατί ἦτανε Ρωμαῖος πολίτης. Ἔτσι κι ἔγινε. Ὁ αὐτοκράτορας τὸν ἄφησε ἐλεύθερο. Ὁ Παῦλος ξανάρχισε τὶς περιοδεῖς του καὶ σὲ νέες χώρες καὶ τέλος ξαναγύρισε στὴ Ρώμη. Τότε ὁμως εἶχεν ἀρχίσει ἀπὸ τὸν σκληρὸ καὶ τυραννικὸ αὐτοκράτορα Νέρωνα ἄγριος διωγμὸς τῶν Χριστιανῶν. Τότε καταδικασθῆκανε σὲ μαρτυρικὸ θάνατο οἱ κορυφαῖοι ἀπόστολοι Πέτρος καὶ Παῦλος στὰ 67 μ. Χ.

6. Οἱ Ἕλληνες δέχονται τὸν Χριστιανισμό.

Δὲν ἦταν εὐκολο νὰ διαδοθῆ ἡ Χριστιανικὴ θρησκεία στὴν Ἑλλάδα. Οἱ Ἕλληνες μορφωμένοι ἦτανε στὰ χρόνια ἐκεῖνα δασκάλοι ὄλου τοῦ κόσμου. Εἶχανε δώσει τὸν πολιτισμὸν στυλὸς Ρωμαίους καὶ τοὺς ἄλλους λαοὺς τῆς αὐτοκρατορίας. Πῶς μπορούσαν νὰ δεχτοῦνε μιὰ νέα θρησκεία ποὺ ἐρχότανε ἀπὸ μιὰ μικρὴ καὶ ἀσήμαντη χώρα τὴν Ἰουδαία :

Ἐπειτα οἱ λόγοι ποὺ κίνανε τὸ ἱερατεῖο νὰ παραδώσῃ τὸ Χριστὸν νὰ σταυρωθῆ, κίνανε καὶ κείνους πρὸς ζεῦσαν ἀπὸ τὴν ἀρχαία θρησκεία, ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρεία, ν' ἀντισταθοῦνε καὶ νὰ πολεμήσουνε. Γιὰ λογαριάστε· ζεῦσε τὸ ἱερατεῖο τῆς εἰδωλολατρείας· οἱ ἱερεῖς τῶν μαντείων, οἱ ἀρχιτέκτονες τῶν ναῶν, οἱ ἀγαλματοποιοί, οἱ ζωγράφοι, οἱ σοφοί. Καὶ ποῖος ἄλλος μπορούσε νὰ πολεμήσῃ τὴν νέα θρησκεία ἀπὸ τοὺς σοφοὺς ;

Ὅμως ὁ λαὸς δεχότανε τὸν Χριστιανισμό. Ἐδῆρισκε παρηγορία στὴ νέα θρησκεία. Οἱ κατατρεγμένοι ἀπὸ τοὺς δυνατοὺς ἦτανε πέρα πολλοὶ τότε. Πρῶτη φορὰ οἱ μικροὶ καὶ ταπεινοὶ ἀκούγανε λόγια συμπάθειας καὶ συμπόνιας καὶ πῶς αὐτῶν ἦτανε ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

Μαζὶ μὲ τὸ λαὸν δεχτήκανε τὸν Χριστιανισμόν καὶ μορφωμένοι Ἕλληνες. Αὐτοὶ τώρα μπορούσαν νὰ πολεμήσουνε τοὺς εἰδωλολάτρες σοφοὺς. Γράφανε κι αὐτοὶ βιβλία ποὺ ἀποδείχνανε τὴν

ἀλήθεια τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας. Καὶ τὰ βιβλία γραφότανε στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα ποὺ ἦτανε ἡ πιὸ τέλεια στὴν ἐποχὴ ἐκείνη καὶ τὴ ξαίρανε νὰ τὴν μιλοῦνε καὶ νὰ τὴ γράφουνε ὅλοι οἱ μορφωμένοι. Στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα ἦτανε γραμμένα καὶ τὰ εὐαγγέλια καὶ στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα γράφανε καὶ τὰ σοφὰ τοῦς συγγράμματα ἀργότερα οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας.

Ἔτσι ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα βοήθησε πολὺ στὴ διάδοση τοῦ Χριστιανισμοῦ. Οἱ μορφωμένοι διαβάζανε τὰ βιβλία καὶ μπορούσαν νὰ ἐννοοῦν τὸ κήρυγμα ποὺ γινότανε στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα.

Ἔτσι δὲν ἄργησε νὰ ἰδρυθοῦνε σ' ὅλη τὴ μεγάλη ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία ἐκκλησίαις Χριστιανικῆς. Καὶ οἱ Χριστιανοὶ σ' ὅλες αὐτὲς τίς πολιτεῖες ξεχωρίζανε ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Τοὺς ἔνωσε μιὰ πίστη καὶ μιὰ ἀδελφικὴ ἀγάπη ποὺ ἦτανε ἄγνωστη καὶ ποὺ ἔκανε ἐντύπωση. Δὲν μπορούσαν ν' ἀρνηθοῦν καὶ οἱ εἰδωλολάτρες πῶς ἡ ζωὴ τῶν Χριστιανῶν ἦτανε ζηλευτή.

7. Οἱ διωγμοὶ τῶν χριστιανῶν. Οἱ μάρτυρες.

Στὴν ἀρχὴ καταδιώκανε τοὺς Χριστιανούς οἱ φανατικοὶ οἱ Ἰουδαῖοι. Μὲ τὸν καιρὸ προστεθήκανε καὶ οἱ εἰδωλολάτρες ποὺ χάνανε τὰ συμφεροντά τους. Ὅλοι δηλαδὴ ποὺ ζούσανε ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρεία εἶδανε πῶς ὁ λαὸς τοὺς ἄφηνε. Πήγαινε μὲ τὴ νέα θρησκεία.

Οἱ αὐτοκράτορες στὰ πρῶτα χρόνια ἦτανε ἀδιάφοροι. Αὐτοὶ θέλανε ἀπὸ τοὺς λαοὺς τὴν ὑπακοή τους καὶ νὰ πληρώνουνε πρόθυμα καὶ ἀγόγγυστα τοὺς φόρους. Ὅσο γιὰ τὴ θρησκεία ποὺ εἶχε κίθε λαὸς τῆς αὐτοκρατορίας δὲν τοὺς ἔμελλε. Ἦτανε ἐλεύθεροι νὰ διατηροῦνε τὴ θρησκεία τους. Ὅταν ὅμως εἶδανε τὸ λαὸ νὰ ἐνώνεται ἀδελφικὰ μὲ τὴ νέα θρησκεία καὶ νὰ γίνονται οἱ χριστιανοὶ ὄλο καὶ περισσότεροι φοβηθῆκανε. Δὲν μπορούσαν νὰ

έννοήσουν τὴν ἀληθινὴ ἀγάπη τῆ χριστιανικῆ. Πήρανε τὴν ἔνωση τῶν χριστιανῶν σὰ μιὰ ἔνωση τῶν φτωχῶν καὶ κατατρεγμένων ἐναντίον τῶν πλουσίων καὶ τοῦ αὐτοκράτορα. Ἰητήσανε λοιπὸν μὲ τὴ βία νὰ πολεμήσουν καὶ ἀφανίσουνε τὸ χριστιανισμὲ μὲ τὰ πιδ σκληρὰ μέσα.

Πρῶτος ἄρχισε τοὺς διωγμοὺς ὁ τυραννικὸς καὶ ἄγριος Νέρωνας. Αὐτὸς γιὰ νὰ διασκεδάσῃ ἔβαλε ἀνθρώπους τοῦ νὰ βάλουνε φωτιὰ στὴ Ρώμη σὲ πολλὲς μεριές. Ὁ λαὸς λίγο ἔλειψε νὰ κάμῃ ἐπανάσταση. Γιὰ νὰ τὸν ἴσυχάσῃ ὁ Νέρωνας διάδωσε πῶς τὴ βάλανε τὴ φωτιὰ οἱ Χριστιανοί. Ποῦ νὰ κρατηθῇ τότε ὁ ὄχλος; Ρίχτηκε κι ἔσφαξε πολλοὺς χριστιανούς. Καὶ ὁ Νέρωνας τότε πρῶτος νὰ καίῃ χριστιανούς ἀλειμμένους μὲ πίσσα κι ἄλλους νὰ ρίχνουν νὰ τοὺς κατασπαράζουνε τὰ λιοντάρια στὸ ἀμφιθέατρο.

Οἱ διωγμοὶ αὐτοὶ φέρνανε τὰ ἀντίθετα ἀποτελέσματα, ἀπὸ κεῖνα ποὺ νομίζανε οἱ διώχτες τοῦ χριστιανισμοῦ. Οἱ Χριστιανοὶ ὑποφέρανε τὰ βασιανιστήρια μὲ ἀφάνταστη ἀφοδία. Τὸ νομίζανε σὰν τὴν μεγαλύτερη εὐτυχία νὰ πεθαίνουνε γιὰ τὴν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ. Νὰ βασανίζονται κι αὐτοὶ ὅπως ὁ ἀρχηγὸς τῆς θρησκείας. Αὐτοὶ εἶναι οἱ μάρτυρες. Ὁ ἄλλος κόσμος ποὺ ἔβλεπε τοὺς μάρτυρες, ἀντὶ νὰ φοβηθῇ πίστευε. Ἐβλεπε πῶς στὴ νέα θρησκεία κρύβεται κάτι μεγάλο, κάτι ποὺ δὲν μπορεῖ ἀνθρώπινη δύναμη νὰ τὸ καταδαμάσῃ, νὰ τὸ πνίξῃ. Μπορεῖ πολλοὶ νὰ μὴν τὸ φανερώνανε. Ὅμως στὰ κρυφὰ καὶ στὰ φανερὰ ὁ Χριστιανισμὸς μ' ὄλους τοὺς διωγμοὺς διαδινότανε σ' ὄλη τὴν αὐτοκρατορία. Οἱ διωγμοὶ κρατήσανε τρεῖς αἰῶνες. Ἀπ' αὐτοὺς οἱ πιδ σκληροὶ εἶναι δέκα.

8. Ἡ νίκη τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ὁ Μεγάλος Κωνσταντῖνος.

Τὰ χρόνια ἐκεῖνε ὁ αὐτοκράτορας τῆς Ρώμης πήρε κι ἕνα

βοηθό του, ένα συνάρχοντα όπως τον λέγανε. Γιατί αυτοί μονάρχος ήτανε πολύ δύσκολο να κυβερνήση την απέραντη αυτοκρατορία. Ο ένας από τους δυο αυτούς άρχοντες έμενε στη Δύση και ο άλλος στην Ανατολή. Έτσι ή αυτοκρατορία άρχισε να χωρίζεται σε δυο, σε Ανατολική και Δυτική. Δεν περάσανε πολλά χρόνια και οι δυο άρχοντες πήρανε από ένα βοηθό. Τη Ρωμαϊκή αυτοκρατορία την κυβερνούν τώρα τέσσερες κυβερνήτες. Στα 300 μ. Χ. ένας από τους τέσσερες ήτανε και ο Κωσταντίνος ο Χλωρός. Κυβερνούσε τη σημερινή Γαλλία και τη Μεγάλη Βρετανία. Του Κωνσταντίου γιός ήτανε ο Κωσταντίνος που απ' εσα έκαμε δοξάστηκε και ωνομάστηκε Μέγας.

Του Κωσταντίνου ή μητέρα ή Αγία Ελένη ήτανε Χριστιανή. Από τη μητέρα του ένόησε ο Κωσταντίνος πως μ' όλους τους σκληρότατους διωγμούς οι Χριστιανοί ήτανε πάρα πολλοί, είχανε κάταντήσει μέσα στην αυτοκρατορία μια μεγάλη δύναμη. Πως τη δύναμη αυτή αν κανεις τη μεταχειριζότανε θα μπορούσε να κατορθώση πολλά.

Πέθανε ο Κωσταντίνος και τον διαδέχθηκε ο Κωσταντίνος. Οι αυτοκράτορες τότε οι τέσσερες κι ένας απ' αυτούς κι ο Κωσταντίνος βρισκότανε σε πόλεμο συναμεταξύ τους. Άρχισε να γίνεται ό,τι γίνηκε στα πκλιά χρόνια με τους διαδόχους του Μ. Αλέξανδρου. Στη Ρώμη αυτοκράτορες ήταν ο Μαξέντιος. Αυτός ήθελε να χτυπήση τον Κωσταντίνο να του πάρη τη χώρα που κυβερνούσε. Ο Κωσταντίνος όμως πριν να κινηθή ο Μαξέντιος προχωρεί με στρατό στην Ιταλία. Ο στρατός όμως αυτός ήτανε λίγος κι ο Κωσταντίνος άνησυχούσε. Θα μπορούσε τάχα να νικήση;

Καθώς όμως προχωρούσε ειδε ξαφνικά μέρα μεσημέρι φωτεινό σημείο στον ουρανό. Το σημείο εκείνο είχε το σχήμα του

σταυροῦ καὶ πένου του γραμμένα :

« Ἐν τούτῳ νίκα ».

Προστάζει, λοιπὸν ὁ Κωνσταντῖνος νὰ κίμουνε μὲ νέα σημεῖα μ' ἓνα σταυρὸ κι ἀπάνω τὰ πρῶτα γράμματα τοῦ

ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ ΧΡ. Τῆ σημαία αὐτῆ τὴν εἶπανε : λάβαρο. Ἀρκεῖ τώρα νὰ σὰς πῶ πῶς οἱ πιδ πολλοὶ στρατιῶτες τοῦ Κωνσταντίνου ἦσαν Χριστιανοί, γιὰ νὰ φαντασθῆτε τί ἐνθουσιασμὸ γέννησε σ' αὐτοὺς τὸ λάβαρο. Ποῖς μποροῦσε νὰ τοὺς ἀντισταθῆ; Γιατὶ τὸ λάβαρο σήμαινε πῶς ὁ Κωνσταντῖνος θ' ἄρηνε ἐλεύθερους τοὺς

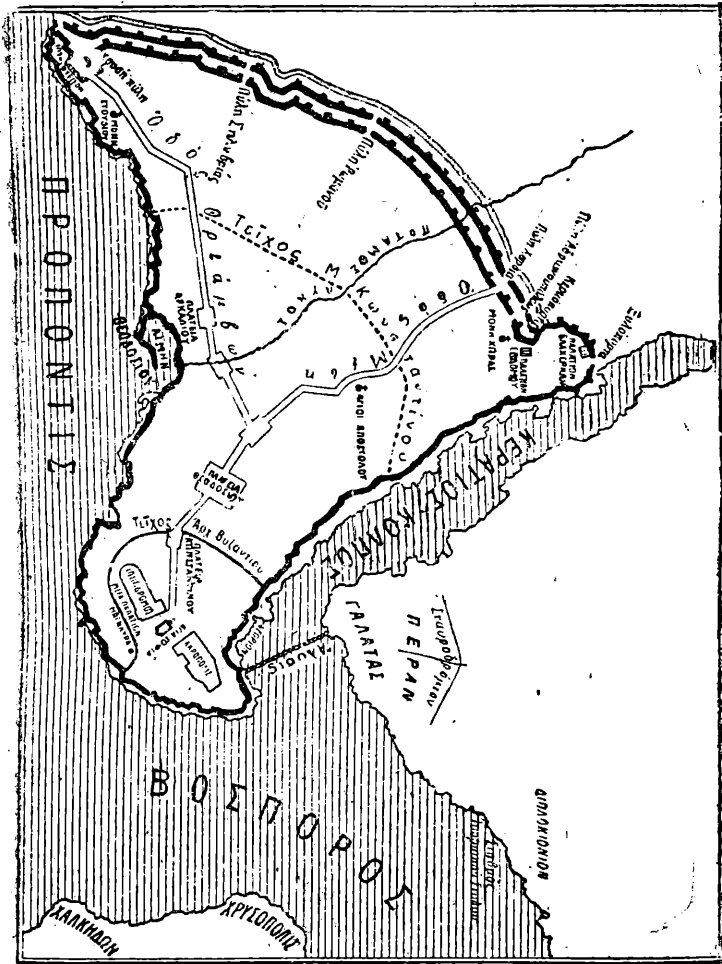

Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος

Χριστιανούς νὰ λατρεύουνε στὰ φανερά τὸ θεό. Ἦτανε σὰν τὰ λιοντάρια πὺν τὰ ἐλευθερώνουν ἀπὸ τὰ κλουβιά. Κι ἔτσι πολεμήσανε οἱ Χριστιανοὶ μὲ ἀφάνταστη ὀρμὴ καὶ χωρὶς νὰ λογαριάσουνε τὴ ζωὴ. Ὁ Κωνσταντῖνος νίκησε τὸ Μαξέντιο καὶ μπῆκε νικητὴς καὶ τροπαιοῦχος στὴ Ρώμη. Ἡ νίκη τοῦ Κωνσταντίνου ἦτανε καὶ νίκη τοῦ Χριστιανοῦ. Βγήκε διαταγὴ πῶς ὅλες οἱ θρησκείες εἶνε ἐλεύθερες (313). Φύντωνε τότε σ' ὀλη τὴν αὐτοκρατορία ὁ χριστιανισμὸς καὶ ἡ εἰδωλολατρεία ἄρχισε τώρα νὰ ξεπέφτη ὀλο καὶ περισσότερο.

9. Ὁ Κωνσταντῖνος χτίζει τὴν Πόλην.

Ὁ Κωνσταντῖνος νίκησε καὶ τοὺς ἄλλους ἐχθρούς του κα

ἔγινε μόνος αὐτὸς κύριος τῆς μεγάλης Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας (324).

Ὁ Κωνσταντῖνος ἀποφάσισε νὰ κτίσῃ καὶ νέα πρωτεύουσα

του κράτους. Ήτανε φυσικὸ νὰ μὴν τὸν ἀγαπᾷ ἢ παλαιὰ ἀριστοκρατία. Αὐτὴ εἶχε μὲ τὴν εἰδωλολατρεία τόσα καὶ τόσα προνόμια. Τώρα ποὺ μπαίνανε στὶς διάφορες ὑπηρεσίες καὶ Χριστιανοὶ αὐτοὶ χάνανε. Ἐπειτα ἤθελε μιὰ πρωτεύουσα δόττελα χριστιανική. Ἐρίτος λόγος ἦτανε νὰ βρῆ τόπο γιὰ τὴ νέα πρωτεύουσα ἀπὸ κεῖ νὰ μπορῆ νὰ κυβερνιέται πιδ εὐκολα τὸ ἀπέραντο κράτος. Ἡ Ρώμη ἔπεφτε πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὴν Ἀνατολή. Γύριζε λοιπὸν ὅλους τοὺς τόπους καὶ τέλος διάλεξε μιὰ θῆση πάνω στὸ Βόσπορο, ἐκεῖ ποὺ ἦτανε χτισμένη ἢ παλαιὰ ἑλληνικὴ ἀποικία, τὸ Βυζάντιο. Κι ἀλήθεια ἢ θῆση αὐτὴ εἶναι ἐξαιρετικὴ. Βρίσκονται ἄνεμα στὴν Εὐρώπη καὶ στὴν Ἀσία. Ἀπὸ κεῖ μποροῦσε νὰ κυβερνᾷ καὶ τίς δυὸ χῶρες καὶ νὰ μαζεύῃ τὰ πλούτη τους. Ὁ Κεράτιος κόλπος θὰ γινότανε τὸ μεγαλύτερο λιμάνι τῆς Αὐτοκρατορίας. Μὰ συγκέντρωνε ὅλο τὸ ἐμπόριο τῆς Ἀνατολῆς.

Ἐλεῖ λοιπὸν πρόσταξε νὰ χτιστῆ ἢ νέα πρωτεύουσα. Χιλιάδες στρατιῶτες δουλέψανε νὰ οἰκοδομήσουνε ψηλὸ καὶ δυνατὸ τεῖχος ἀπὸ τὴν Προπονίδα, τὴ θάλασσα τοῦ Μαρμαρᾶ ποὺ λέγεται σήμερα, ὡς τὸν Κεράτιο κόλπο μὲ πολλοὺς πύργους. Μέσα χτιστήκανε παλάτια, ἄλλα δημόσια χτίρια, χριστιανικοὶ ναοί, ἀνοιχτήκανε δρόμοι, πλατεῖες καὶ στολιστήκε μὲ καλλιτεχνήματα ποὺ πρόσταξε νὰ μεταφερθοῦνε ἀπὸ διάφορες ἑλληνικὲς πόλεις.

Φυσικὰ ἀφοῦ θὰ γινότανε πρωτεύουσα μαζευτήκανε καὶ οἱ ἔμποροι καὶ χτίσανε καὶ τὰ παλάτια τους οἱ ἀριστοκράτες ποὺ θὰ ἦτανε γύρω ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα.

Στὴ 330 γίνανε τὰ ἐγκαίνια τῆς νέας πρωτεύουσας ποὺ ὠνομάστηκε Νέα Ρώμη. Ἀργότερα ὠνομάστηκε Κωνσταντινούπολη ἢ Πόλη.

10. Οἱ πρώτες θρησκευτικὲς ταραχὲς.

Ὁ χριστιανισμὸς νίκησε τὴν εἰδωλολατρεία κι ἔπρεπε νὰ προχωρήσῃ, στὴν ὀργάνωσή του σύμφωνα μὲ τὴ διδασκαλία τοῦ

Εὐαγγελίου. Ὅμως ἀρχίσανε τώρα νὰ χωρίζονται οἱ Χριστιανοί. Ἀρχίσανε νὰ φιλονικοῦν ἀπάνω στὰ δόγματα δηλαδή στὸ τί πρέπει νὰ πιστεύῃ ὁ ἀληθινὸς Χριστιανός. Πολλοὶ ἐξηγούσανε τὴ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων διαφορετικὰ ἀπ' ὅτι παραδεχότανε ἡ ἐκκλησία.

Ἐνας ἀπ' αὐτοὺς ἱερέας στὴν Ἀλεξάνδρεια ὁ Ἄρειος υποστήριξε πὼς ὁ Χριστὸς δὲν εἶναι Θεὸς παρὰ δημιούργημα τοῦ Θεοῦ.

Ὁ Κωνσταντῖνος ὅμως δὲν μποροῦσε νὰ ἐπιτρέψῃ ν' ἀναστατωθῇ τὸ κράτος ἀπὸ τὶς θρησκευτικὰς φιλονεικίαις. Πρόσταξε λοιπὸν τοὺς ἐπίσκοπους τῆς Αὐτοκρατορίας νὰ κάμουν ἓνα συνέδριο καὶ κεῖνο πρὸς τὴν ἀποφασίση νὰ εἶναι καὶ τὸ ἐπίσημο δόγμα, ὑποχρεωτικὸν γιὰ ὅλες τὶς ἐκκλησίες.

Τὸ συνέδριο, ἡ πρώτη οἰκουμενικὴ σύνοδος ἔγινε στὴ Νίκαια τῆς Βιθυνίας στὰ 325 μ. Χ. Οἱ ἐπίσκοποι ἀπ' ὅλη τὴν αὐτοκρατορία ἦτανε 318. Οἱ περισσότεροι μιλοῦσαν ἑλληνικὰ καὶ στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα ἔγινε ἡ συζήτηση. Πιὸ δυνατὰ πολέμησε τὸν Ἄρειο ἓνας νέος τότε διάκος ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρεια ὁ Ἀθανάσιος. Οἱ ἐπίσκοποι καταδικάσανε τὴν αἵρεση τοῦ Ἀρείου καὶ ὑπογράψανε μιὰν ἔκθεση πὼς ὁ Χριστὸς εἶναι τέλειος Θεὸς ὅμοιος μὲ τὸν Πατέρα.

Ἔτσι ἔγινε τὸ «πιστεύω» ἡ σύμβολο τῆς πίστεως ἀπὸ τό: **«Πιστεύω εἰς ἓνα Θεὸν ὡς τὸ οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος».**

Ἀπὸ τότε ἀποφασίστηκε πὼς τὰ μεγάλα θρησκευτικὰ ζητήματα ἔπρεπε νὰ συζητοῦνται σὲ συνέδρια ἀπὸ ἐπισκόπους. Τὰ συνέδρια αὐτὰ τὰ εἶπανε στὴ γλῶσσα τῆς ἐκκλησίας **οἰκουμενικὰς συνόδους** καὶ εἶναι ἑφτά.

11. Τὸ τέλος τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου.

Ἡ διάρκεια τῆς Αυτοκρατορίας.

Ἡ μετέρα τοῦ Μ. Κωνσταντίνου πρόσταξε καὶ βρήκανε τὸν Τίμιον Σταυρὸ καὶ χτίστηκε στὸν τάφο τοῦ Χριστοῦ, ὅπου ὁψώθηκε ὁ σταυρὸς, ὁ ναὸς τῆς Ἀναστάσεως.

Ὁ Κωνσταντῖνος πέθανε στὰ 337, ἀφοῦ δέχτηκε ἐπίσημα τὸ χριστιανισμὸ καὶ βαπτίστηκε λίγο πρὶν πεθάνη.

Ἡ ἐκκλησία τὸν ἐτίμησε πολὺ. Τὸν ὠνόμασε Μέγα, τὸν εἶπε Ἅγιο καὶ Ἰσαπόστολο, γιατί κοπίασε νὰ διαδώσῃ καὶ στερεώσῃ τὸ χριστιανισμὸ ὅσο καὶ οἱ Ἀπόστολοι.

Τὸ κράτος ἄφησε στοὺς δύο του γιούς. Ἔτσι διαιρέθηκε ἡ Ρωμαϊκὴ αυτοκρατορία στὸ Ἀνατολικὸ Ρωμαϊκὸ κράτος καὶ στὸ Δυτικὸ Ρωμαϊκὸ κράτος.

Τὸ κράτος τῆς Ρώμης ἢ Δυτικὸ Ρωμαϊκὸ κράτος ὅπως ἀλλίως λέγεται πολὺ γρήγορα χάθηκε. Πολλοὶ γερμανικοὶ λαοὶ πολεμικοὶ κατεβήκανε νὰ τοῦ πάρουνε τίς ἐπαρχίες. Τούτους τραβούσανε κι αὐτοὺς τ' ἀγαθὰ τῆς Ρώμης. Νὰ κατεβούνε στὴ Μεσόγεια θάλασσα. Ἀφοῦ κυριέψανε τίς ἐπαρχίες οἱ Γερμανοὶ ὑποτάξανε καὶ τὴ Ρώμη.

Τὸ Ἀνατολικὸ κράτος ὅμως ἔζησε πολλοὺς αἰῶνες κι ἐγίνε πλούσιο καὶ δυνατό.

Στὴν ἀρχὴ βέβαια ἡ ἀνατολικὴ αυτοκρατορία ἦτανε κράτος Ρωμαϊκὸ. Ρωμαῖοι ἦτανε οἱ αυτοκράτορες, Ρωμαῖοι ὅσοι εἶχανε τίς μεγαλύτερες θέσεις. Οἱ νόμοι ἦτανε γραμμένοι στὴ λατινικὴ γλῶσσα, τὴν ἐπίσημη γλῶσσα τῆς ρωμαϊκῆς αυτοκρατορίας. Φυσικὰ ἡ λατινικὴ γλῶσσα ἦτανε καὶ ἡ γλῶσσα τῶν δικαστηρίων καὶ τοῦ παλατιοῦ, μ' ἓνα λόγῳ ἡ γλῶσσα τῆς διοίκησης. Ὅμως ὁ πολὺς κόσμος καὶ προπάντων ὁ πῶς μορφωμένος σ' ὅλη τὴν ἀνατολικὴν αυτοκρατορία μιλοῦσε τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσα.

Τῆς ἐκκλησίας πάλι ἡ γλῶσσα ἦτανε ἡ ἑλληνικὴ. Δὲν μπο-

ροῦσε λοιπὸν παρὰ μὲ τὸν καιρὸ νὰ ἐπικρατήσῃ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ στὴ διοίκηση, νὰ γίνῃ δηλαδή ἡ ἐπίσημη γλῶσσα τοῦ κράτους. Ἔτσι μὲ τὸν καιρὸ ἔγινε Ἑλληνικὴ Ἀυτοκρατορία ποὺ λέγεται καὶ Βυζαντινὴ γιὰτὶ μιὰ φορὰ στὴ θέση τῆς Πόλης ἦτανε τὸ Β.ζάντιο. Θρησκεία τῆς αὐτοκρατορίας αὐτῆς ἔγινε ὁ χριστιανισμὸς καὶ γλῶσσα ἐπίσημη ἡ ἑλληνικὴ.

12. Νέες θρησκευτικὲς ταραχές. Συμπληρώνεται τὸ σύμβολο τῆς πίστεως. Ὁ Μέγας Θεοδοσίος.

Οἱ διάδοχοι τοῦ Κωνσταντίνου ἦταν ἀνίκανοι. Στὴν ἐποχὴ τους κινδύνεψε νὰ διαλυθῇ τὸ κράτος. Ἀπὸ τὰ βορεινὰ κατέβηκε πολεμικὸς λαὸς οἱ Γότθοι ὡς τὸ Δούναβη ποὺ ἐρημίωνανε τὶς ἐπαρχίες τῆς αὐτοκρατορίας.

Πιὸ πολὺ κινδύνεψε τὸ κράτος ἀπὸ τὶς ἐσωτερικὲς θρησκευτικὲς ταραχές. Ξιύρουμε κι ἀπὸ τὴν ἀρχαία μας ἱστορία πὼς οἱ ἐμφύλιοι σπαραγμοὶ ἀνοίγουνε τὶς πόρτες στοὺς ἐξωτερικοὺς ἐχθροὺς.

Πὺς τῶρα τὰ θρησκευτικὰ ζητήματα φέρνανε τόσο κακὸ πρέπει νὰ τὸ ξεκαθαρίσουμε. Οἱ ἄνθρωποι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐνδιαφερόντανε πάρα πολὺ γιὰ αὐτὰ τὰ θρησκευτικὰ ζητήματα. Δὲν τὰ συζητοῦσανε μονάχα οἱ μορφωμένοι κληρικοί, οἱ ἐπίσκοποι καὶ οἱ πτριάρχες, οὔτε οἱ μορφωμένοι, ἀλλὰ καὶ οἱ αὐτοκράτορες. Οἱ αὐτοκράτορες προπάντων εἶχανε συμφέρον νὰ ἐπικρατῇ τάξῃ, νὰ κυβερνοῦν αὐτοὶ καὶ νὰ μὴ κάνουν δεξιὸν οἱ κληρικοί. Καὶ δὲν ἦτανε μονάχα οἱ αὐτοκράτορες ποὺ ἔπρεπε νὰ χροῦνε γνώμη στὰ θρησκευτικὰ ζητήματα, τὰ συζητοῦσανε καὶ οἱ στρατιωτικοὶ ἀκόμη καὶ οἱ ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ. Καὶ ἡ συζήτηση γινότανε μὲ φανατισμὸ, μὲ πάθος. Μ' ἄλλα λόγια δὲ γινότανε μὲ ἀγάπη πρὸς τὴν ἀλήθεια, οὔτε σύμφωνα μὲ τὸ εἰρηρικὸ πνεῦμα τοῦ Εὐαγγελίου. Φιλονεικοῦσανε, χωριζόντανε

σὲ κόμματα ἔτοιμα ν' ἀλληλοσπαραχθοῦν. Ἔτσι πολλές φορές γινόντανε ταραχές καὶ στάσεις.

Καὶ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ γινήκανε πάλι ταραχές ἀπὸ τὴν αἵρεση τοῦ Πατριάρχῃ τῆς Πόλης Μακεδόνιου. Ὁ Μακεδόνας αὐτὸς ἔλεγε πὼς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιο δὲν εἶναι Θεὸς παρὰ δημιουργημὰ τοῦ Θεοῦ.

Σὰν ἀνίκανοι ποῦ ἦτανε οἱ διάδοχοι τοῦ Μ. Κωνσταντίνου δὲν μπορούσανε οὔτε τοὺς Γότθους νὰ περιορίσουν, οὔτε τίς ταραχές νὰ ἡσυχάζουν.

Σὲ λίγο ὁμοῦ ἀνέβηκε στὸ θρόνο ἓνας ἱκανὸς αὐτοκράτορας ὁ Θεοδοῖος. Αὐτὸς πρῶτα κατώρθωσε νὰ νικήσῃ τοὺς Γότθους. Ἐπειτα στὰ 381 μ. Χ. κάλεσε δεύτερη οἰκουμενικὴ σύνοδο στὴν Κωνσταντινούπολη. Αὐτὴ καταδίκασε τὴν αἵρεση τοῦ Μακεδόνιου καὶ στὰ ἑπτὰ πρῶτα ἄρθρα πρόθεσε ἄλλα πέντε καὶ ἔτσι συμπληρώθηκε τὸ σύμβολο τῆς πίστεως « **Πιστεύω εἰς ἓνα Θεόν, Πατέρα, Παντοκράτορα...** »

Ὅμως οἱ θρησκευτικὲς διαιρέσεις δὲν πάψανε. Ἐξακολούθησανε καὶ ὑστερώτερα. Οἱ θρησκευτικὲς φιλονεικίες ταραξάνε πολλές φορές τὴν ἐκκλησίαν καὶ βλάψανε τὸ κράτος.

Στὴν ἐποχὴ τοῦ Θεοδοσίου γίνανε καὶ διωγμοὶ τῶν εἰδωλολατρῶν. Κλειστήκανε μὲ τὴ βία καὶ ἐρειπωθήκανε οἱ ναοὶ τῶν εἰδωλολατρῶν καὶ ἀπὸ τὸ θρησκευτικὸ φανατισμὸ καταστραφήκανε πλὴν ἀριστουργήματα τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς τέχνης.

18 Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας.

Στὰ πρῶτα χρόνια τοῦ χριστιανισμοῦ οἱ πρῶτοι μορφωμένοι καὶ σοφοὶ ἦτανε εἰδωλολάτρες. Ἰπῆρχαν περιφγίμεις σχολὲς στὴν Ἀθήνα, στὴν Ἀντιόχεια, στὴ Ρώμη, στὴν Ἀλεξάνδρεια καὶ σὲ

ἄλλες μεγάλες πόλεις, ὅπου σοφοὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δίδασκαν τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ γράμματα. Κοντὰ σ' αὐτὸ γράφανε καὶ πολλὰ γιὰ ν ἀποδείξουν πὼς ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ θρησκεία ἦτανε καλύτερη ἀπὸ τὴ χριστιανικὴ.

Ἔνας ἀνεψιὸς τοῦ Μ. Κωνσταντίνου ὁ Ἰουλιανὸς σπούδασε τὰ ἑλληνικὰ γράμματα στὶς φιλοσοφικὲς σχολὰς τῆς Ἀθήνας. Αὐτὸς τόσο ἀγάπησε τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ τόσο τὸν παράσυρε ἡ ὁμορφιὰ τῆς ἀρχαίας θρησκείας ποὺ σκέφτηκε νὰ τῆς δώσει νέα ζωὴ. Ἀργότερα ποὺ ἔγινε καὶ αὐτοκράτορας στὴν Πόλη πολέμησε τὸ χριστιανισμὸ καὶ προστάτεψε ὅσο μπορούσε τὴν ἀρχαία εἰδωλολατρικὴ θρησκεία. Δὲ θέλησε μὲ τὴ βία νὰ κλείσῃ τίς χριστιανικὲς ἐκκλησίαις, ὅμως οἱ εἰδωλολάτρεις κάνανε ὅ,τι μπορούσανε γιὰ νὰ ξεναζωντανέψουν τοὺς παλιοὺς διωγμοὺς καὶ πολλοὶ ἐπίσημοι Χριστιανοὶ πέθαναν ὡς μάρτυρες. Ἐπειδὴ ὁ Ἰουλιανὸς ἦτανε πρῶτα Χριστιανὸς οἱ Χριστιανοὶ τὸν εἶπανε Παραβάτη.

Δὲν ἄργησε ὅμως ὁ καιρὸς ποὺ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς μαθητὲς τῶν εἰδωλολατρῶν φιλοσόφων γίνανε Χριστιανοὶ καὶ πολλοὶ Χριστιανοὶ μορφωθῆκανε καὶ μάθανε τ' ἀρχαῖα ἑλληνικὰ γράμματα. Αὐτοὶ ἀγωνιστήκανε καὶ μὲ λόγια καὶ μὲ βιβλία νὰ υπερασπίσουνε τὴ Χριστιανικὴ θρησκεία. Μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἦτανε πάρα πολὺ μορφωμένοι καὶ γράφανε πολὺ καλά τ' ἀρχαῖα ἑλληνικά. Τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς ἡ Ἐκκλησία τοὺς ὠνόμαζε μεγάλους δασκάλους καὶ Πατέρες τῆς ἐκκλησίας.

Ἔνας ἀπ' αὐτοὺς τοὺς πατέρες καὶ ὁ πιὸ ἀρχαιότερος εἶναι καὶ ὁ τρομερὸς ἀντίπαλος τοῦ Ἄρειου ὁ Ἅγιος Ἀθανάσιος. Αὐτὸς καθ'ὼς εἶδμε σ' ἡν πρώτη οἰκουμενικὴ σύνοδο τῆς Νίκαιας ὑπεστήριξε μὲ ζῆλο καὶ εὐγλωττία τὰ δόγματα τῆς ἐκκλησίας. Ἀργότερα ἔγινε ἐπίσκοπος τῆς Ἀλεξάνδρειας καὶ ἔγραψε πολλὰ ἐκκλησιαστικὰ συγγράμματα καὶ δοξάστηκε πολὺ.

14. Οι τρεις Ίεράρχαι.

Πιὸ μεγαλύτερη δόξα ἀπόχτησε ὁ Μέγας Βασιλεῖος. Αὐτὸς ἦτανε ἀπὸ τὴν Καισάρεια καὶ σπούδασε τ' ἀρχαῖα ἑλληνικὰ στὶς φιλοσοφικὲς σχολὰς τῆς Ἀθήνας. Μαζὶ μ' αὐτὸν ἐσπουδάζανε ὁ Ἰουλιανὸς καὶ ἕνας ἀπὸ τὴν ἐπαρχία τοῦ Μ. Βασιλείου ὁ Γρηγόριος ὁ Νανζιανζηνός. Ἦν καὶ σπούδασε τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ γνώρισε τὴ ζωὴ τῆς Ἀθήνας ὁ Βασιλεὺς ἀγαποῦσε τὴν ἀσκητικὴν ζωὴν. Ἀργότερα ἐγένε ἐπίσκοπος τῆς Καισάρειας. Τὴν παρουσία του ὄλη τὴν ξώδεψε στὰ μοναστήρια πού ἔχτισε: μοναστήρια, νοσοκομεῖο, φτωχοκομεῖο καὶ ξενῶνες. Φρόντιζε ἀκόμη καὶ γιὰ νὰ βρῖσκουν ἐργασία οἱ ἀνεργοί. Ἐίγραψε πολλὰ συγγράμματα πού καὶ σήμερα τὰ διαβάζουν οἱ μορφωμένοι μὲ εὐχαρίστηση. Στὴν ἐποχὴ του ὁ αὐτοκράτορας τῆς Πόλης ὑποστήριξε τὸν Ἀρειανισμό. Προσπάθησε μὲ τὸ καλὸ καὶ μὲ τὴ βία νὰ συμμορφωθοῦν ὅλοι οἱ ἐπίσκοποι μὲ τὴ δεικνυμένη θέληση. Ἐπέστειλε καὶ στὸ Βασίλειο τὸν Μόδεστο. Αὐτὸς ἔταν εἶδε τὸν Βασίλειο ἀκλόνητο στὴν ὀρθοδοξία θελήσε νὰ τὸν ἀπειλήση.

— Δὲ φοβᾶσαι τὴν ὀργὴν τοῦ αὐτοκράτορα; ρώτησε. Καὶ ὁ Μέγας Ίεράρχης Βασιλεὺς ἀπάντησε:

— Τί μπορεῖ νὰ μοῦ κάμη ὁ αὐτοκράτορας; Περιουσία δὲν ἔχω νὰ μοῦ ἀφαιρέσῃ ἐξὸν ἀπὸ τὰ τριμμένα μου ράσα καὶ τὰ βιβλία μου. Νὰ μὲ ἐξορίσῃ; Ὅπου καὶ νὰ πάω μοῦ εἶναι το ἴδιον παντοῦ θὰ εἶναι ἡ προσωρινὴ κατοικία μου. Νὰ μὲ ὑπεβάλλῃ σὲ βρατανιστήρια; Τὸ ἀδύνατο αὐτὸ σῶμα δὲ θ' ἀντέξῃ καὶ γρηγόρα ἡ ψυχὴ μου θὰ πετάξῃ πρὸς τὸν οὐρανὸ τὴν αἰώνια κατοικία τῆς. Ἄκουσε, Μόδεστε, ἐμεῖς εἴμαστε εἰρηνικοὶ καὶ καταδεχτικοὶ καὶ στὸν παραμικρὸ ἀνθρώπο. Ὅταν ὁμῶς πρόκειται γιὰ τὴ πίστη μὲς ἐκεῖνα πού φοβίζουνε τοὺς ἄλλους εἶναι γιὰ μᾶς εὐτυχία. Αὐτὰ νὰ τὰ μάθῃ καὶ ὁ αὐτοκράτορας.

Ὁ αὐτοκράτορας δὲν τόλμησε νὰ πειράξῃ τὸν Βασίλειο τὸν ὑπέροχο Ἱεράρχη. Ἐξακολούθησε τὸ ἔργο του καὶ πέθανε στὰ 379 μ. Χ.

Περίφημος ἦτανε καὶ ὁ Γρηγόριος ὁ Νανζιανζηνός. Στὴν ἐποχὴ τοῦ αὐτοκράτορα Θεοδοσίου ἔγινε Πατριάρχης τῆς Πόλης. Ὑπεστήριξε μὲ τὸ λόγο του καὶ τὰ συγγράμματά του πὼς ὁ Λόγος δηλαδὴ ὁ Χριστὸς εἶναι ἀληθινὸς Θεός, μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ γι αὐτὸ τὸν εἶπανε θεολόγο.

Λίγο νεώτερος αὐτῶν τῶν δυὸ Ἱεραρχῶν εἶναι ὁ περίφημος πατριάρχης τῆς Πόλης ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος. Χρυσόστομος ὠνομάστηκε ἀπὸ τὴν ἀσύγκριτη εὐγλωττία του. Ὁ Ἰωάννης γεννήθηκε στὴν Ἀντιόχεια καὶ σπεύδασε στὴ ρητορικὴ σχολὴ τοῦ Λιβάνιου. Πολὺ νέος θαυμάστηκε ἀπὸ τὸ κήρυγμά του στὶς ἐκκλησίες. Ἀργότερα ἔγινε πατριάρχης στὴν Πόλη δπου μάζευε τοὺς Χριστιανοὺς μὲ τοὺς λόγους του. Ὁ Χρυσόστομος δὲν εἶναι ὁ πρῶτος Χριστιανὸς ρήτορας, ἀλλὰ θεωρεῖται ἕνας ἀπὸ τοὺς πρὸ μεγάλους ρήτορες τοῦ κόσμου. Ὁ Ἰωάννης σὰν ἀνώτατος ἀρχηγὸς τῆς Ἐκκλησίας ἤθελε νὰ ἐπικρατῇ ἡ σεμνὴ καὶ ἀπέριττη χριστιανικὴ ζωὴ. Ὅπου ἔβλεπε τὸ κακὸ τὸ καυτηρίαζε μὲ τὰ λόγια του πὸ καίανε πρὸ πολλοῦ ἀπὸ ἀναμμένα σίδηρο καὶ δὲν τὸν ἔμελε ἂν ἐκεῖνος πὸ κατηγοροῦσε ἦτανε μέγας ἢ μικρός. Ἔτσι κατηγόρησε τὴ βασίλισσα Εὐδοκία γιὰ τὴν πολυτέλεια καὶ τὴν ἀζωτία τοῦ παλατιοῦ. Γι αὐτὸ κι ἐξορίστηκε δυὸ φορὲς στὰ μέρη τοῦ Πόντου. Τὴν πρώτη φορὰ τόσο ξαγριώθηκε ὁ λαὸς γιὰ τὴν ἀδικία πὸ ἔκαψε τὸ ναὸ τῆς Ἁγίας Σοφίας. Στὴ δεύτερη ἐξορία πέθανε ἀπὸ τὶς ταλαιπωρίες τοῦ ταξιδιοῦ στὰ 417.

Εἶναι καὶ ἄλλοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, ἕμως ἡ ἐκκλησία τιμᾷ ἰδιαίτερα τοὺς τρεῖς αὐτούς, τὸν Βασίλειο, τὸν Γρηγόριο καὶ τὸν Χρυσόστομο καὶ τοὺς ὀνομάζει τρεῖς Ἱεράρχες.

15. Ὁ Ἰουστινιανός.

Τὸ κράτος ἀπὸ τὴν κακὴ διοίκηση κινδύνεψε. Οἱ γερμανικοὶ λαοὶ πρὸ εἶχανε καταλύσει τὸ Δυτικὸν ρωμαϊκὸν κράτος προσπαθοῦν νὰ κάμουν τὸ ἴδιον καὶ στὸ Ἀνατολικόν. Στὴν Ἀσία πολεμοῦσαν τὸ κράτος οἱ Πέρσες. Αὐτοὶ τὰ χρόνια ἐκεῖνα εἶχανε πάλι δυναμώσει καὶ προσπαθοῦν νὰ κατεβῶνε στὰ παράλια τῆς Μεσόγειας θάλασσας. Τὸ ἐμπόριον ποῦ ἦτανε στὰ χέρια τῶν Βυζαντινῶν θέλουσε φυσικὰ νὰ τὸ πάρουνε αὐτοί.

Στὰ 527 ὁμοῦς ἔγινε ἓνας σπουδαῖος αὐτοκράτορας ὁ Ἰου-

Ὁ Ἰουστινιανός.
τοὺς πιδ μεγάλους, ἂν δὲ συνέβαινε κάτι ποῦ θὰ εἶποῦμε τώρα.

στινιανός. Αὐτὸς ὁ Ἰουστινιανὸς βασίλευσε 38 χρόνια (527—565). Ἦτανε πολὺ ἐργατικὸς καὶ δραστήριος καὶ εἶχε τὸ πιδ σπουδαῖο προτέρημα ποῦ πρέπει νὰ ἔχη προπάντων ὁ ἀπόλυτος μονάρχης ἀλλὰ καὶ κάθε κυβερνήτης γιὰ τὴν κάθε δημοσία θέση νὰ ἐκλέγη τὸν κατάλληλον ἄνθρωπον. Ἔτσι κατώρθωσε νὰ βρῆ τοὺς πιδ ἱκανοὺς διοικητὰς, στρατηγούς, νομομαθεῖς, καλλιτέχνες. Θὰ ἦτανε σ' ὅλα ἀπὸ

15. α'. Ἡ στάσις τοῦ Νίκα.

Ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας εἶχανε πάρει οἱ Ῥωμαῖοι καὶ τίς ἵπποδρομίας. Στὶς μεγαλύτερες πόλεις καὶ προπάντων στὴ Ῥώμη καὶ στὴν Πόλιν ὑπήρχανε μεγάλοι ἵππόδρομοι. Στὸν ἵππόδρομον τῆς Ῥώμης εἶδαμε πῶς ριχνόντανε στὰ λιοντάρια οἱ

μάρτυρες τῆς ἐκκλησίας στὰ χρόνια τῶν διωγμῶν.

Ὁ ἱππόδρομος τῆς Πόλης εἶχε μᾶκρος 370 μ. καὶ πλάτος 150. Ἦτανε στολισμένος ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς τοῦ Μ. Κωνσταντίνου μὲ ἀνδριάντας αὐτοκρατόρων καὶ ἄλλα καλλιτεχνήματα μαζεμένα ἀπ' ὅλες τὶς ἑλληνικὲς πόλεις. Κεῖ μαζευότανε ὁ λαὸς καὶ διασκέδαζε βλέποντας τὶς ἱπποδρομίες. Φυσικὸ ἦτανε νὰ χωρίζεται ὁ λαὸς σὲ κόμματα, γιὰτὶ ἔδινε τὴν προτίμησίν του στοὺς ἀγωνιζόμενους. Αὐτοὶ γιὰ νὰ ξεχωρίζουνε φορούσανε στοὺς ἡνίοχους διαφορτικὴ στολή. Στὴν ἐποχὴ τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἶχε χωρίσει στοὺς Πράσινους καὶ στοὺς Βένετους. Βένετοι ἦταν ἐκεῖνοι ποὺ οἱ ἡνίοχοι τῶν ἀγωνιζομένων ἀλόγων καὶ ἀρμάτων φορούσανε γαλάζια στολή. Καμιὰ φορὰ τὰ κόμματα—οἱ φατρίες—ὅπως ἀλλιῶς τὰ λέγανε, πιανόντανε καὶ στὰ χέρια μέσα στὸν ἱππόδρομο, κάνανε στάσεις.

Στὸν ἱππόδρομο ὁ λαὸς κατέβαζε καὶ ἀνέβαζε μὲ τὴ συνδρομὴ τοῦ στρατοῦ αὐτοκράτορες.

Ἐκεῖ στὸν ἱππόδρομο ἔμπαινε ὁ αὐτοκράτορας ἢ ὁ στρατηγὸς θριαμβευτικά, ὅταν ἐγύριζε νικητῆς μὲ τὰ λάφυρα καὶ τοὺς αἰχμάλωτους.

Ἀκόμη ὁ ἱππόδρομος ἦτανε σὰν ἡ ἀρχαία ἐκκλησία, ἢ συνέλευση νὰ ποῦμε τοῦ λαοῦ.

Ὅταν ἔμπαινε στὸ ἰδιαιτέρο καὶ ψηλότερο διαμέρισμα τοῦ ἱππόδρομου ὁ αὐτοκράτορας ὁ λαὸς προσηκωνότανε καὶ τὸν χαιρετοῦσε. Ἔλεγε τότε καὶ τὰ παράπονά του ὁ λαός.

Ἔτσι καὶ τότε παραπονέθηκε μὲς στὸν ἱππόδρομο ὁ λαὸς πὼς κάποιος ὑπουργὸς τοῦ Ἰουστινιανοῦ τοὺς λήστευε μὲ τοὺς πολλοὺς καὶ μεγάλους φόρους ποὺ τοὺς ἔπαιρνε. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἀντι ν' ἀπαντήσῃ μὲ τὸν κήρυκα πὼς θὰ ἐξετάσῃ τὰ παράπονά του, ἀπάντησε πὼς τοῦ λέει ψέματα.

Στὴν ἐπιμονὴ τοῦ λαοῦ νὰ φωνάζῃ πιδ πολὺ ὁ Ἰουστινιανὸς τοῦ ἀπάντησε... νὰ σκάσῃ ὁ Σκύθης καὶ βάρβαρος λαός.

Αὐτὸ ἦτανε πέρα πολὺ καὶ ἡ γλῶσσα καταλαβαίνετε πῶς δὲ, ἦτανε διόλου αὐτοκρατορική. Οὔτε στὸν παραμικρὸ ἄνθρωπο δὲν ἐπιτρέπεται τέτοια πρόστυχη γλῶσσα.

Τί γίνεται τότε; Οἱ φατρίες ποὺ ἦτανε ἔτοιμας νὰ πετοκοποῦνε γιὰ τὶς ἀρματοδρομίες ἐνώνονται καὶ κάνουν ἐπανόσταση. Καὶ φωνάζει ἐνωμένος ὁ λαός: Νίκα! Νίκα! γι' αὐτὸ ὠνομάστηκε καὶ στάση τοῦ Νίκα.

Καὶ ὁ λαὸς καλεῖ δημόσια χτήρια καὶ αὐτὸ τὸ ναὸ τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἀρπάζει, σκοτώνει τοὺς ἀνθρώπους τοῦ παλατιοῦ. Ἀνακήρυξε καὶ ἄλλον αὐτοκράτορα τὸν Ὑπάτιο.

Γίνεται συμβαῦλιο στὸ παλάτι. Στρατηγοὶ ἀτρέμητοι στοὺς πολέμους συμβουλεύουνε τὸν Ἰουστινιανὸ νὰ φύγη.

Τὸ παραδέχεται καὶ αὐτός. Ὅμως ἀντιστέκεται στὴν ἀπόφαση ἡ βασίλισσα Θεοδώρα. Αὐτὴ ἦτανε ἀπὸ ταπεινὴ εὐαγγέλινα. Ἐπαιξε στὸν ἵππόδρομο μαζί με τὸν πατέρα τῆς. Ἐκεὶ τὴν εἶδε ὁ Ἰουστινιανός, τὴν ἀγάπησε καὶ τὴν ἔκαμε βασίλισσα. Καὶ ποῦ τώρα ἔπρεπε νὰ χάτη τὴ δόξα τῆς, νὰ τι εἶπε:

— Ἐχω τὴ γνώμη πῶς ὁ βασιλέας δὲν τοῦ ἐπιτρέπεται νὰ φύγη. Ἐγὼ νὰ μὴ ζήσω οὔτε μιὰ μέρα τῆν ὥρα ποῦ δὲ θὰ με λένε βασίλισσα. Εὐκόλο εἶναι βασιλιά μου νὰ φύγῃς. Καὶ πλούτη ἔχομε καὶ πλοῖα μᾶς περιμένουνε καὶ ἡ θάλασσα εἶναι ἐλεύθερη. Πρόσεξε μὴπως δταν σωθῆς προτιμήσης τὸ θάνατο. Σὲ μένα ἀρέσει ὁ παλαιὸς λόγος πῶς ἡ βασιλεία εἶναι τὸ πιὸ ὠραῖο σάβανο.

Μ' ἄλλα λόγια νὰ κάμετε ὅ,τι ἄλλο, μόνο νὰ μὴ φύγουμε.

Καὶ τότε; Ἐγελάσανε τὸ λαὸ πῶς θ' ἀκουστοῦνε τὰ παράπρονά του καὶ τὸν παρακινήσανε νὰ ξαναμαζευτῇ στὸν ἵππόδρομο. Καὶ ὁ δύστηχος λαὸς μαζεύτηκε ἄοπλος. Καὶ ὁ Βασιλοσάριος ὁ στρατηγὸς με τοὺς στρατιῶτες του χύθηκε στὸν ἵππόδρομο καὶ ἔσφαξε σαράντα χιλιάδες. Φρίκη! Ἔτσι κλείστηκε τὸ στόμα τοῦ λαοῦ γιὰ πολλοὺς αἰῶνες.

16. β'. Πολεμικά ἔργα τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

Ἀρῶ μὲ τέτοιον τρόπον στρέψωσι τὸ θρόνον του δ' Ἰουστινιανὸς ἔστειλε τὸ Βελισάριο μὲ στρατὸ καὶ νίκησε τοὺς Γερμανοὺς ποὺ εἶχανε βάλει στὴν ὑποταγὴ τοὺς τὶς χώρες τοῦ Δυτικοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους.

Οἱ βέρβροι Βίνδιλοι εἶχανε πάρει τὴ βορεινὴ Ἀφρικὴ. Ὁ Βελισάριος τοὺς νίκησε, πῆρε πολλὰ λάφυρα καὶ ἔφερε καὶ τὴν ἴδιον τὸν βριλέα τοὺς αἰχμάλωτο.

Ἵστερα χτύπησε τοὺς Γότθους ποὺ εἶχανε στὴν κατοχὴ τοὺς τὴν Ἰταλία. Νικᾷ καὶ αὐτοὺς καὶ παίρνει αἰχμάλωτο τὸ βριλέα τοῦ. Ἐπειτα τὸν στέλνει νὰ πολεμήσῃ τοὺς Πέρσες καὶ στὴν Ἰταλία στέλνει ἄλλον ἄξιον στρατηγὸν τὸ Ναρσή. Τέλος ἡ βορεινὴ Ἀφρικὴ, ἡ Ἰταλία καὶ ἓνα μέρος τῆς Ἰσπανίας ἐλευθερώνονται καὶ ξαναγίνονται ἐπαρχίαι τῆς ἀνατολικῆς αὐτοκρατορίας.

Οἱ Πέρσες κατεβαίνουν ὡς τὴν Ἀντιόχεια (540). Ὁ Βελισάριος στέλνεται νὰ τοὺς πολεμήσῃ. Οἱ Πέρσες ὅμως ἔχουσι βασιλεὺς τὸ Χοσρόην ποὺ εἶναι ἄξιος ὅσο καὶ δ' Ἰουστινιανός. Ἵστερα ἀπὸ πολλὰ χρόνια ἔκλεισε εἰρήνη μὲ τοὺς Πέρσες (562).

Ὁ Ἰουστινιανός ἔκαμε γιὰ τὴν εὐκολία τῶν πολέμων πολλὰ φρούρια καὶ πύργους στὰ σύνορα καὶ δρόμους καὶ γεφύρια καὶ ἀποθήκες γιὰ τὰ τρόφιμα.

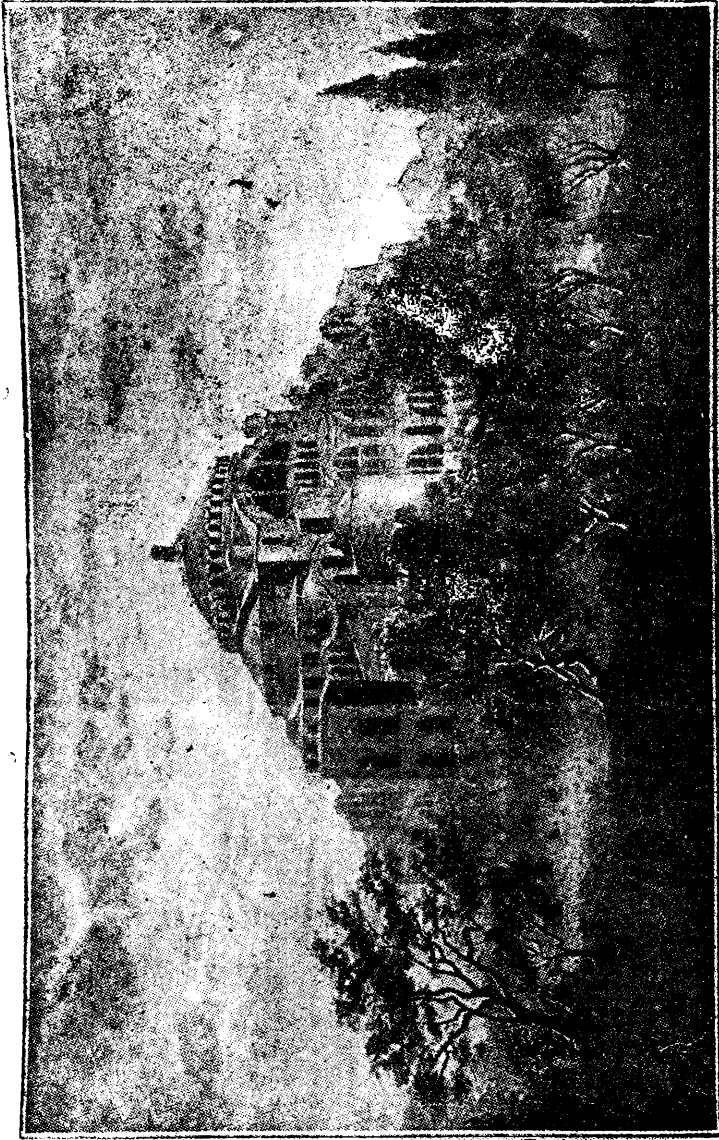
17. γ'. Εἰρηνικά ἔργα τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

Τὸ ρωμαϊκὸ δίκαιο. Τὰ διατάγματα καὶ οἱ νόμοι τῶν αὐτοκρατόρων τῆς Ρώμης ἦταν σκόρπια. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἀνάθεσε στὸ σοφὸ νομοδιδάσκον Τριθωνιανὸ μὲ ἄλλους βοήθους νὰ περιλάβῃ σὲ βιβλία ποιοὶ ἀπὸ τοὺς νόμους καὶ τὰ διατάγματα ἔπρεπε νὰ ἰσχύουν νὰ τοὺς μελετοῦν οἱ νομικοὶ καὶ νὰ τοὺς ἐκφράζωσιν οἱ δικαστές. Τὸ μεγάλο καὶ σπουδαῖο αὐτὸ ἔργο τὸ

τελείωσε ὁ Τριβωνιανὸς μέσα σ' ἕξη χρόνια (528 — 531). Τὰ νομικὰ βιβλία λέγονται Ρωμαϊκὸ Δίκαιο. Εἶναι ἡ βάση τῆς παλαιότερης καὶ νεώτερης εὐρωπαϊκῆς νομοθεσίας καὶ σπουδάζεται καὶ σήμερα ἀπὸ τοὺς νομικούς.

Ἐμπόριο καὶ βιομηχανία. Ὅλο τὸ ἐμπόριο τῆς ἐποχῆς ἐκείνης συγκεντρώνεται στὴν Πόλη. Στὰ μεταξωτὰ ὑφάσματα εἶχε τὸ μονοπώλιο ἡ Περσία. Τὸ πρῶτο ὕλικὸ τὸ μεταξι ἡ Περσία τὸ προμηθεύοταν ἀπὸ τὴν Κίνα. Λένε πῶς δυὸ καλόγηροι μεταφέρανε ἀπὸ τὴν Κίνα μέσα σὲ εἰδικὰ καλάμια τὸν κρουκουλόσπορο καὶ διδάξανε τὴν καλλιέργεια τοῦ μεταξοσκώληκα στὴν Πόλη. Ἔτσι μπήκε νέα βιομηχανία ποὺ ἔφερε ἀφάνταστα πλούτη. Δὲν κερδίζανε οἱ μεταξοσκωληκοτρέφοι, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐργαστᾶσια ποὺ ἐτοιμάζανε τὴν κλωστή καὶ τὰ ὑφαντήρια. Καὶ τὸ μεταξι στηφότανε μὲ λεπτὰ σύρματα ἀπὸ χρυσάφι καὶ ἀσήμι καὶ θγαίνανε τὰ περίφημα χρυσοῦφанта καὶ μεταξοῦφанта τῆς Πόλης. Στους ξένους πρέσβεις ποὺ ἐρχόντανε ἀπὸ τὴ Δύση χαρίζανε οἱ αὐτοκράτορες κομμάτια ἀπὸ τὰ πολύτιμα αὐτὰ ὑφάσματα. Ἡ καλλιέργεια τοῦ μεταξιοῦ ἔμεινε μυστικὴ στὴν ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία, ὡς τὴν ἐποχὴ ποὺ οἱ Φράγκοι πύρνανε τὴν Πόλη.

Ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας. Ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας κἀηκε μιὰ φορὰ ἀπὸ τοὺς Χριστιανούς, δταν ἐξορίστηκε ὁ Χρυσόστομος καὶ ἄλλη μιὰ φορὰ σιτὴ στᾶση τοῦ Νέικα. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἀποφασίζει νὰ τὸν ξαναχτίσῃ μεγαλοπρεπέστερο καὶ ὠραιότερο. Ὡς τὰ τότε οἱ ναοὶ εἶναι ἔν' ἀπλὸ ὀρθογώνιο παραλληλόγραμμο ποὺ χωρίζεται στὰ τρία ἀπὸ δυὸ σειρὲς κολῶνες στὴ μέση ποὺ ἐνώνεται ἡ μιὰ μὲ τὴν ἄλλη μὲ καμάρες — στοές. Λεγόντανε ρυθμοῦ βασιλικῆς, δηλαδὴ ὅπως χτιζόντανε τὰ παλάτια. Οἱ δυὸ ἀρχιτέκτονες Ἀνθέμιος καὶ Ἰσιδωρος σχεδιάσανε τὸ ναὸ μὲ νέο ρυθμό. Εἶχε τὸ σχῆμα σταυροῦ κι ἔτσι ποὺ ἀπάνω στὶς τέσσερες γωνιᾶς ποὺ γίνονται στὴ μέση τοῦ σταυροῦ νὰ ὑψώνεται σὰν ἡμισφαίριο θόλος ποὺ λέγεται τροῦλος. Ἡ νέα τεχνο-

‘Ο ναός τῆς Ἁγίας Σοφίας ὅπως ἦτανε ὅταν χτίστηκε.

τροπία ὠνομάστηκε βυζαντινὸς ρυθμὸς καὶ ἀπὸ τότε ἔλοι οἱ ἑρθό-
δοξοί νοιοὶ χιτίζονταν σύμφωνα μὲ τὸ ρυθμὸ αὐτό. Πολύτιμα
μάρμαρα καὶ ἄλλο ὕλικὸ συγκεντρώθηκε ἀπ' ἕλη, τὴν αὐτοκρα-
τορία. Ἐργαστήκανε δέκα χιλιάδες ἑογάτες πέντε χρέν.α. Οἱ
θόλοι καὶ οἱ κολόνες ποὺ στηρίζουν τὸν τροῦλο εἶναι ἔτσι: πρὸς
τὰ πλάγια πρὸ κείνου πρὸ στέκεται κάτω ἄπ' αὐτὸν νομίζε: πὸς
σκεπάζει τὸ ναὸ ὁ οὐρανὸς χωρὶς νὰ στηρίζεται ποῦθε.ά!

Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ χρυσάφι, τ' ἀσήμι καὶ τὰ πετράδια ποὺ στο-
λιζανε τὸ ναὸ εἶναι οἱ περιφνημες ψηφιδωτὲς ἢ, μωσαϊκὲς εἰκόνες.
Ψηφίδες εἶναι μικρὲς πετρίτσες χρωματιστές. Γινόντανε κι ἀπὸ
μάζα γυάλινη. Τὶς γυάλινες ψηφίδες τὶς κάνανε μὲ διάφορα χρώ-
ματα καὶ προσθέτανε μέσα καὶ κομματάκια μὲ γὰ ἀπὸ χρυσάφι
ἢ ἀσήμι. Τὶς ψηφίδες αὐτὲς τὶς τοποθετοῦσανε στὸς τοίχους ἢ
στὸ πάτωμα ἀπάνω οὐ πηλὸ ἀπὸ ἀβέσιτη, καὶ ἄμμο, ἀσβεστο-

Ὁ Δαυὶδ

(Ἀπὸ Βυζαντινὸ χειρόγραφο)

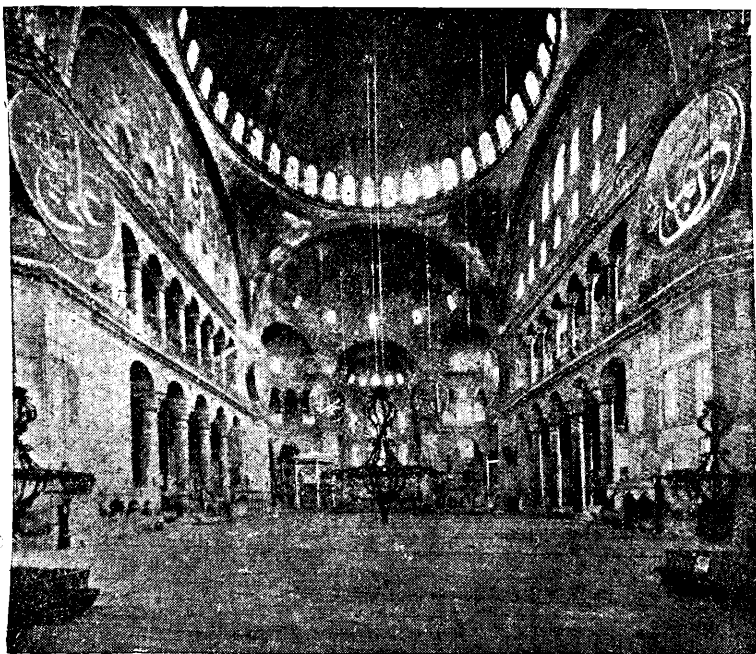
κονίαμα. ἔτοι ποὺ νὰ
σχηματίζεται εἰκόνα
οὐ νὰ εἶτανε ζωγρα-
φισμένα μὲ διάφορα
χρώματα.

Τὰ ψηφιδωτὰ τῆς
Ἁγίας Σοφίας παρα-
σταλοῦν τὸν Παντο-
κράτορα, τὴ Θεοτόκο,
τοὺς μάρτυρες καὶ τὶς
πρὸ σπουδαίης σκη-
νὲς ἀπὸ τὴν Παλαιὰ
καὶ τὴ Νέα Διαθήκη.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν
Ἁγία Σοφία ἔχτισε ὁ
Ἰουστινιανὸς παλά-

τια, λουτρά, ὄδραγωγεία καὶ τὰ φρούρια ποὺ εἶπαμε.

Τόσα πολλά ἦτανε τὰ ἔργα τῆς κοινῆς ὠφελείας τοῦ Ἰουστινιανοῦ ποὺ ἔιεν ἱστορικὸς τῆς ἐποχῆς τοῦ ἔγραψε γι' αὐτὰ ἐλόκληρο βιβλίον. Γιὰ τὴν Ἁγία Σοφία γράφει, πὼς ὁποιος τῆ

Τὸ ἐσωτερικὸ τῆς Ἁγίας Σοφίας.

βλέπει δὲν χορταίνει, ὁποιος τὴν εἶδε μιὰ φορὰ δὲ τὴ ξεχνάει σ' ἄλη του τῆ ζωῆ καὶ τὸ καμάρι του εἶναι νὰ διηγίεται στοὺς ἄλλους γιὰ τὸ ἀριστούργημα ποὺ εἶδε.

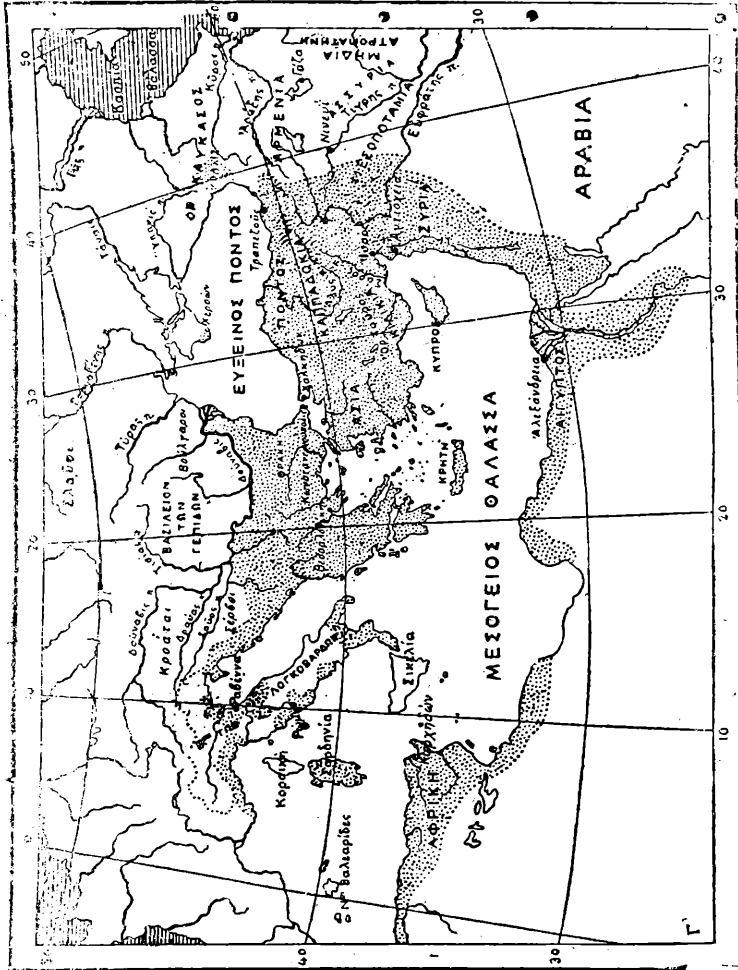
18. Ὁ Ἡράκλειος καὶ οἱ Περσικοὶ πόλεμοι.

Δὲν φέρνουνε πάντοτε καλὰ ἀποτελέσματα οἱ πόλεμοι καὶ μάλιστα δταν γίνωνται μακριὰ ἀπὸ τὸ κράτος καὶ βαστοθνε πολλὰ χρόνια. Ἐκὼς πὺς πολὺ, δταν ἔχει κανεὶς γείτονες πὺς ἐπικίνδυνους. Ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς μποροῦσε νὰ φυλάξη τὰ σύνορά του ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ νὰ μὴν ἀδυνατίη τὸ στρατό του πολεμώντας στὴν Ἰταλίη καὶ τὴν Ἰσπανία. Τὰ συμφέροντα τῆς αὐτοκρατορίας ἦτανε στὴν Ἀσία. Καὶ τὶς χώρες πὺς κάτεχε ἡ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία τὶς ἤθελε καὶ τὸ Περσικὸ κράτος, πὺς στὴν ἐποχὴ του τὸ ἔκαμε δυνατὸ ὁ Χοσρόης. Ἐν ὁ Ἰουστινιανὸς δὲν κατῶρθωσε νὰ νικήσῃ τοὺς Πέρσες πολὺ λιγώτερο. δὲν τὸ καταφέρανε οἱ διάδοχοί του πὺς δὲν εἶχανε τὴν ἱκανότητά του. Τὸ ἀποτέλεσμα ἦτανε πὺς ὁ στρατὸς κουράστηκε καὶ ἀδυνατίσῃ καὶ τὸ ταμεῖο τοῦ κράτους ἦτανε ἀδειανὸ ἀπὸ τὰ πολλὰ τῶν πολέμων καὶ τῶν ἔργων πὺς γίνανε.

Ὁ Χοσρόης κυρίεψε τὴ Συρία, προχώρησε στὴν Παλαιστίνη, μπῆκε στὴν Ἱερουσαλὴμ καὶ πῆρε τὸν Τίμιο Σταυρό. Ὑστερα κυρίεψε τὴν Αἴγυπτο, προχώρησε ἔπειτα στὴ Μικρασία καὶ περσικὸς στρατὸς ἔστησε τὸ στρατόπεδό του στὴ Χαλκηδὼνα ἀντίκρυ στὴν Πόλη, στὴν ἀσιατικὴ παραλία τοῦ Βοσπόρου.

Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς Πέρσες ἦτανε ἔτοιμοι νὰ κινηθοῦν κατὰ τὴν Πόλη καὶ οἱ Ἄβαροι. Αὐτοὶ οἱ Ἄβαροι ἦτανε φυλὴ μογγολικὴ πὺς πέρασε ἀπὸ τὴν Ἀσία στὴν Εὐρώπη καὶ ἔδρυσε κράτος στὰ μέρη τῆς σημερινῆς Ρουμανίας. Καὶ στοὺς κινδύνους αὐτοὺς ὁ στρατὸς στὴν Πόλη κἄνει συχνὰς ἐπαναστάσεις. Ὁ ἔξαρχος δηλαδὴ ἀντιβασιλέας τῆς Ἀφρικῆς στέλνει τὸ γιό του Ἡράκλειο

μέ στόλο και στρατό νά ἡσυχάζη τὴν πρωτεύουσα. Ὁ τελευταῖος αὐτοκράτορας ἀπὸ τοὺς διαδόχους τοῦ Ἰουστινιανοῦ θανατώνεται

Ἡ Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία.

και ἀνεβάξει ὁ στρατὸς στὸ θρόνο τὸν Ἡράκλειο (610).
Ὁ Ἡράκλειος ἐξετάζει τὴν ἀθλια κατάστασι τοῦ στρατοῦ,

τοὺς κινδύνους ἀπὸ τοὺς Πέρσες καὶ τοὺς Ἄβαρες, βλέπει τὸ ταμείω ἀδειανὸ καὶ κλονίζεται τὸ θάρος του. Πῶς νὰ τὰ ἐγάλη πέρα; Ἐτοιμάζεται νὰ ἐπιστρέψῃ στὴν Ἀφρική. Ὁ Πατριάρχης τότε Σέργιος τὸν ἐμποδίζει.

— Αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ τὸ κάμῃς τοῦ λέγει. Εἶσαι ἱκανὸς νὰ διοργανώσῃς στρατό.

— Μὲ τί χρήματα; ρωτᾷ ὁ αὐτοκράτορας.

Καὶ ὁ Πατριάρχης:— Μὲ τὸν ἀλογάριστο πλοῦτο τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν μοναστηριῶν. Τί; θὰ τὸν ἀφήσωμε τόσο πλοῦτο νὰ τὸν πύρουνε οἱ ἐχθροί; Ὅταν νικήσῃς μποροῦν οἱ ἐκκλησίες νὰ ξαναχτήσουνε τὰ πλοῦτή τους.

Ὁ Ἡράκλειος τότε μὲ τὰ πλούσια μέσα πρὸς τὸ εἶναι ἡ Ἐκκλησία μὲ τὸ χέρι τοῦ θαυμάσιου ἀρχηγοῦ της, τοῦ Σέργιου ὀργανώνει στρατὸ νέο καὶ δυνατὸ. Κατορθώνει ν' ἀνάψῃ στὴν φυγὴ τῶν στρατιωτῶν τὴν πίστη πῶς πολεμοῦν γιὰ τὴ θρησκεία τους.

Ἀπὸ τότε Ἕλληνες καὶ Πέρσες ἀρχίσανε νέο πόλεμο, ποὺ κράτησε πολλὰ χρόνια. Καὶ πρῶτα ἔπρεπε ὁ Ἡράκλειος νὰ διώξῃ τὸν ἐχθρὸ ἀπὸ τὴ Μικρασία.

Στὰ 622 ἀφοῦ προσκύνῃσε στὴν Ἁγία Σοφία μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ μπαίνει στὸ στόλο καὶ βγαίνει μὲ τὸ στρατὸ του στὴ Μικρασία. Νικᾷ τοὺς Πέρσες καὶ ἐπιστρέφει νικητὴς στὴν Πόλη. Στὰ 623 ἐκστρατεύει καὶ ἐγάζει τὸ στρατὸ του στὰ Παράλια τῆς Κιλικίας καὶ πολεμᾷ τρία χρόνια τοὺς Πέρσες στὴ Συρία, στὶς χώρες τοῦ Εὐφράτη καὶ στὴν Ἀρμενία.

19. Οἱ Ἄβαροι πολιορκοῦν τὴν Πόλη.

Ὁ Ἡράκλειος προχωρεῖ νικητὴς στὰ δάθη τῆς Μικρασίας. Οἱ Πέρσες πείθουνε τὸν ἀρχηγὸ τῶν Ἀδάρων νὰ κατέβῃ στὴν Πόλη μὲ στρατὸ καὶ πολιορκητικὰς μηχανὰς νὰ τὴν κλείσῃ

ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη. Αὐτὸ γίνεται. Σὲ λίγο κατεβαίνει καὶ περσικὸς στρατὸς καὶ στρατοπεδεύει πάλι στὴ Χαλκηδὸνα. Ὁ ἀρχηγὸς τῶν Ἀβάρων στέλνει στὴν Πόλιν ἀπεσταλμένους καὶ λέει τοὺς Πολίτες:— Παραδοθῆτε. Ὁ αὐτοκράτορ' εἰς σας καταστράφηκε στὴν Ἀσία. Ἐσεῖς δὲν μορεῖτε νὰ σωθῆτε παρὰ ἂν γίνετε φάρια καὶ πέσετε στὴ θάλασσα ἢ πουλιὰ καὶ πετάξετε στὸν ἀέρα. Οἱ Ἕλληνες ἀπαντοῦνε στὸν ἀρχηγό, τὸ Χαγάνο τῶν Ἀβάρων πὼς ὁ αὐτοκράτορας προχωρεῖ νικητῆς καὶ νὰ δοκιμάσῃ νὰ πάρῃ τὴν Πόλιν. Ἡ ψυχὴ τῶν πολιορκουμένων εἶναι ὁ Πατριάρχης Σέργιος καὶ ὁ πρωθυπουργὸς Βῶνος. Ὁ στόλος τῶν Ἀβάρων καταστρέφεται ἀπὸ τὸν ἑλληνικό. Οἱ Ἀβάρους τὰ χάνουνε κι ἐτοιμάζονται νὰ φύγουν. Οἱ Ἕλληνες τοὺς κυνηγοῦν. Τότε μὲς στὴ χαρὰ τους καὶ τὴ συγκίνησίν τους κάμανε ἕναν ὕμνο γιὰ νὰ εὐχαριστήσουν τὴ Θεοτόκο, γιατί ὅλοι πιστέψανε πὼς αὐτὴ ἔσωσε τὴν Πόλιν. Αὐτὸς εἶναι ὁ περίφημος Ἀκάθιστος Ὑμνος γιατί τὸν ἀκούσανε ὅλη τὴ νύχτα ὄρθιοι ποὺ τὸν φάλλουνε ὡς τώρα κάθε Παρασκευὴ τῆς Μεγάλης Σαρακοστῆς.

Τὸ τροπάριο τοῦ Ἀκάθιστου Ὑμνου :

Τῇ ὑπερμάχῳ στρητηγῶ τὰ νικητήρια
ὡς λυτρωθεῖσα τῶν δεινῶν εὐχαριστήρια,
ἀναγράφω σοι ἡ Πόλις σου Θεοτόκε,
Ἄλλ' ὡς ἔχουσα τὸ κράτος ἀπροσμάχητον
ἐκ παντοίων με κινδύνων ἐλευθέρωσον
ἵνα κράζω σοι· χαῖρε, νύμφη ἀνύμφευτε.

Ἐξήγησις : Σὲ Σένα ἀκαταμάχητη στρατήγισσα καὶ μητέρα τοῦ Θεοῦ, ἐγὼ ἡ Πόλις σου φάλλω νικητήριους ὕμνους νὰ σ' εὐχαριστήσω ποὺ μ' ἔσωζες ἀπὸ τὰ βίβανα τοῦ πολέμου. Καὶ ἀφοῦ ἔχεις τὴ δύναμιν ἀκατανίκητην, γλύτωσέ με ἀπὸ κάθε λογῆς κίνδυνου, γιὰ νὰ σοῦ φάλλω· Χαῖρε, νύμφη ἀνύμφευτε.

20. Ὁ Ἡράκλειος νικητής.

Μὲ χαρὰ ἀνείπωτη ἔμαθε ὁ Ἡράκλειος τὸ λυτρωμὲ τῆς βασιλεύουσας Πόλης. Ἐκινᾷ ἀπὸ τὸν Ἄραξη ποταμὸ καὶ φτάνει στὸν Τίγρη ποταμὸ. Περνᾷ τὸν ποταμὸ καὶ συναντᾷ τὸν περσικὸ στρατὸ κοντὰ στὴν ἀρχαία πόλη Νινευτ. Ἐκεῖ νικᾷ τελειωτικὰ τοὺς Πέρσες καὶ κυριεύει ἄπειρα πλοῦτη καὶ λάφυρα. Βρῆκανε κεῖ σπάνια ἀρώματα, ὑφάσματα μετοξωτά, ἀπὸ τοὺς περίφημους περσικοὺς τάπητες πλῆθος, ἀσημικά, χρυσαφικά κι ἄλλα πολυτιμα πράματα. Βρῆκανε καὶ 300 χριστιανικὲς σημαῖες ποὺ εἶχανε πάρει στὶς ἐπιδρομὲς τοὺς στίς διάφορες ἐπεχὲς εἰ Πέρσες. Ἀπὸ κεῖ προχωρεῖ καὶ πλησιάζει στὴν πρωτεύουσα τοῦ Χοσρόη τὴν Κτησιφῶντα. Ὁ Χοσρόης φεύγει καὶ σκοτώνεται ἀπὸ τὸ γιό του. Ὁ γιός του ζητεῖ νὰ κλεισθῇ εἰρήνη μὲ τὸν Ἡράκλειο. Καὶ ἡ εἰρήνη κλείνει μὲ τοὺς ὅρους : νὰ ξαναδώσουνε τίς ἑλληνικὲς χῶρες καὶ τὸν Τίμιο Σταυρό.

Ὁ Ἡράκλειος.

Ὁ Ἡράκλειος στέλνει γράμμα στὴν Πόλη πὸς ἔκλεισε εἰρήνη καὶ τοῦτο διαβάζεται ἀπὸ τὸν ἀμβώνα τῆς Ἁγίας Σοφίας. Καὶ ὁ λαὸς ψιλλεῖ :

Ἄλαλάξατε τῷ Θεῷ πάσα ἡ γῆ,
δουλεύσατε τῷ Κυρίῳ ἐν εὐφροσύνῃ.
Ἔπρσε γὰρ ὁ ὑπερήφανος καὶ θεομίσσητος Χοσρόης.

Ὁ νικηφόρος βασιλέας ἔπειτα ἐπιστρέφει στὴν βασιλεύουσα καὶ μπαίνει θρῆσκημικά. Εἶναι καθισμένος σὲ μεγαλοπρεπέστατο ἄρμα ποὺ τὸ σύρουν τέσσερες ἐλέφαντες. Μπροστὰ εἰ στρατιῶτες κρατοῦνε ψηλὰ τὸν Τίμιο Σταυρό. Ὁ λαὸς μὲ τὸν πατριάρχη καὶ τοὺς ἄλλους ἐπίσκοπους τὸν ὑποδέχονται. Ψάλλεται δοξολογία

στο ναὸ τῆς Ἀγίας Σοφίας καὶ ὑψώνεται στὸ ἱερὸ ὁ Τίμιος Σταυρὸς.

Τὸν ἄλλο χρόνον (629) ὁ αὐτοκράτορας ἔφερε μὲ πομπή τὸν Τίμιον Σταυρὸν καὶ τὸν ὑψώνει ἐκεῖ ποῦ τὸν εἶχε ὑψώσει ὁ Κωνσταντῖνος καὶ ἡ Ἑλένη, στίς 14 τοῦ Σεπτεμβρίου. Ὁ ἴδιος ὁ βασιλεὺς ἀνεβάνοντας στὸ Γολγοθᾶ κρατεῖ τὸν Τίμιον Σταυρὸν καὶ οἱ ἱερεῖς καὶ ὁ λαὸς ψάλλει.

Σῶσον, Κύριε, τὸν λαόν σου καὶ εὐλόγησον τὴν κληρονομίαν σου, νίκας τοῖς βασιλεῦσι κατὰ βαρβάρων δωρούμενος. Καὶ τὸ σὸν φυλάττων διὰ τοῦ σταυροῦ σου πολίτευμα.

Πρὶν νὰ χαρῆ τις νίκες τοῦ Ἡράκλειος νέος ἐχθρὸς τῆς αὐτοκρατορίας καὶ τοῦ χριστιανισμοῦ εἶ Μωαμεθανοὶ Ἀραβες παίρνουν τὴν Ἰερουσαλήμ, τὴν Ἀντιόχεια, ἐλόκληρη τὴ Συρία καὶ τὴ Μεσοποταμία. Ἐπειτα παίρνουν τὴν Αἴγυπτον. Ἔτσι χάνεται γιὰ πάντα ἡ Ἀλεξάνδρεια ὅπου τόσες αἰῶνες ἕως τότε ἀνθίσει ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς. Ὁ Ἡράκλειος ἀγωνίζεται ὁ ἴδιος μὲ τὸ στρατό του, μὰ δὲν κατορθώνει τίποτε. Τὸ περσικὸ κράτος ὑποτάχτηκε καὶ δέχτηκε μὲ τὴ βία τὴ μωαμεθανικὴ θρησκεία. Ἀδυνατισμένον καθὼς ἦταν ἀπὸ τοὺς πολέμους δὲν μπορούσε ν' ἀντισταθῆ σιτὴν ὀρμὴ τῶν Ἀράβων.

Ὁ Ἡράκλειος βασιλεψε 30 χρόνια καὶ πέθανε στὰ 641 (610—641).

21. Ὁ Μωάμεθ καὶ ἡ θρησκεία του.

Ἡ Ἀραβικὴ χερσόνησος εἶναι ἄγονη. Στὰ παράλια ἕμωσ πρὸς τὴν Ἀφρικὴ εἶναι εὐφορῆ. Ἐκεῖ κατοικοῦσαν καὶ κατοικοῦν εἰς πῶς πολλοὶ κάτοικοι. Πόλεις στὰ παράλια τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης εἶναι ἡ Μεδίνα καὶ ἡ Μέκα.

Οἱ Ἀραβες ἔχουνε κανονικὸν τρόσωπον καὶ σώματα δυ-

νατά. Ἡ φορεσιά τους ὡς τὰ σήμερα εἶναι ἕνα πουκάμισο κι ἕνας πλατὺς μανδύας. Ἀγαπούσανε μὲ πάθος τὸν πέλεμο δπως καὶ οἱ σημερινοὶ Βεδουῖνοι πρὸ θὰ πῆ παιδικὰ τῆς ἐρήμου. Τὰ δ-πλα τους ἦτανε ἐλαφριά λόγχη, τόξο καὶ μικρὴ τρογγυλὴ ἀσπίδα.

Οἱ Ἀραβες ἦτανε χωρισμένοι σὲ φυλὰς. Ἕνα ζεσμὸ εἶχανε. Πιστεύανε πῶς ἦτανε ἀπόγονοι τοῦ Ἀβραὰμ ἀπὸ τὴ σκλάβου τοῦ Ἀγαρ καὶ τὸ γιό της ἀπὸ τὸν Ἀβραὰμ Ἰσμαήλ. Γι' αὐτὸ λέγονται καὶ Ἀγαρηνοὶ καὶ Ἰσμαηλίται. Κοινὸ ἱερὸ εἶχανε τὸ ναὸ Κάαβα στὴ Μέκα. Ἕνα ἀπὸ τὰ λιθάρια του σὲ μιὰ γωνιὰ λέγανε πῶς εἶχε πέσει ἀπὸ τὸν οὐρανὸ. Ἦτανε εἰδω-λολάτρες καὶ μερικοὶ Χριστιανοί. Ἔτσι χωρισμένοι πρὸ ἦτανε οἱ Ἀραβες δὲν μπορούσανε νὰ προκόψουνε στὸν πολιτισμὸ. Ἐπρεπε κάτι νὰ τοὺς ἐνώσει γιὰ νὰ φανῆ ἡ δύναμή τους. Καὶ τὴν ἐθνικὴ ἔνωση τῶν Ἀράβων σὲ μιὰ θρησκεία τὴν ἔκαμε ὁ Μωάμεθ.

Ὁ Μωάμεθ γεννήθηκε στὴ Μέκα στὰ 571 μ. Χ. Ἦτανε ἀπὸ φτωχικὴ οἰκογένεια κι ἀπὸ μικρὸς ἔμεινε ὀρφανός. Ὡς τὰ εἰκοσιπέντε του χρόνια φύλαγε πρόβατα στὴν ἔρημο. Ὅταν ἔγινε εἰκοσιπέντε χρονῶν ἡ χήρα Χαδιταὰ τοῦ ἀνέθεσε τὴν διαχείρησι τῆς περιουσίας της. Ταξίδεψε τότε μὲ τὰ καραβάνια στὴ Συρία καὶ γνώρισε τὴ Χριστιανικὴ καὶ Ἑβραϊκὴ θρησκεία. Ἀργότερα πῆρε γυναῖκα του τὴ χήρα καὶ ἀπὸ τὴν κόρη του Φατιμέ κατάγονται οἱ διάδοχοι τοῦ Μωάμεθ οἱ Φατιμίδες.

Ὁ Μωάμεθ ὅταν ἔγινε 40 χρονῶν ἀποφάσισε νὰ γίνῃ ἀρχηγὸς θρησκείας. Κήρυξε πῶς φανερώθηκε σ' αὐτὸν ὁ ἄγγελος Γαβριήλ καὶ τοῦ εἶπε τὴν ἀληθινὴ θρησκεία καὶ τὸν πρόσταξε νὰ τὴ διαδόσῃ στοὺς πατριῶτες του. Καὶ σ' ὄλη του τὴ ζωὴ ὁ Μωάμεθ κήρυττε ὅταν καθῶς ἔλεγε μάθαινε καὶ νέες ἀλήθειες ἀπὸ τὸν ἄγγελο Γαβριήλ. Ὅσα ἔλεγε τὰ γράφανε γραφιάδες καὶ οἱ ὀπαδοὶ του τ' ἀποστηθίζανε. Ἀπὸ αὐτὰ τὰ κηρύγματα τοῦ ἔγινε μετὰ τὸ θάνατό του τὸ Κοράνιο. Τὰ δόγματα

τῆς θρησκείας τοῦ Μωάμεθ εἶναι αὐτά: Ὁ Θεὸς μιλεῖ στοὺς ἀνθρώπους μὲ τὸ στόμα τῶν προφητῶν. Ὁ Ἀβραάμ, ὁ Μωϋσῆς ὁ Χριστὸς εἶναι προφῆτες. Ὁ πῦρ μεγάλος καὶ τελευταῖος προφῆτης εἶναι ὁ Μωάμεθ. Ὅταν φτάσῃ ἡ μέρα νὰ κριθοῦν οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ τὸ Θεὸ θ' ἀναστηθοῦν ὄλοι καὶ οἱ κακοὶ θὰ ριχτοῦνε στὸν Ἄδη νὰ θανατίζονται καὶ οἱ πιστοὶ (μουσουλμάνοι) θὰ μποῦνε στὸν παράδεισο. Ἐκεῖ θὰ χορταίνουνε αἰώνια τὰ ἀγαθὰ τούτου τοῦ κόσμου. Φαγητά, πιοτά καὶ τ' ἄλλα. Θὰ πᾶνε στὸν πηλὸν ποταμὸν ὅσοι πιστεύουνε στὸ Θεόν, προσεύχονται, νηστεύουνε καὶ κάνουν ἐλεημοσύνες. Πρῶτοι ἀπ' ὄλους ὅμως πηγαίνουνε στὸν παράδεισο ἐκεῖνοι ποὺ πολεμοῦν νὰ διαδώσουν τὴν ἀληθινὴ θρησκεία τοῦ Μωάμεθ.

Ἡ θρησκεία τοῦ Μωάμεθ λέγεται Ἰσλάμ ἢ Ἰσλαμισμὸς καὶ ἀπὸ τ' ὄνομά του Μωαμεθανισμὸς. Οἱ πατριῶτες του δὲ δεχτήκανε στὴν ἀρχὴ τὴ θρησκεία του καὶ ἀναγκάστηκε νὰ φύγῃ καὶ νὰ πάῃ στὴ Μεδίνα. Ἐκεῖ ἀπόχτησε ὀπαδοὺς πολλοὺς. Τότε ἀλλάξε ταχυτικῶς ἐνῶ ἤθελε στὴν ἀρχὴ νὰ διαδώσῃ τὴ θρησκεία του μὲ τὸ λόγο μονάχα, τότε ἀποφάσισε νὰ τὴν ἐπιβάλλῃ μὲ τὴ βία.

Ὁ χρόνος 622 ποὺ ἔφυγε ἀπὸ τὴ Μέκα στὴ Μεδίνα λέγεται χρόνος τῆς Ἐγίρας καὶ ἀπὸ τότε ἀρχίζει ἡ χρονολογία τῶν Μωαμεθανῶν. Ὑστερα ἀπὸ ἕξη χρόνια κατώρθωσε νὰ νικήσῃ τοὺς πατριῶτες του Μεκκανοὺς καὶ νὰ ἐπιβάλλῃ τὴ θρησκεία του.

Εἶδαμε πῶς οἱ Ἀραβες ἐνωμένοι μὲ τὴ θρησκεία ὑποτάξανε στὰ 638 τὴ Συρία. Στὰ 640 τὴν Περσία. Ἄλλος στρατὸς μωαμεθανικὸς πῆρε τὴν Αἴγυπτο, τὴ βόρεια Ἀφρική, προχωροῦνε στὸ Γιβραλτάρ καὶ περνοῦνε στὴν Ἰσπανία (711). Ὅχιτῶ αἰῶνες ἀπὸ τότε κυριαρχοῦσαν οἱ Ἀραβες στὴν Ἰσπανία.

Ὑστερα ἀπὸ 100 χρόνια μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Μωάμεθ τὸ ἀραβικὸ κράτος ἦταν ἀπέραντο ἀπὸ τὸν Ἰνδὸ ποταμὸ ἀνατολικά ὡς τὰ Πυρηναῖα ὅρη τῆς Ἰσπανίας.

Ἀραβικὸ κόσμημα

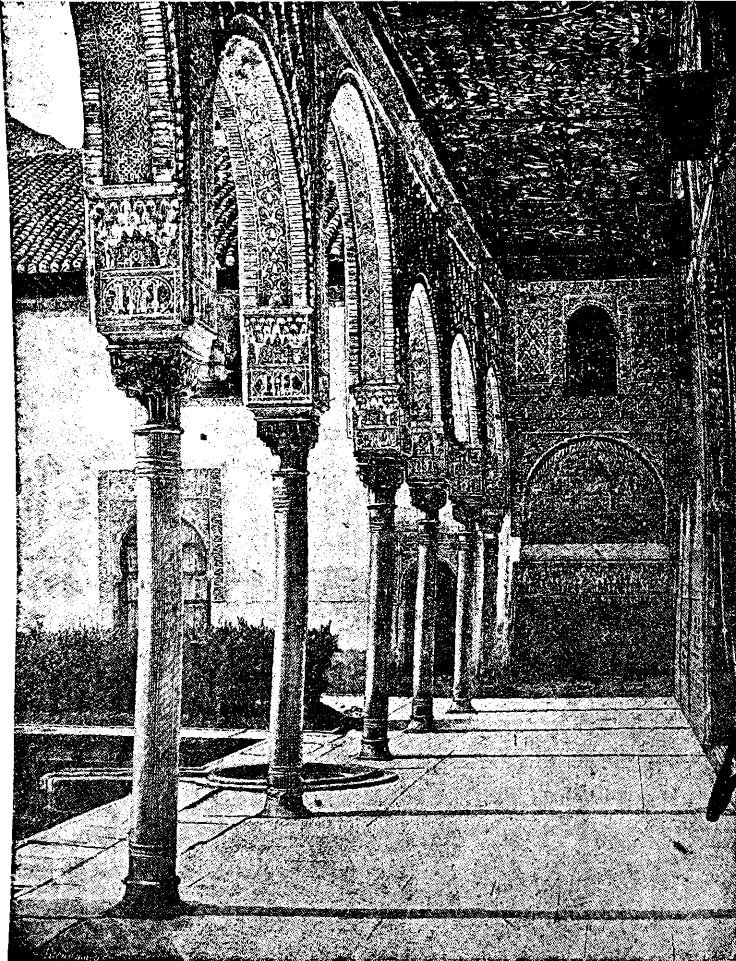
22. Τὸ Ἀραβικὸ Κράτος καὶ ὁ ἀραβικὸς πολιτισμὸς.

Οἱ διάδοχοι τοῦ Μωάμεθ λέγονται χαλίφες, δηλαδὴ ἀντιπρόσωποι τοῦ προφήτη. Τὸ ἀπέβηκε ἀραβικὸ κράτος ἄρχισε ν' ἀδυνατίσῃ ἀπὸ τότε πλὴν διαιρεθῆκανε οἱ χαλίφες. Ἐγινε ὅτι ἔγινε μὲ τοὺς διαδόχους τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τὸ Ῥωμαϊκὸ κράτος. Πρῶτα γίνανε τρία μεγάλα χαλιφάτα: τῆς Ἀσίας μὲ πρωτεύουσα τὴ Βαγδάτη, τῆς Ἀφικῆς μὲ πρωτεύουσα τὸ Κίτρο καὶ τῆς Ἰσπανίας μὲ πρωτεύουσα τὴν Κορδούη. Ἐπειτα οἱ ἀμειράδες, οἱ στρατηγοὶ δηλαδὴ κίμανε κι ἄλλα μικρότερα τῆς Περσίας, Συρίας, Ἀλγερίας, Μαρόκου κ.τ.λ.

Ἄς δοῦμε τῶρα τὴν κυβέρνηση τῶν χαλιφάτων. Ὁ χαλίφης εἶναι ἀρχηγὸς τῆς θρησκείας καὶ τοῦ κράτους. Κυβερνᾷ ὁ χαλίφης μὲ τοὺς βεζύρηδες, ὑπουργοὺς νὰ ποῦμε. Ὁ καδῆς (δικαστῆς) δικάζει σύμφωνα μὲ τὸ κοράνιο. Ἄλλοι διοικητῆς στίς ἐπαρχίες πλὴν μὲ τοὺς ὑπαλλήλους εἰσπράττεινε τὸν κεφαλικὸ φόρο ἀπὸ τοὺς ραγιάδες, σκλάβους. Σκλάβοι, ραγιάδες εἶναι οἱ ὑπόδουλοι λαοὶ καὶ οἱ Χριστιανοὶ καὶ οἱ Ἰουδαῖοι πλὴν διατηροῦσαν τὴ θρησκεία τους. Καὶ τὴ διατηροῦσαν γιὰτι πιστεύανε στὸ Θεὸ καὶ στοὺς προφήτες πλὴν παραδεχότανε καὶ ὁ Μωάμεθ· δὲν εἶναι ὁμοῦ πιστοὶ (μουσουλμάνοι) παρὰ ἔχουνε κατώτερη θέση καὶ γι' αὐτὸ ἔπρεπε νὰ πληρώνουν κεφαλικὸ φόρο, χαράτσι.

Ἀραβικὸς πολιτισμὸς. Ὅσο ἦτανε κλεισμένοι στὴν Ἀραβία δὲν εἶχανε πολιτισμὸν. Ὅταν ὁμοῦ γινώρισαν τοὺς ἄλ-

λους πολιτισμένους λαούς προπάντων τούς Ἕλληνας καὶ τοὺς Πέρσες προχώρησαν γρήγορα καὶ ἀρκετὰ στὸν πολιτισμό. Μά, θανε νὰ καλλιεργῶνε τὴ γῆ, νὰ καλλιέργησουνε καὶ νέα φυτὰ

Αἴθουσα τοῦ παλατιοῦ τῆς Ἀλάμπρας στὴ Σεβίλλη.
τὸ ζαχαροκάλαμο, τὸ ρίζι, τὴ μουριά, τὸ βαμπάκι καὶ ἄλλα.
Στὸ Μαρόκο ἔγινε σπουδαία βιομηχανία τῶν δερμάτων.
Στὴ Δαμασκὸ κατασκευάζόντανε τὰ περίφημα δαμασκιά ἀτσά-
λινα σπαθιά. Ἐγινε σπουδαία βιομηχανία ποὺ ἔκανε μεταξωτὰ

Ἔτσι στίς μεγάλες πόλεις τῶν χαλιφάτων γίνανε πανεπιστήμια, σχολεῖα καὶ βιβλιοθήκες. Τὴν τέχνην τὴ μάθανε ἀπὸ τοῦς Βυζαντινοῦς Ἕλληνας καὶ ἀπὸ τοῦς Πέρσας. Ἔτσι φτιάσανε τὰ τεμένη τους, τὰ τζαμιά καὶ τὰ παλάτια. Ἀπὸ τίς εἰκόνες καταλαβαίνετε τί εἶναι τὰ περίφημα ἀραβουργήματα καὶ πῶς ἦτανε τὰ παλάτια τους.

23. Ἡ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία κινδυνεύει ἀπὸ τοῦς Ἀραβες.

Οἱ Ἀραβες γιὰ νὰ ἐξασφαλίσουν τ' ἀγαθὰ τους ποῦ εἶδαν παραπάνω, ἔπρεπε νὰ θάλουνε στήν ὑποταγή τους καὶ τὴν Πόλιν. Ἡ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία δὲν μποροῦσε νὰ τοῦς ἀφήσῃ νὰ κυριαρχοῦνε στίς γῶρες ἔπου πρὶν ἦτανε δικῆς της. Καταλαβαίνουμε τώρα πολὺ καλὰ πόσα ἔχανε τὸ κράτος.

Γι' αὐτὸ ὁ χαλίφης τῆς Συρίας ἐτοιμάζει δυνατὸ στόλο, κυριεῖται τὴν Κύπρο καὶ τὴ Ρόδο καὶ διαγουμερίζει τὰ παράλια. Τέλος ὁ στόλος πολιορκεῖ τὴν Πόλιν καὶ ὁ πόλεμος κρατεῖ ἑπτὰ χρόνια (672—678). Τέλος ὁ στόλος καταστρέφεται δολόκληρος καὶ ὁ πεζὸς στρατὸς ἐξολοθρεύεται. Αὐτοκράτορας τότε στήν Πόλιν ἦτανε ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πρωγωνάτος. Τὴν πιὸ μεγάλην καταστροφὴν τὴν ἔφερε ἡ ὑγρὴ φωτιά (ὑγρὸν πῦρ) ἐφύεση τοῦ Ἑλληνα μηχανικοῦ Καλλίνικου ἔπὸ τὴ Συρία. Λεγότανε ὑγρὴ φωτιά γιὰτι ἔκαιε καὶ μέσα στὸ νερὸ καὶ τὰ κατάστρεψε ὄλα καὶ τὴν πέτρα καὶ τὸ σίδηρο ἀκόμη. Μὲ τὴν ὑγρὴν φωτιά γεμίζανε πυρπολικὰ καράβια ποῦ τὰ κολλοῦσανε στὰ ἀραβικά. Τὴν ἐξακοντίζανε μὲ σωλῆνες, τὴ βάζανε καὶ σὲ πῆλινες χειροβομβίδες. Οἱ φλόγες ποῦ ξακοντιζόντανε τρέχανε σὰν ἀστραπή, βροντοῦσανε καὶ ἀστράφτανε σὰν κεραυνοὶ καὶ γεμίζανε τὸν ἀέρα μὲ πικνὰ σύγνεφα ἀπὸ καπνὸ. Στὴ στιγμὴ περικυκλῶνει καράβια, χτίρια, δολόκληρα στρατόπεδα. Δένε πῶς ἡ ὑγρὴ φωτιά ἦτανε

μίγμα από θειάφι, νίτρο, πίσσα και πετρέλαιο. Ή έφεύρεση κρατήθηκε μυστική σ' όλα τὰ χρόνια τῆς Ἑλλ. αὐτοκρατορίας.

Ὁ χαλίφης τῆς Συρίας ἐν ἀναγκάσθηκε μονάχα νὰ φύγη, ἀλλὰ καὶ ὑποχρεώθηκε νὰ πληρώσῃ, μεγάλο φόρο σὲν αὐτοκράτορα τῆς Πόλης.

Καὶ ὁμοῦς ἐν μποροῦνε νὰ ἱσυχάσουνε οἱ χαλίφης. Ἐτοιμάζουσε νέο μεγάλο στρατὸ καὶ χιλιάδες καράβια. Ἡ Πόλη μὲ τοὺς ἀπειροὺς θησαυροὺς τῆς πρέπει νὰ πέσῃ, στὰ χέρια τους. Καὶ ἡ κατάστασις ἔμως τῆς αὐτοκρατορίας εἶ.αι πάλι ἐλεεινή. Στὸ θρόνο καθέντανε ἀνίκαναι αὐτοκράτορες, γίνονται ἐμφύλιοι πόλε-

Κωσταντῖνος ὁ Πρωγωνάτος

μοὶ καὶ ὁ στρατὸς καὶ ὁ στόλος βρισκόντανε σὲ μεγάλη παραλυσία. Καὶ οἱ Ἄραβες φτάνουν (717) μὲ τὸ μεγάλο στόλο καὶ τὸ στρατὸ νὰ χτυπήσουνε τὴν Πόλη. Τὸ κράτος τότε τὸ γλύτωσε πάλι ἕνας γενναῖος στρατηγός, ὁ Λέων ὁ Ἰσαυρός. Ὁ στρατὸς τῆς Μικρασίας βλέποντας τὸν κίνδυνον ἐπαναστάτησε καὶ ἀνακήρυξε αὐτοκράτορα τὸν Λέοντα. Αὐτὸς ἔδειξε μεγάλη δραστηριότητα καὶ πολέμησε μὲ πολὺ μεγάλη τόλμη τοὺς Ἄραβες.

Λέων Ἰσαυρός

Ὁ στόλος κήκε ἀπὸ τὴν ὑγρὴ φωτιά καὶ κοντὰ στ' ἄλλα ὁ στρατὸς καταστράφηκε γιατί δὲν εἶχε τροφὲς καὶ ὁ χειμῶνας ἔτυχε νὰ εἶναι πολὺ βαρὺς. Ἐτσι ἀναγκαστήκανε νὰ φύγουνε καὶ δευτέρη φορὰ οἱ Ἄραβες. Ἡ Πόλη γλύτωσε καὶ μοῦζι ὀλόκληρος ὁ ἑλληνισμός.

ΤΑ ΔΟΞΑΣΜΕΝΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

24. Ἡ Ὀρησκευτικὴ Μεταρρύθμιση.

Καταλάβαμε ὡς τὰ τώρα πὼς ἓνα κράτος ἔχει ἐχθρούς, ὅταν κατέχη στρατηγικὴ θέση πὸ τὴν ἔχουν ἀνάγκη οἱ ἐχθροὶ γιὰ τὴν προκοπὴ τῆ δικῆ τους. Κινδυνεύει κι ὅταν εἶναι πλούσιο. Ἡ Πόλι τὰ εἶχε καὶ τὰ δύο. Καὶ τὴν πρώτη θέση κάτεχε στὸ γνωστὸ τότε κόσμῳ καὶ πλούσιον ἦτανε.

Γιὰ νὰ ἀποκρούη τὸ κράτος τοὺς ἐχθροὺς πρέπει πάντοτε νὰ εἶναι δυνατὸ. Μὰ γιὰ νὰ εἶναι δυνατὸ χρειάζεται πόρους. Οἱ πόροι εἶναι ὁ πλοῦτος τῆς χώρας, ὅταν καλλιεργεῖται ὅπως πρέπει. Ἡ πρώτη λοιπὸν εἶναι ἡ γεωργία. Ἀλλὰ γιὰ νὰ καλλιεργηθῆ ὅπως πρέπει ἡ χώρα, ἡ γῆ πρέπει ν' ἀνήκη στοὺς γεωργούς. Ἔτσι μποροῦνε νὰ τὴν ἀγαπήσουν καὶ νὰ τὴν καλλιεργήσουν. Ἀκόμη οἱ γεωργοὶ πρέπει νὰ εἶναι μορφωμένοι γιὰ νὰ τὴν καλλιεργήσουν ὅπως πρέπει τὴ γῆ καὶ νὰ τὴν ὑπερασπίσουν ὅταν κινδυνεύει ἀπὸ ἐχθροὺς χύνοντας στὴν ἀνάγκη τὸ αἷμα τους. Τὰ πρώτα ὕλικά ἀπὸ τὴ γεωργία καὶ τὴν κτηνοτροφία πρέπει νὰ γίνονται χρήσιμα πράματα γιὰ τὴ ζωὴ. Χρειάζεται λοιπὸν καὶ ἡ βιομηχανία. Καὶ τὰ προϊόντα τῆς γεωργίας καὶ τῆς βιομηχανίας νὰ τὰ διαδίνουν οἱ ἔμποροι εἰς τὰς χώρες πὸ ἔχουν ἀνάγκη καὶ ἀπὸ κει νὰ εἰσάγουνε στὸ κράτος ἄλλα χρήσιμα προϊόντα πὸ δὲν παράγουνται σ' αὐτό.

“Όλα αὐτὰ τὰ φορολογεῖ τὸ κράτος καὶ ἔχει δυνατὰ οἰκονομικὰ χρήματα γιὰ τὶς ἀνάγκες του.

“Όμως αὐτὰ δὲν εἶναι ἀρκετά. Πρέπει νὰ ἔχη μυαλωμένους κυβερνήτες νὰ θάζουνε στὴ κάθε θέση τοὺς πιὸ ἱκανοὺς. καὶ τοὺς ἐχθροὺς ταπεινώνει ὁ στρατὸς καὶ ὁ στόλος. “Όλοι αὐτοὶ οἱ ὑπάλληλοι πρέπει νὰ δουλεύουνε τὸ κράτος μὲ ἀγάπη καὶ ἀφοσίωση.

Κι αὐτὰ δὲν ἀρκοῦν. Πρέπει ὅλοι ἀπὸ τὸν παραμικρὸ ὡς τὸ μεγάλο κυβερνήτη νὰ ἐνδιαφέρονται γιὰ τὴν προκοπὴ τοῦ Κράτους.

Καὶ εἶπαμε γιὰ νὰ τὸ νιώθουν αὐτὸ καὶ νὰ τὸ ἔχουνε στὸ νοῦ καὶ στὴν καρδιά τους χρειάζεται μόρφωση, χρειάζονται λοιπὸν σχολεῖα μὲ φωτισμένους δασκάλους. Ἀκόμα εἶπαμε πὼς σκοπὸς τοῦ κράτους εἶναι νὰ προστατεύη τὸν πολιτισμὸ τοῦ θὰ πῆ καλὴ ζωὴ. Χρειάζονται λοιπὸν καὶ οἱ ὠραῖες τέχνες κοντὰ στὰ γράμματα, ἡ ζωγραφικὴ, ἡ ἀρχιτέκτονικὴ, ἡ μουσικὴ. Κι ἀπάνω ἀπ’ ὅλα αὐτὰ χρειάζεται ἡ θρησκεία, ἡ πίστη νὰ εἶναι φωτεινὴ, γιὰ νὰ δυναμώνη τοὺς πολῖτες τοῦ κράτους στὴν προσπάθειά τους, στοὺς ἀγῶνες τους γιὰ τὸ κοινὸ καλὸ καὶ γιὰ τὴν κοινὴ εὐτυχία. Καὶ ἡ θρησκεία εἶναι ζωντανὴ καὶ φωτισμένη, ὅταν δὲν παραστρατεῖ ἀπὸ τὴ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ ποὺ ἡ βάση της εἶναι ἡ Ἀγάπη.

Ἀπὸ τοὺς ἄλλους θὰ ξεχωρίζετε, εἶπε τὸ Χριστὸς, ἂν ἔχετε ἀγάπη συναμεταξύ σας.

Τὸ κράτος ὁμως στὴν ἐποχὴ τοῦ Λέοντα τοῦ Ἰσαυροῦ τὸ ἔτρωγε βαθιὰ ἀρρώστια. Τίποτα ἀπ’ ὅσα εἶπαμε παραπάνω δὲν ἦτανε γερὰ.

Εἶναι ἀνάγκη νὰ τὰ ποῦμε ἕνα ἕνα καὶ νὰ τὰ ξεχωρίσουμε καλὰ καλὰ στὸ μυαλό μας. Γιατὶ αὐτὸ;

Γιατὶ οἱ ἀρρώστιας πάντοτε υπάρχουν. Ἀπὸ σας ἐξαρτᾶται ὅλοι σας μαζὶ νὰ τὶς θεραπεύετε ἢ νὰ τὶς προλαβαίνετε.

Α') Στὰ χρόνια τῶν διωγμῶν ἦτανε δικαιολογημένοι πολλοὶ νὰ γίνονται ἀσκητὲς καὶ καλόγηροι. Ἐπειτα κείνοι ποῦ πηγαίνανε ἀπὸ καθαρὸ θρησκευτικὸ αἶσθημα, ἐτοιμάζανε τὸν ἑαυτό τους νὰ στηρίξουνε τὴν πίστη, νὰ πολεμήσουν τοὺς αἵρετικούς, νὰ διδάξουν καὶ φωτίσουν τὸν κόσμο καὶ στὰ ἄλλα ζητήματα. Τὰ μοναστήρια ἦτανε σχολεῖα, εἶχανε σοφοὺς μοναχοὺς, καὶ κεῖ σπουδάζανε τὰ παιδιὰ καὶ μεγάλων καὶ μικρῶν.

Ἀλλὰ μὲ τὸν καιρὸ τὰ μοναστήρια ἀποχτήσανε πλοῦσια χτήματα. Ἀπὸ τὰ χτήματα αὐτὰ δὲν ἔπαιρνε φόρους τὸ κράτος. Τὸ κράτος λοιπὸν ἔχανε μεγάλους καὶ σπουδαίους πόρους.

Ἐπειτα ἀρχίσανε νὰ μαζεῦνται πληθὸς ἀνθρώποι στὰ μοναστήρια ὄχι ἀπὸ εὐλάβεια, οὔτε γιὰτι εἶχανε σκοπὸ νὰ ἐργαστοῦνε γιὰ τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ γιὰ νὰ μὴ γίνονται στρατιῶτες καὶ νὰ ἔχουνε ἀφθονὰ τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς χωρὶς νὰ ἐργάζονται.

Ἔτσι τὸ κράτος ἔχανε τὴ δύναμή του ἀπὸ στρατιῶτες καὶ ἔχανε καὶ τὰ ἐργατικὰ χέρια ποῦ θὰ καλλιεργούσανε τὴ γῆ ἢ θὰ εἶχανε κάποιο ἄλλο ἐπάγγελμα.

Ἔτσι τὰ μοναστήρια δὲν ἦτανε τώρα τὰ κέντρα τῆς ἀληθινῆς παιδείας. Ἀμόρφωτοι καλόγηροι διδασκαν ἀντίθετα μὲ τὸ ἀληθινὸ συμφέρο τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς πολιτείας.

Καὶ δὲ φτάνανε στοὺς μοναχοὺς τὰ πλοῦσια χωράφια τῶν μοναστηριῶν. Ἐμπορευόντανε τίς εἰκόνες τῶν ἁγίων καὶ τὰ λείψανα τῶν μαρτύρων, καὶ ἁγίων. Ἔτσι οὖν ἀγράμματος ποῦ ἦτανε ὁ λαὸς εἶχε πάρα πολλές δεισιδαιμονίες. Οἱ Χριστιανοὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δὲ φροντίζανε μὲ τὰ ἔργα καὶ τὴν ἀγνή ψυχὴ νὰ εἶναι καλοὶ Χριστιανοί, παρὰ νομίζανε πὼς θὰ σώσουν τὴν ψυχὴ τους λατρεύοντας τίς εἰκόνες τῶν ἁγίων. Ἔτσι ἡ χριστιανικὴ θρησκεία εἶχε καταστήσῃ εἰδωλολατρεία. Ἐνας τέτοιος λαός, ἔχοντας τέτοιες ιδέες, δὲν μπορούσε νὰ ἐνδιαφέρεται γιὰ τὸ κράτος. Νὰ λογαριάσῃ τί θὰ ἔχανε ἂν κατανοῦσε σκλάβος σὲ ξένους λαούς. Ἡ ἀδιαφορία τοῦ λαοῦ γιὰ τὴν τύχην τοῦ κρά-

τους είχε και άλλη αιτία. Οί άρχοντες και οί υπάλληλοι νιαζόντανε περισσότερο για τὰ δικά τους συμφέροντα παρά για τή ζωή και τήν ασφάλεια τοῦ κράτους.

Ὁ περισσότερος λαός ὁ γεωργικός ἦτανε δουλοπάροικος. Αὐτὸ θὰ πῆ πὼς δουλεύανε σὰ σκλάβοι τὰ χτήματα τῶν ἀρχόντων και τῶν πλούσιων πού εἶχανε τή γῆ. Τίποτε δὲν εἶχανε δικό τους οἱ δουλοπάροικοι. Τὰ περισσότερα προϊόντα τὰ παίρνανε οἱ γαιοκτήμονες και σ' αὐτοὺς μένανε τόσα πού νὰ μὴ πεθαίνουν ἀπὸ τὴν πείνα. Ὅποτε ἤθελε ὁ ἀφέντης ἐδιωχνε τοὺς δουλοπάροικους. Κι ἂν πουλοῦσε τὸ χτήμα, πουλοῦσε μαζί και τοὺς καλλιεργητὲς τοὺς δουλοπάροικους. Και τὸ πιὸ σπουδαῖο για τὸ κράτος ἦτανε πὼς οἱ μεγάλοι γαιοκτήμονες δὲν πληρώνανε και φόρους σ' αὐτὸ τὸ κράτος.

Ὁ Λέων ὁ Ἰσαυρος και πολλοὶ ἄλλοι μορφωμένοι λαϊκοὶ και κληρικοὶ εἶδαν ὅτι θὰ καταστραφῆ τὸ κράτος, ἂν ἐξακολούθησῃ αὐτὴ ἡ κατάστασις. Ἀποφασίστηκε νὰ πάρουν τὰ παιδιά ἀπὸ τὰ χέρια τῶν κληρικῶν. Ν' ἀνοιχτοῦνε σχολεῖα νὰ μορφωθῆ ὁ λαός. Ζήτησε ὁ Λέων ὁ Ἰσαυρος νὰ καταργηθῆ ἡ δουλοπαροικία. Νὰ πληρώσουνε φόρο οἱ μεγάλοι γαιοκτήμονες και νὰ κλείσουνε τὰ μοναστήρια και οἱ καλόγηροι νὰ ζητήσουν ἄλλου δουλιὰ.

Αὐτὰ μποροῦσε νὰ τὰ πετύχῃ ὁ Ἰσαυρος ἂν δὲν ζητοῦσε νὰ καταργῆσῃ τὴ λατρεία τῶν εἰκόνων μὲ τὴ βία. Χωρὶς νὰ μορφωθῆ ὁ λαός, δὲν μποροῦσε νὰ καταλάβῃ πὼς αὐτὸ πού ἔκανε ἦτανε ἀντιχριστιανικό. Ἦτανε λοιπὸν μεγάλο λάθος αὐτό. Ὁ λαός παρακινήμενος και ἀπὸ τοὺς καλογήρους πίστεψε πὼς ὁ Ἰσαυρος ἦτανε αἱρετικός και ἤθελε νὰ τοῦ χαλάσῃ τὴ θρησκεία. Ἔτσι οἱ κάτοικοι τῆς αὐτοκρατορίας χωριστίκανε στὰ δύο. Ὅσοι θέλανε τὴ μεταρρύθμισις ὠνομαστήκανε εἰκονομάχοι και οἱ ἀντίθετοὶ τοὺς εἰκονολάτρεις.

Τὸ ἔργο τοῦ Λέοντα τὸ ἐξακολούθησε ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Ε΄

Θρασιτήριος και τολμηρὸς αὐτοκράτορας. Τὸ ἴδιο ἐξακολοθησανε και οἱ κατοπινοὶ αὐτοκράτορες. Οἱ θρησκευτικὲς ταραχὲς ἐξακολοθησανε 120 χρόνια. Τέλος ἡ Θεοδώρα ἡ βασίλισσα στὰ 843 κάλεσε σύνοδο στὴν Κωνσταντινούπολη. Αὐτὴ ἡ σύνοδος ἡ ἑβδομη ἀποφάσισε πὼς ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς τὶς εἰκόνες πρέπει νὰ τὶς ἔχουμε γιὰ στολισμὸ τοῦ ναοῦ νὰ μᾶς θυμίζουνε τὰ ἱερὰ πρόσωπα και τὶς πράξεις των και νὰ τὶς προσκυνῶμε ὄχι ἑμῶς και νὰ τὶς λατρεύουμε. Ὁ Θεὸς μονάχα πρέπει νὰ λατρεύεται. Ἀπὸ τότε ἡ ἐκκλησία γιορτάζει τὴν Κυριακὴν τῆς Ὁρθοδοξίας τὴν ἀναστήλωση τῶν εἰκόνων.

Κωνσταντῖνος ὁ Ε΄

Ὅλες οἱ μεταρρυθμίσεις τῶν μεταρρυθμιστῶν δὲν πήγανε χαμένες. Μείνανε ἀρκετὲς ἀπ' αὐτές. Μπήκε στὸ κράτος κάποια τάξη, νόμοι καλοὶ, αὐξηθῆκανε τὰ εἰσοδήματα τοῦ δημοσίου και προπάντων δυνάμωσε ὁ στρατὸς και ὁ στόλος. Αὐτὰ σώσανε τὸ κράτος και τοῦ δῶσανε νέα ζωή.

25. Οἱ Βούλγαροι.

Ὡς τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ἡ αὐτοκρατορία εἶχε ἐχθροὺς στὴν Ἀσία τοὺς Πέρσες και τοὺς Ἀραβες κ.λ. στὴν Εὐρώπη τοὺς Ἀβάρους. Σιγὰ σιγὰ και μὲ τὸν καιρὸ οἱ Ἀβάροι χαθῆκανε. Ὅμως τὴ θέση τους τὴν πήρε νέος ἐχθρὸς τῆς αὐτοκρατορίας. Κι αὐτὸς εἶναι οἱ Βούλγαροι. Αὐτοὶ οἱ Βούλγαροι ἦτανε πιδ ἐπικίνδυνοι, γιὰτι ἤρθανε και κατασταθῆκανε πολὺ κοντὰ στὴν Πόλη.

Ἡ χώρα ποὺ λέγεται σήμερα Βουλγαρία, εἶχε τὰ παλιὰ τὰ χρόνια ἄλλο ὄνομα και ἦτανε ἐπαρχία τῆς Ἑλληνικῆς αὐτο-

κρατορίας. Με τούς συχνούς όμως πολέμους ο πλιθυσμός άραιώθηκε πολύ και ο αυτοκράτορας έδωσε τήν άδεια στους Σλάβους που ζούσανε πέρα από τo Δουναβη, να περάσουν να κατασταθούνε κει να καλλιεργήνε τή χώρα. Οι Σλάβοι αυτοί ήταν εργατικοί και ειρηνικοί και φυσικά καλοί ύπήκοοι τής αυτοκρατορίας.

Άργότερα όμως στη χώρα που είπαμε στα 679 κατέβηκε λαός πολεμικός, οι Βούλγαροι. Ήτανε μογγολικής καταγωγής συγγενείς των Τούρκων και ξεκινήσανε από τήν Άσία. Από κει από τήν Άσία περάσανε στη Ρωσία και από κει κατέβηκανε στη σημερινή Βουλγαρία. Υποτάξανε τή χώρα και κάμανε τούς παλιούς κατοίκους τούς Σλάβους σκλάβους. Με τόν καιρό από τούς Σλάβους οι Βούλγαροι μάθανε τή γλώσσα τους κι έτσι ανακατωθήκανε κι έγινε ένας λαός.

Οι αυτοκράτορες τής Πόλης στείλανε τούς ιεραποστόλους από τή Θεσσαλονίκη τo Μεθόδιο και τόν Κύριλλο και τούς κηρύξανε τo ευαγγέλιο. Έτσι οι Βούλγαροι γίνανε ερθόδοξοι Χριστιανοί και μάθανε πολλά από τούς Έλληνες. Ωστόσο πάντοτε προσπαθήσανε να βάλουνε στην ύποταγή τούς τήν Έλληνική αυτοκρατορία.

26. Οι Βουλγαρικοί πόλεμοι.

Οι Βούλγαροι είχανε πολλούς ήγχεμόνες που ήτανε πολεμικοί και τρέφανε τo όνειρο να γίνουν αυτοκράτορες (τσάροι) τής Πόλης. Ο πρώτος απ' αυτους πολύ τολμηρός και άγριος ήτανε ο Κροῦμος. Αυτός ο Κροῦμος σε μιá μάχη νίκησε τόν αυτοκράτορα Νικηφόρο Α' και τόν έσκότωσε και τo κρανίο του τo έχρῦωσε και τo έκανε ποτήρι να πίνη τo κρασί του. Έπειτα πολιόρκησε τήν Άδριανούπολη και από κει κατέβηκε όρμητικῶς να πάρη τήν Πόλη. Και θα τήν έπαιρνε γιατί πάλι στην Πόλη γινόντανε ταραχές. Πάλι οι στρατιωτικοί ανακηρύξανε αυτοκρά-

τερα τὸν Λέοντα Ε΄ τὸν Ἀρμένιο. Αὐτὸς νίκησε τὸν Κροδομοσὶ τὴ Μεσημβρία στὰ 817. Ὁ Κροδομος πληγώθηκε στὴ μάχη καὶ πέθανε. Ἐπειτα κράτησε εἰρήνη γιὰ ἑβδομήντα χρόνια.

Λέων

Στὰ χρόνια τῆς εἰρήνης αὐτῆς οἱ Βούλγαροι προέφανε στὸ ἐμπόριο καὶ πλούτισανε. Πολλοὶ πλούσιοι Βούλγαροι στέλνανε τὰ παιδιά τους νὰ σπουδάσουνε στὴν Πόλη. Ἐνας ἀπ' αὐτοὺς ἦτανε καὶ ὁ Συμεὼν. Αὐτὸς ὁ Συμεὼν ὀταν'ἔγινε βασιλέας τῆς Βουλγαρίας ἔκαμε μεγάλες ἐπιδρομὲς σ' ἕλες τὶς εὐρωπαϊκὰς ἐπαρχίαι τῆς αὐτοκρατορίας. Ὅμως καὶ στὴν Πόλη τὴν ἐποχὴ ἐκείνη εἶχανε γίνει πολλοὶ σπουδαῖοι αὐτοκράτορες. Οἱ αὐτοκράτορες αὐτοὶ ἦτανε ὁ Νικηφόρος Φωκάς, ὁ Ἰωάννης Τσιμισκῆς καὶ ὁ Βασίλειος ὁ Β΄ ὁ Βουλγαροκτόνος καὶ εἶναι γνωστοὶ στὴν ἱστορία μὲ τὸ ὄνομα Δυναστεία τῶν Μακεδόνων.

Ἐπαυλὴ Βυζαντινὴ τοῦ ΣΤ΄—Ζ΄ αἰῶνός

27. Μακεδονική Δυναστεία.

Ἀρχηγὸς τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας ἦτανε ὁ Βασίλειος ὁ Μακεδώνας (867—886).

Ὁ Βασίλειος δὲν ἦτανε μορφωμένος, ὅμως εἶχε φρόνηση καὶ ἦτανε πραχτικὸς καὶ φρόντισε γιὰ τὴν καλὴ διοίκηση τοῦ κράτους καὶ γιὰ τὰ οἰκονομικά του. (Ὅτε στρατηγὸς ἦτανε ὁ ἴδιος, εἶχε ὅμως τὸ χάρισμα νὰ εἰσκόη τοὺς πιδ κατάλληλους ἀρχηγούς γιὰ τὸ στρατὸ καὶ γιὰ τὸ στόλο καὶ μ' αὐτοὺς κατόρθωσε νὰ νικήσῃ τοὺς Ἀραβες.

Βασίλειος ὁ Μακεδών.

Οἱ διάδοχοί του Λέων ὁ Στ' ὁ σοφὸς, Κωνσταντῖνος ὁ Ζ' ὁ Πορφυρογέννητος καὶ Ρωμανὸς Β' ἦτανε μορ-

φωμένοι, οἱ σοφοὶ τῆς ἐποχῆς τους ὅμως δὲν εἶχανε τὴν ἱκανότητα νὰ κυβερνήσουνε τὸ κράτος. Καὶ ὅμως τότε εἶχανε φανῆ μεγάλοι ἄντρες, πολιτικοὶ καὶ στρατιωτικοί. Τὸ θαῦμα αὐτὸ τὸ εἶχε κάμει ἡ μεταρρύθμιση. Τὰ ἐσωτερικὰ τὰ διοικοῦν ἄξιοι πολιτικοί. Στὸ ἐξωτερικὸ σὰν τοὺς Φωκᾶδες στρατηγοὶ νικοῦν τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Κράτους.

Δύο ἀπὸ τοὺς πολλοὺς αὐτοὺς στρατηγούς ὁ Νικήφορος ὁ Φωκᾶς καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ Τσιμισκῆς, δταν πέθανε ὁ Ρωμανὸς βασιλέψανε ὅσο ἦτανε ἀνήλικος ὁ νόμιμος διάδοχος Βασίλειος Β'. Τέλος δταν ἠλικιώθηκε ὁ Βασίλειος Β' (976) ἔγινε αὐτοκράτορας καὶ στὴν ἐποχὴ του τὸ κράτος ἔφτασε στὴ μεγαλύτερῃ του ἀκμῇ.

Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος

28. Ὁ Ἰωάννης ὁ Τσιμισκῆς ταπεινῶσε Ρώσους καὶ Βουλγάρους.

Ὅταν πέθανε ὁ Βασίλειος Α΄ οἱ Βούλγαροι εἶδαν πῶς ὁ διάδοχός του Λέων ΣΤ΄ δὲν ἀξίζε καὶ βρήκανε τὴν περίστασιν νὰ ὠφεληθοῦν. Ἠγεμόνα τοὺς εἶχανε τὸν Συμεῶν. Αὐτὸς ὁ Συμεῶν ἦτανε πολὺ φιλόδοξος καὶ θέλησε ν' ἀπλώσῃ τὸ κράτος τοῦ σ' ὅλη τὴν Ἑλληνικὴν χερσόνησον κι ἔβαλε σ' ἐνέργεια γρήγορα τὸ σχέδιό του.

Στὴν ἀρχὴ πῆρε ὅλες τὶς Ἑλληνικὰς χώρες ποὺ φτάναν ὡς τὸ Ἀδριατικὸ πέλαγος. Ἐπειτα ἀρχίσε ἐπιδρομὰς στὶς εὐρωπαϊκὰς ἐπαρχίαι τοῦ κράτους, ἔδωσε στὸν ἑαυτό του τὸν τίτλον τοῦ Τζάρου τῶν Βουλγάρων καὶ Αὐτοκράτορα τῶν Ρωμαίων. Τέλος νὰ σοὺ τον τὸν καλὸν Συμεῶν στὰ πρόθυρα τῆς Πόλης, δταν ἦτανε αὐτοκράτορας Κωνσταντῖνος δ Ζ΄. Πολιορκεῖ τὴν Πόλην, δμως βλέπει τὴν δυσκολίαν καὶ κλείνει εἰρήνην στὰ 924.

Σὲ λίγο πέθανε ὁ Συμεῶν καὶ οἱ Βούλγαροι ἠσυχάζανε γιὰ λίγα χρόνια. Ὅταν ἔμωζε πῆρε τὴν βασιλείαν ὁ γιὸς τοῦ Συμεῶν Πέτρος ἀρχίσανε πάλιν τὶς ἐπιδρομὰς τοὺς οἱ Βούλγαροι.

Τότε στὴν Πόλην αὐτοκράτορας ἦτανε ὁ μεγάλος στρατηγὸς Νικηφόρος Φωκάς. Ὁ Φωκάς τότε πολεμοῦσε τοὺς Ἄραβας καὶ εἶπε στὸν ἠγεμόνα τῆς Ρωσίας Σβιατοσλάβον νὰ μπησὴ στὴ Βουλγαρίαν νὰ τὴν ἠσυχάσῃ. Ὁ Σβιατοσλάβος πρέθυμος μπηκε καὶ κυρίεψε ὅλη τὴν Βουλγαρίαν. Ἡ συμφωνία ἦτανε ἀφοῦ τὴν ἠσυχάσῃ τὴν Βουλγαρίαν νὰ φύγῃ ὁ Σβιατοσλάβος. Ὅμως ὁ καλὸς σου Σβιατοσλάβος τὸ βρῆκε καλύτερα νὰ καλοκαθῆσῃ σὰν κυρίαρχος.

Ὁ Νικηφόρος τότε ἀποφάσισε νὰ κινήσῃ πόλεμον ἐναντίον του νὰ τὸν διώξῃ. Ὅμως δὲν πρόφτασε γιὰτὶ σκοτώθηκε σὲ μιὰ συνωμοσίαν ποὺ ἔγινε ἐναντίον του. Τὴν συνωμοσίαν τὴν ἔκαμε ἡ

γυναίκα του, ή ὁμορφή Θεοφανώ. Ἔτσι γινόντανε τὰ πράματα τότε.

Ὁ διάδοχος τοῦ Νικήφορου Φωκά ὁ Ἰωάννης Τσιμισκής πολέμησε Ρώσους καὶ Βουλγάρους, τοὺς νίκησε, ἀνάγκασε τὸ Σβιατοσλάβο ν' ἀποτραβηχτῆ στὴ Ρωσία μὲ τὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ του καὶ ἔβαλε στὴν ὑπόταγὴ τῆς Αὐτοκρατορίας ἐλόκληρη τὴ Βουλγαρία.

29. Ὁ Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος καταλύει ὀριστικά τὸ κράτος τῶν Βουλγάρων.

Τότε πιστεύτηκε πὼς οἱ Βούλγαροι δὲ θὰ ξενασγκώνανε κεφάλι. Μὰ μόλις πέθανε ὁ Τσιμισκής οἱ Βούλγαροι ἐπαναστάτησαν καὶ ἀνακηρύξανε βασιλέα τους τὸν ἄρχοντα Σαμουήλ. Βρήκανε κατάλληλη τὴν εὐκαιρία γιατί πάλι ἡ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία θρискότανε σὲ ἀνωμαλίες.

Εἶναι φυσικὸ πάντοτε, ὅταν κανεὶς κάνει ἀνοησίες νὰ ζητοῦν νὰ ὠφεληθοῦνε οἱ ἔξυπνοι.

Ἡ κατηγορία δὲν πέφτει στοὺς Βουλγάρους ποὺ ζητοῦν νὰ γίνουν ἡγεμόνες τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου, ἀλλὰ σὲ κείνους ποὺ ἀφήνανε τὸ κράτος νὰ χάνη τις δυνάμεις του.

Στὰ 976 ἔγινε αὐτοκράτορας ὁ νόμιμος διάδοχος Βασίλειος ὁ Β' εἴκοσι χρονῶν. Μερικοὶ στρατηγοὶ νομίσανε τότε πὼς μπορούσαν νὰ τοῦ πάρουνε τὸ θρόνο καὶ σήκωσαν ἐπανάσταση.

Καὶ ὁ Σαμουήλ φυσικὰ βρῆκε τὴν εὐκαιρία νὰ κἀνὴ φοβερὲς ἐπιδρομές. Πῆρε εὐχὴ τὴ Μκεδονία, τὴ Θράκη, καὶ τὴ Θεσσαλία, κατέβηκε στὴ Στερεὰ Ἑλλάδα καὶ ἦταν ἔτοιμος νὰ περάσῃ τὸν Ἰσθμό.

Στὸ ἀναμεταξὺ ὁ Βασίλειος εἶχε ἡσυχάσει τὴν αὐτοκρατορία ἀπὸ τοὺς στρατηγοὺς ἐπαναστάτες καὶ ἄρχισε τὸν πόλεμο ἐναντίον τοὺς Βουλγάρους.

Και ὁ πόλεμος αὐτὸς κράτησε δλόκληρα σαράντα δύο χρόνια σ' ἄλλη τὴν εὐρωπαϊκὴ αὐτοκρατορία ἀπὸ τὸ Δούναβη ὡς εἰς Θεσσαλονίκην. Κατάλαβαντες σὸ μισὸ αἰῶνα τὴν φοβερὰ καταστροφὴν γινῆκαν καὶ τὴν ἀφθονο αἷμα χύθηκε. Ὁ Βασίλειος ἄλλοτε μόνος καὶ ἄλλοτε μὲ τοὺς στρατηγούς του πολέμησε τοὺς Βουλγάρους στὴ Βουλγαρία, στὴ Μακεδονία, στὴν Ἡπειρο, στὴ Θεσσαλία. Στὰ 996 ὁ στρατηγὸς τοῦ Βασιλείου Νικηφόρος Οὐρανὸς νίκησε τὸν Σαμουήλ κοντὰ σὸν Σπερχεῖδ ποταμὸν καὶ τοῦ κατὰστρεψε καὶ διάλυσε τὸ στρατό. Ὁ ἴδιος ὁ Σαμουήλ πληγώθηκε στὴ μάχη καὶ ἐφυγε γιὰ νὰ σώσῃ τὴ ζωὴ του.

Ἀπὸ τότε ὁ πόλεμος περιορίστηκε στὴ Μακεδονία, στὴν Ἀλβανία καὶ στὴ Βουλγαρία. Κάθε χρόνο ὁ Βασίλειος ἔκανε ἐκστρατεία, χτυποῦσε τὸν ἐχθρὸν καὶ ἐβάλετο στὴν κατοχὴν του μερικὰ φρούρια. Ὅμως οἱ Βούλγαροι δὲ χάσαντες τὸ θάρρος. Ἐξακολουθοῦν νὰ κρατοῦν ὅσο μποροῦσαν. Τέλος στὰ 1014 ἤρθε ἡ πανωλεθρία τῶν Βουλγάρων.

Ὁ Βασίλειος Β' συνήθιζε στὶς ἐκστρατείας νὰ περνᾷ μὲ τὸ στρατό του ἀπὸ τὴν κλεισούρα «Κλειδί» σὸ σημερινὸ Σιδηρόκαστρο ἢ Δεμίρ-Ἰσάρ. Ἐκεῖ εἶχε στήσει τὴν παγίδα του ὁ Σαμουήλ. Εἶχε δηλαδὴ ὀχυρώσει τὸ Κλειδί. Ὁ Βασίλειος μὲ τὴν πρώτη ἐρμὴ δὲν μπόρεσε νὰ πάρῃ τὸ ὀχύρωμα καὶ ἀναγκάστηκε νὰ τὸ πολιορκήσῃ. Καθὼς ἦταν φηλὰ οἱ ἐχθροὶ καὶ ὁ στρατὸς τοῦ Βασιλείου χαμηλά, ὑπόφερε πολλὰς ζημίας.

Τότε ὁ στρατηγὸς Νικηφόρος Βιφίας πήρε ἕνα μέρος τοῦ στρατοῦ καὶ περικύκλωσε τοὺς Βουλγάρους. Γιὰ νὰ γίνῃ ἕως αὐτὸ ἔπρεπε ν' ἀνεβῆ ἕνα φηλὸν καὶ ἀπότομον βουνὸν πρὸς τὰ νότια

Βασίλειος Β'.

τῆς Κλεισούρας, γιά νά πάρουνε τίς πλάτες τῶν Βουλγάρων. Μ' ἄλλες τίς φρεβερές δυσκολίες ὁ Νικηφόρος Ξιφίας ἀέθηκε τὸ θουνὸ καὶ βρέθηκε πίσω ἀπὸ τὴ βουλγαρικὴ παράταξη. Οἱ Βούλγαροι φυσικὰ τὰ χάσανε γιὰτὶ δὲν τὸ περιμένανε πῶς μποροῦσε ν' ἀνεβῆ στρατὸς τόσο ψηλὸ βουνό. Παραιτήσανε λοιπὸν τὸ ὀχύρωμα καὶ τὸ βάλανε στὰ πόδια. Τρέχα νὰ τοὺς πιάσῃς. Πολλοὶ σκοτωθῆκανε κι ἄλλοι πιαστῆκανε αἰχμάλωτοι. Ὁ Σαμουὴλ μόλις σώθηκε μὲ τὴ φυγὴ. Ὁ Βασιλεῖος Β' τότε ἔκανε κάτι φρικαλέο. Τύφλωσε τοὺς 15 χιλιάδες αἰχμάλωτους καὶ τοὺς ἔστειλε στὸ βασίλιά τους Σαμουὴλ σ' ὀμάδες ἀπὸ 100. Οἱ 99 ἦτανε δλότεια τυφλοὶ καὶ ὁ ὀδηγὸς μ' ἓνα μάτι. Φρίκη ! Μόλις τοὺς εἶδε ἔτοι ὁ Σαμουὴλ ἔπεσε ἄρρωστος καὶ σὲ λίγες μέρες πέθανε. Πράξεις σὰν τοῦ Κρούμου καὶ τοῦ Βασιλείου εἶναι φρικαλέες, σηκώνονται οἱ τρίχες τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὴ φρίκη! Καὶ ὁμως μποροῦσανε οἱ δυὸ λαοὶ νὰ ζήσουνε εἰρηνικὰ Ἄλλὰ αὐτὸ νὰ εἶναι ἐνωμένοι ὅλοι οἱ λαοὶ μόλις τώρα ἀρχίζουσε νὰ τὸ ἐννοοῦν καὶ οἱ λαοὶ καὶ οἱ κυβερνήσεις. Ἄς εὐχηθοῦμε μὰ κι ἄς ἐργαστοῦμε ν' ἀνατείλῃ γρήγορα ἡ μέρα ποῦ οἱ λαοὶ θὰ εἶναι ἀδελφωμένοι καὶ θὰ συναγωνίζονται ποῖς ἀπ' ὅλους θὰ προσφέρῃ τὰ περισσότερα καλὰ στὴν ἀνθρωπότητα.

Μ' ἄς γυρίσουμε στὴν ἱστορία. Ἄπὸ τὴν ταπείνωση τῶν Βουλγάρων καὶ τὴν τέλεια ὑποταγὴ τῆς Βουλγαρίας ὁ Βασιλεῖος ὁ Β' ὀνομάστηκε Βουλγαροκτόνος.

Ἐπειτα ὁ Βασιλεῖος ὁ Β' κατεβαίνει στὴν Ἑλλάδα καὶ ἀνεβαίνει στὴν Ἀκρόπολη καὶ προσκυνᾷ τὴν Παναγία τὴν Ἀθηνιώτισσα, ποῦ ἦτανε μέσα στὸν Παρθενῶνα. Ἄπὸ ναὸς τῆς Παρθένας Ἀθηνᾶς εἶχε μεταβληθῆ σὲ ναὸ τῆς Παρθένας Μαρίας, τῆς Θεοτόκου καὶ λεγότανε : « Παναγία ἡ Ἀθηνιώτισσα ».

Ἄπὸ τὴν Ἀθήνα κατέβηκε στὸν Πειραιᾶ, μπαίνει στὸ στόλο καὶ ἐπιστρέφει στὴ βασιλεύουσα Πόλη θριαμβικὰ ἀπὸ τὴ Χρυσὴ Πύλη καβάλα στ' ἄλογό του. Στὴν ἐποχὴ του ἔγινε Χρι-

σιανός ο γιός του Σβιατοσλαβου Βλαδίμηρος και πήρε γυναίκα του τή μικρότερη αδελφή του Βασιλείου Β' τήν Άννα. Μαζί με τόν Βλαδίμηρο γίνανε Χριστιανοί και οι Ρώσοι. Άπό τότε ιδρύθηκε ή χριστιανική ορθόδοξος εκκλησία τής Ρωσίας.

30. Τά ένδοξα χρόνια τής αυτοκρατορίας.

Στά χρόνια τής Μακεδονικής δυναστείας ή Έλληνική αυτοκρατορία ήτανε πλούσια και δυνατή. Έκτός άπό τή Βουλγαρία είχανε πάρει πάλι οι αυτοκράτορες πού γνωρίσαμε πολλές χώρες, ένα μέρος τής Σύριας, τήν Κύπρο και τήν κάτω Ίταλία. Έτοι ήτανε κυρίαρχη ή Έλληνική αυτοκρατορία πάλι σ' άπέραντες χώρες στήν άνατολή και στή δύση, είχε πολλά πλούτη και δυνατό στρατό και στόλο.

Ή Πόλη ήτανε τότε μεγάλη πολιτεία και ή πρώτη έμπορική άγορά του κόσμου. Άπό τις τέσσερες άκρες τής γής εκεί μαζευόντανε τά έμπορεύματα. Άμέτρητα καράβια μπαίνοβαίνανε στα λιμάνια της και άλλα άραγμένα κάνανε δάση με τά καάρτια τους. Στή στεριά μεγάλοι δρόμοι τήν ένώνανε με τις πιδ μακρινές χώρες, με τις Ίνδies και τήν Κίνα στή Άσία, με τήν Αύστρια και τή Γερμανία στήν Εύρώπη. Άπό τις Ίνδies φέρνανε τά άρώματα, τά λινά ύφάσματα και τά πολύτιμα πετράδια, άπό τήν Κίνα τά μεταξωτά, άπό τή Σύρια τά γυαλιά και τά φιλοδουλεμένα κι όμορφοκέντητα χαλιά, άπό τή Ρωσία τά γουναρικά, τόν σιτάρι, τόν χαβιάρι. Και ή Πόλη είχε κι αυτή τήν περιφημη βιομηχανία της, τά φημισμένα μεταξωτά της, τά χρυσούφαντα και χρυσοκέντητα, τά άσημικά και χρυσαφικά της, τά πολύτιμα ιερά άμφια και άλλα περίτεχνα ιερά σκεύη τής εκκλησίας.

Τις θολωτές άγορές τής Πόλης τις πλημμυρούσε άπειρο πληθος. Και άπό τις δύο πλευρές τής άγοράς ήτανε πολυτελέ-

στατα καταστήματα φορτωμένα μ' όλα τὰ ἀγαθὰ τοῦ κόσμου. Ἐκεῖ κάπου κοντὰ ὑψωνόντανε πελώριες ἀποθήκες, τὰ καλοχειομένα πέτρινα χάνια, ποὺ μερικὰ σώζονται καὶ σήμερα. Μέσα

Ἡ Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία

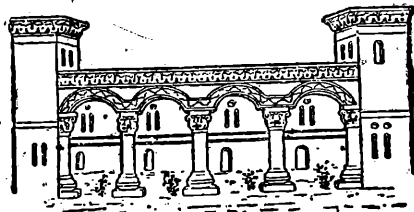
καὶ ἀποθηκεύοντανε οἱ πολυτίμεςπραματίες. Καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἐμπόρων ποὺ συναντιόντανε στὴν ἀγορὰ ἦτανε πολύμορφο. Οἱ Βούλγαροι συναντιότανε μὲ Ἄραβες, Ἴνδοι μὲ Ρώσους, Ξανθοὶ Γερμανοὶ μὲ μαύρους τῆς Ἀφρικῆς.

Καὶ ἡ μεγάλη πολιτεία ἢ ἀπλωμένη στοὺς ἐφτά τῆς λόφους κατέβαινε στὶς πλαγιὲς κυματιστὰ στ' ἀκρογιάλια τοῦ Κεράτιου καὶ τοῦ Μαρμαρᾶ. Καὶ φάνταζε μὲ τ' ἀμέτρητα καμπαναριὰ καὶ τοὺς τρούλους, καὶ τὰ παλάτια καὶ τίς πλατεῖες. Στὸ παλάτι βασιλεὺς πολυτέλεια ἀφάνταστη. Τὸ πλημμυρίζουσε οἱ

ἐπίσημοι, οἱ ἀξιοματικοί, ὁ στρατός, οἱ ὑπάλληλοι. Ὅλο αὐτὸ τὸ πλῆθος πολυποικίλο καὶ πολύμορφο βουίζει σὰ μυρμηκωφωλιά. Γίνονται μεγάλες τελετὲς καὶ γιορτές. Ὁ Αὐτοκράτορας κατεβαίνει μὲ τὴ συνοδεία του στὴν Ἁγία Σοφία νὰ λειτουργηθῆ. Καὶ ἡ μεγάλη ἐκκλησία μὲ τ' ἀτίμητα στολίδια της, μὲ τὰ χρυσαφικά, τοὺς πολυελαίους καὶ τὰ πολυκάντηλα καὶ μὲ τὸ ἀμέτρητο πλῆθος ἀπὸ ἱερεῖς καὶ ψάλτες παρουσιάζει ἀφάνταστο μεγαλεῖο.

Τὸ Βυζάντιο σ' αὐτὰ τὰ χρόνια εἶχε μορφωμένους καὶ σοφοὺς ὅσο καμιά ἄλλη χώρα. Αὐτοὶ μελετοῦσαν τὰ βιβλία τῶν ἀρχαίων, τὰ διδάσκανε στοὺς νέους, οἱ καλόγεροι τὰ ἀντιγράφανε καὶ τὰ φυλάγανε στὰ μοναστήρια. Ἔτσι μέινανε πλῆθος ἀπὸ τὰ συγγράμματα τῶν ἀρχαίων ποὺ τὰ μελετοῦμε ὄχι μονάχα ἔμεῖς, παρὰ ὅλοι οἱ μορφωμένοι τῆς Εὐρώπης. Ὁ σημερινὸς πολιτισμὸς εἶναι γέννημα καὶ συνέχεια τοῦ ἑλληνορωματικοῦ πολιτισμοῦ καὶ γιὰ νὰ τὸν ἐννοήσουμε ἔχουμε ἀνάγκη νὰ μελετοῦμε τὰ συγγράμματα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ τῶν ἀρχαίων Λατίνων συγγραφέων.

Ὅλοι οἱ ξένοι τότε θαυμάζανε τὸν πλοῦτο καὶ τὸ μεγαλεῖο τῆς Πόλης γιὰτὶ τότε ἡ Εὐρώπη ἦτανε πολὺ πίσω στὸν πολιτισμὸ καὶ ἡ Βυζαντινὴ ἢ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία ἦναι πρὸς πολιτισμένη χώρα τοῦ κόσμου.

Σπίτι ἀρχοντικό.

ΠΑΡΑΚΜΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

31. Οἱ Σελτζούκοι Τούρκοι κυριεύουν τὴ Μικρασία.

Τὸ μεγαλεῖο καὶ ἡ δόξα τῆς αὐτοκρατορίας στὸ χρόνια τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας δὲν κράτησε ὡς τὸ τέλος. Στὸ θρόνο ἀνεβήκανε γυναῖκες καὶ ἀνίκανοι αὐτοκράτορες κι ἔτσι τὰ τελευταῖα χρόνια τῆς δυναστείας δὲν ἦτανε ὅσο τὸ πρῶτα ἔνδοξα.

Τότε παρουσιάστηκανε νέοι ἐπικίνδυνοι ἐχθροὶ ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴ οἱ Τούρκοι καὶ ἀπὸ τὴ δύση οἱ Φράγκοι. Ἀπ' αὐτοὺς τὸ κράτος ἔπαθε μεγάλες συμφορές. Ἐχασε πολλὰς ἐπαρχίες, οἰγὰ οἰγὰ καταστράφηκε τὸ ναυτικὸ καὶ τὸ ἐμπόριο ἔσβησε. Κι ἔτσι ἀρχίσανε τὸ δύστυχα χρόνια γιὰ τὸν Ἑλληνισμό.

Καὶ πρῶτα ξέσπασε ὁ Τουρκικὸς κίνδυνος. Οἱ Τούρκοι εἶναι λαὸς μογγολικός. Αὐτὸς τὸ παλαιότερα χρόνια κατοικοῦσε στὴν Ἀσία στοὺς κάμπους ποὺ εἶναι ἀνατολικά τῆς Κασπίας θάλασσας. Τὸν ἕκτον αἰῶνα αὐτοὶ εἶχανε ἰσχυρὸ κράτος. Εὐκόλα καὶ χωρὶς ἀνάγκη δὲ φεύγει κανεὶς ἀπὸ τὸν τόπο του. Κάποια ἀνάγκη τὸν σπρώχνει. Φαίνεται λοιπὸν πὼς πληθύνανε ὑπερβολικά οἱ Τουρκικὲς αὐτὲς φυλὲς κι ἀρχίσανε νὰ φεύγουνε νὰ θροῦνε ἄλλους τόπους γιὰ νὰ ζήσουνε. Μερικοὶ τραβήξανε κατὰ τὴν Ρωσία καὶ τὴν Εὐρώπη ὅπως οἱ Ἀβάροι, οἱ Βούλγαροι, οἱ Οὐγγαρέζοι καὶ ἄλλοι κατεβήκανε στὰ νότια. Ὅταν ἀπλώθηκε ὡς τὴν Κασπία θάλασσα τὸ Ἀραβικὸ κράτος οἱ Τουρκικὲς φυλὲς τῆς Ἀσίας δεχτήκανε τὸν Ἰσλαμισμό καὶ γίνανε φανατικοὶ μωαμεθανοί.

Τὸν ἐνδέκατο αἰῶνα μιὰ τουρκικὴ φυλὴ οἱ Σελτζοῦκοι χτυπήσανε τὴν ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία ἀπὸ τὰ βόρεια τῆς Μικρασίας, ἀπὸ τὴν Ἀρμενία. Εἶχανε κάμει ἀρκετὰ δυνατὸ κράτος καὶ κινήθηκαν νὰ κατεβούνε στὴ θάλασσα. Αὐτοκράτορας στὸ Βυζάντιο ἦτανε ἕνας γενναῖος αὐτοκράτορας ὁ **Ρωμανὸς Δ΄ ὁ Διογένης**. Αὐτὸς ἐνόησε πὼς ὁ κίνδυνος ἦτανε μεγάλος καὶ ἔτρεξε ἀμέσως νὰ χτυπήσῃ τοὺς Σελτζοῦκους. Δυστυχῶς οἱ ἀντίπαλοί του δὲν τὸν ἀφύσανε νὰ ἐτοιμαστῇ ὅπως αὐτὸς ἤθελε. Ὅμως μὲ τὴ δύναμη ποὺ εἶχε πολέμησε σὰν παλικάρι. Στὴν Ἀρμενία κοντὰ στὴ λίμνη Βὰν ἔγινε μεγάλη μάχη. Ὁ βασιλεὺς τῶν Σελτζοῦκων **Ἀλπ-Ἀρσλάν** ποὺ θὰ πῆ: **γενναῖο λιοντάρι**, νίκησε τὸ βυζαντινὸ στρατὸ καὶ ἔπιασε τὸ Ρωμανὸ αἰχμάλωτο. Ὁ Ἀλπ-Ἀρσλάν δὲ θέλησε νὰ χαλάσῃ τὸ παλικάρι. Τὸν περιποιήθηκε τὸ Ρωμανὸ Δ΄ Διογένης σὰ βασιλιά. Λένε οἱ ἱστορικοὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης πὼς κεῖ ποὺ σὰ φίλοι τρώγανε καὶ πίνανε ὁ Ἀλπ-Ἀρσλάν ρώτησε τὸ Ρωμανό :

—Τι θὰ μ' ἔκανες ἐὰν ἐγὼ μ' ἔπιανες αἰχμάλωτο ;

Καὶ ὁ Ρωμανὸς ἀπάντησε : —Θὰ πρόσταζα νὰ μαστιγωθῆς.

Καὶ ὁ Ἀλπ-Ἀρσλάν:—Ὅμως ἐγὼ δὲ θὰ μιμηθῶ τὴ σκληρότητά σου. Ἀκούω πὼς ὁ Χριστὸς σας συσταίνει τὴν εἰρήνην καὶ τὴ συμπάθεια.

Κι ἔκλεισε εἰρήνην μὲ τὸ Ρωμανὸ Δ΄ Διογένη ὁ Ἀλπ-Ἀρσλάν καὶ τὸν ἄφησε νὰ ἐπιστρέψῃ στὴν Πόλην.

Καὶ κεῖ : Γι' ἄκουσε ! Οἱ ἀντίπαλοί του τὸν πιάσανε καὶ τὸν τυφλώσανε !

Καὶ οἱ Σελτζοῦκοι ὠφελήθηκαν τότε ἀπὸ τὴν ἀναρχία ποὺ δημιουργήθηκε στὸ βυζαντινὸ κράτος καὶ χυθῆκανε στὴ Μικρασία, πήσανε τὸ Ἰκόνιο, τὴ Νίκαια καὶ φθάσανε ὡς τὴ Χρυσούπολη ἀντίκρου στὴν Πόλην. Ἔτσι ἡ αὐτοκρατορία ἔχασε τίς καλύτερες ἐπαρχίες τῆς. Αὐτὲς οἱ ἐπαρχίες δὲ δίνανε μονάχα τὸν καλύτερο στρατό, ἀλλὰ ὅπως εἶδαμε καὶ γενναίους στρατηγούς

και μυαλωμένους, που τόζες φορές είχανε σώσει τήν αυτοκρατορία.

Έκει στις άκρες στα σύνορα τ' ανατολικά φυλάγανε τήν αυτοκρατορία οι ήρωες Άκριτες. Ό λαός κάνει τραγούδια από

‘Η Εὐρώπη κατά τὸν 12ο αἰῶνα.

τὸ δέκατο αἰῶνα. Καὶ ὅλα τὰ ἥρωϊκὰ κατορθώματα πού πολεμοῦν τοὺς Ἀραβες καὶ τοὺς ληστῆς, τὰ ἐνώνει ὁ λαὸς σ' ἓναν ἥρωα, τὸ Βασίλειο Διγενῆ Ἀκρίτα. Ἀπ' αὐτὰ ἐγίνε τὸ ἔπος τοῦ Ἀκρίτα καὶ τὰ ἀκριτικὰ τραγούδια τὰ τραγουδᾷ ἀκόμη καὶ σήμερα ὁ λαὸς μας. Πᾶσι λοιπὸν καὶ οἱ Ἀκριτες. Αὐτὸ ἦτανε μεγάλη συμφορὰ γιὰ τήν αυτοκρατορία καὶ τὸν Ἑλληνισμό.

Καὶ τώρα νὰ δοῦμε τὸν ἄλλο ἐχθρὸ, τοὺς Φράγκους.

32. Ἀνατολικὴ καὶ Δυτικὴ Ἐκκλησία. — Τὸ σχίσμα.

Πολὺ ἔνωρις στὴν ἐκκλησία ξεχωρίσανε πέντε μητροπολίτες τῆς Πόλης, τῆς Ἀντιόχειας, τῆς Ἱερουσαλήμ, τῆς Ἀλεξάνδρειας καὶ τῆς Ρώμης. Τοὺς εἶπανε Πατριάρχες καὶ τὸν Πατριάρχη τῆς Ρώμης καὶ Πάπα. Οἱ Πατριάρχες ἦτανε ἴσοι ἀναμεταξύ τους καὶ κυβερνοῦσε ὁ καθένας τὶς ἐκκλησίες τὶς περιφερείας του. Ὁ Πάπας ὅμως ἤθελε νὰ εἶναι πρῶτος ἀπ' ὅλους· νὰ κυβερνᾷ αὐτοὺς ὅλες τὶς ἐκκλησίες. Ὅμως οἱ Πατριάρχες τῆς Ἀνατολῆς ποτὲ δὲν τοῦ ἀναγνώρισαν αὐτὸ τὸ δικαίωμα.

Στὰ 842 ἔγινε Πατριάρχης στὴν Πόλη ὁ Φώτιος. Ἦτανε λαϊκὸς καὶ ἀνώτερος ὑπάλληλος τοῦ παλατιοῦ. Γιά ἕξι μέρες πέρασε ὅλα τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἀξιώματα καὶ ἔγινε Πατριάρχης. Ὁ Πατριάρχης Φώτιος εἶχε πολλὰ χαρίσματα καὶ εἶναι ἀπὸ τοὺς πιδ μορφωμένους τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας. Ὁ Πάπας δὲν ἐπικύρωσε τὴν ἐκλογή γιὰτὶ ἔλεγε πὼς ἦτανε ἀντικανονικὴ. Καὶ σὰ νὰ μὴν ἔφτανε αὐτὸ κάλεσε σύνοδο καὶ ἀφόρισε τὸ Φώτιο.

Καὶ πρωτότερα στὰ χρόνια τῶν μεταρρυθμιστῶν ὁ Πάπας ὑπεστήριξε τοὺς εἰκονολάτρες. Καὶ ὅταν ἐγίναν Χριστιανοὶ οἱ Βούλγαροι προσπαθεῖ νὰ πάρῃ μὲ τὸ μέρος του τὴν ἐκκλησία τῆς Βουλγαρίας. Καλεῖ καὶ ὁ Φώτιος ἄλλη σύνοδο καὶ ἀφορίζει τὸν Πάπα. Ἔτσι οἱ κληρικὸι τῆς ἀνατολῆς εἴδειναν πὼς δὲν ἔχει δικαίωμα νὰ ἀνακαίωNETAI οἱς ὑποθέσεις τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας. Ἔτσι γίνεται τὸ σχίσμα ἀνάμεσα τῆς Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς ἐκκλησίας ποὺ ἔγινε ὀριστικὸ ἀργότερα στὰ 1053.

Ὁ Πάπας στὸ ἀναμεταξύ εἶχε ἀποκτήσει μεγάλη δύναμη στὴ δόση καὶ θρησκευτικὴ καὶ πολιτικὴ καὶ ζητεῖ εὐκαιρία νὰ ὑποτάξῃ τὴν Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία.

33. Ἡ Φεουδαλικὴ Εὐρώπη.

Στὰ 800 τὸ Φράγκικο κράτος εἶναι τὸ μεγαλύτερο τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης. Ὁ Πάπας στεφανώνει αὐτοκράτορα ποῦ εἶναι γνωστὸς μὲ τ' ὄνομα: Κάρολος ὁ Μέγας. Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Καρόλου τοῦ Μεγάλου τὸ κράτος του χωρίζεται στὰ κράτη Γαλλίας, Γερμανίας καὶ Ἰταλίας. Στὴ μέση Ἰταλία γίνεται τὸ Κράτος τοῦ Πάπα.

Σ' ὄλη τὴ Δύση ἀνώτατος θρησκευτικὸς ἄρχοντας εἶναι ὁ Πάπας. Αὐτὸς ἀνεβάζει καὶ κατεβάζει βασιλιάδες. Οἱ βασιλιάδες στὴν ἀρχὴ ἔχουν ὄλη τὴν ἐξουσία. Ἐπειτα ἡ δύναμή τους περιορίζεται. Οἱ ἴδιοι μοιράζουσι τὴ χώρα στοὺς γιούς τους. Τὸ μερίδιον ποῦ παίρνει ὁ καθένας λέγεται φέουδο. Ἐπειτα μοιράζεται ἡ χώρα καὶ σ' ἄλλα μικρότερα κομμάτια στοὺς δοῦκες καὶ τοὺς κόμητες, τοὺς μαρκήσιους καὶ τοὺς βαρώνους. Τὰ μεγαλύτερα διαμερίσματα εἶναι τὰ δουκάτα. Τὰ ἄλλα εἶναι ὄλο καὶ πιδ μικρότερα. Οἱ δοῦκες, κόμητες, μαρκήσιοι καὶ βαρώνοι εἶναι ἀνεξάρτητοι, ὁ καθένας κυβερνᾷ τὸ φέουδόν του. Χρωστοῦν ὑποταγὴν στὸ βασιλεῖα, ἀλλὰ ἂν θέλουν καὶ τοὺς συμφέρει ὑπακούουν. Καὶ δὲν εἶναι μονάχα ἀνεξάρτητοι, ἀλλὰ καὶ πελεμεῦνται μεταξύ τους. Ἐχουσι τοὺς σιδερόφραχτους καβαλάρηδες γύρω τους, τοὺς ἱππότες. Κατοικοῦσι σὲ πύργους δυνατοῦς. Ἀπὸ κεῖ κατοικοῦσι στὶς πεδιάδες καὶ διαγουμίζουσι τὰ γειτονικὰ φέουδα. Οἱ κάτοικοι εἶναι δουλοπάροικοι. Καλλιεργεῦσι τὰ χτήματα τῶν φεουδαρχῶν καὶ τὸ σιτάρι ποῦ τοὺς μένει νὰ ζήσουν εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ τὸ ἀλέσουνε στοὺς μύλους τοῦ ἀφέντη τοῦ φεουδάρχη νὰ πληρώσουν ἀλεστικὸν καὶ νὰ τὸ ζυγίσουνε στὸ στατήρι πάλι τοῦ ἀφέντη καὶ νὰ πληρώσουνε φυσικὰ. Καὶ ἂν καμιὰ φορὰ σηκῶνανε κεφάλι ἀλίμονόν τους. Ὁ ἀφέντης κατέβαινε μὲ τοὺς σιδερόφραχτους ἱππότες του καὶ τοὺς ἔπαιρνε ὅτι εἶχανε καὶ δὲν εἶχανε.

Στους πύργους υπήρχανε και οι κληρικοί, οι αντιπρόσωποι του Πάπα. Αυτοί διδασκανε τή λατινική γλώσσα σέ κείνους που θά γινόντανε κληρικοί και στους ευγενείς ιππότες, τους φεουδάρχες και πριγκιπιστές, όπως άλλιώς τους λέγανε. Αυτοί οι ιππότες δταν δέν είχανε πόλεμο, κυνηγούσανε στά δάση, μαθαίναμε τους καλούς τρόπους, νά είναι ευγενικοί στίς γυναίκες νά χορεύουν και νά διασκεδάζουν, κάνανε συχνά μονομαχίες και ψευτομαχίες. Άς ήτανε καλά ο σκλάβος λαός που δούλευε γι' αυτούς. Στά συμπόσια των ιπποτών οι τροβαδούροι ψάλλανε μέ τήν κιθάρα τους τά ήρωϊκά τους κατορθώματα.

Και οι κληρικοί ζούσανε όπως οι φεουδάρχες. Είχανε τά φέουδά τους, ήτανε όπλισμένοι σαν ιππότες, πηγαίνανε στό κυνήγι και στους πολέμους.

Μά καθώς καταλαβαίνετε τά φέουδα, γινόντανε όλο και μικρότερα. Οι μεγαλύτεροι ιππότες παίρνανε φέουδα και αυτοί από τους μεγάλους άφεντάδες. Πώς μπορούσανε νά ζήσουν; Μαθαίνανε πώς ή 'Ανατολή έχει άφθονα πλούτη. Μά ποιός νά τους έλώση νά πάνε στήν 'Ανατολή. Κι έπειτα πώς νά πάνε που στή μέση ήτανε τό δυνατό κράτος τής Έλληνικής αυτοκρατορίας; Νά μπορούσανε νά τό βέλουνε και αυτό στήν κατοχή τους, τί άλλο θέλανε;

Γεωργοί θερίζοντες.

Γεωργός καλλιεργών

ΟΙ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΕΣ

34. Ἡ πρώτη σταυροφορία.

Πολλοὶ Χριστιανοὶ ἀπὸ τὴν Εὐρώπῃ πηγαίνανε στὴν Ἱερουσαλήμ νὰ προσκυνήσουνε τὸν Τάφο τοῦ Χριστοῦ. Ὅσοι ἦτανε κυρίαρχοι εἰς Ἄραβες ἦτανε εὐκολο τὸ προσκυνήμα, γιὰ τοὺς Ἄραβες θεωρούσανε τὴν Ἱερουσαλήμ ἅγιον τόπον. Στὰ 1074 ὁμοίως εἰς Σελτζούκοι εἶχανε πάρει τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ οἱ προσκυνητὲς ὑποφέρανε πολλὰ.

Στὰ 1093 πῆγε νὰ προσκυνήσῃ τοὺς Ἁγίους Τόπους καὶ ἓνας Γάλλος καλόγερος ὁ Πέτρος ὁ Ἐρημίτης. Ἀπὸ τὴν ἐπιδημία παρουσιάστηκε στὸν Πάπα Οὐρβανὸς Β' καὶ τοῦ διηγήθηκα τὰ βάσανα ποὺ ὑποφέρανε οἱ προσκυνητὲς ἀπὸ τοὺς Σελτζούκους. Ὁ Πάπας τὸν παρακίνησε νὰ γυρίσῃ τίς διάφορες πολιτείας καὶ τὰ παλάτια τῶν βασιλιάδων καὶ νὰ διηγηθῇ σὺν λαῷ καὶ στοὺς ἄρχοντες τὴν ἀτίμωση ποὺ πάθαινε ὁ Τάφος τοῦ Χριστοῦ.

Ἔτσι καὶ ἔκαμε ὁ Πέτρος ὁ Ἐρημίτης. Τὸ κήρυγμά του ἐνθουσιάζει πολλοὺς νὰ πάνε νὰ ἐλευθερώσουνε τοὺς Ἁγίους Τόπους. Ὁ Πάπας τὰ μαθαίνει καὶ τρίβει τὰ χέρια του ἀπὸ χαρὰ. Καλεῖ τότε μιὰ μεγάλη σύνοδο στὴν πόλιν Κλερμόν τῆς Γαλλίας. Μαζευτήκανε πολλοὶ ἐπίσκοποι, βασιλιάδες, εὐγενεῖς καὶ χιλιάδες λαός. Ὁ Πάπας τοὺς ἔβγαλε λόγο θυματό. Τοῦ διηγήθηκα τὰ βάσανα ποὺ ὑποφέρανε οἱ Χριστιανοὶ ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς παρακίνησε νὰ κηρύξουνε ἱερὸν πόλεμον.

Οἱ ἄνθρωποι συγκινηθήκανε τόσο πολὺ ποὺ ἀγκαλιαζότανε

νε και κλίγανε και φωνάζαν: — Ναι να πάμε· είναι θέλημα
σου να πάμε. Έτοιμαστήκαν χιλιάδες, ράφανε στο στήθος και
ή ράχη τους έναν πάνω στο σταυρό για δείγμα, ότι πάνε να πο-
μήσουνε για την πίστη τους και το Χριστό. Γι' αυτό τους εί-
ανε Σταυροφόρους.

Σάν ένας

μεγάλος ποταμός τότε κινηθήκανε τα πλήθη
από την Ευρώπη στην Ανατολή. Τρι-
ακόσιες χιλιάδες ήτανε οι όπλισμένοι
κι άλλες τόσες πίσω άοπλοι άντρες
γυναίκες και παιδιά για να φτάσουν
να προσκυνήσουν τον Άγιον Τόπο.
Πέρασανε από τη Γερμανία και Ούγ-
γαρία. μπήκανε στις βόρειες έπαρχίες
της αυτοκρατορίας και φτάσανε μπρο-
στά στην Πόλη.

Στην Πόλη βασιλευς τότε ο Ά-
λέξιος ο Κομνηνός. Αυτός ήτανε έξυ-
πνος και κοίταξε πως ευκολώτερα

να γλιτώση από την ανθρωποπλημ-
υρία. Πέρασε τους σταυροφόρους με πλοία στη Μικρασία. Με
χιλιους κόπους και χιλια θάσανα οι σταυροφόροι πέρασανε τη
Μικρασία, αφού χαθήκανε άμέτρητοι από τις κακουχίες.
Οι Τούρκοι τους σκοτώνανε κοποδιαστά. Χυνόντανε άπάνω
του με τ' άλογα τους ρίχνανε τα θέλη τους από μακριά
και τάν άστραπή φεύγανε για να ξαναγυρίσουνε και τους χτυ-
πήσουν από άλλο μέρος. Τέλος φτάσανε στη Συρία και πήρανε
την Άτιόχεια. Από κει ξεκινήσανε για την Άγια Πόλη την
Έρουσαλήμ. Τα μάτια τους δακρύνανε άμα άντικρύσανε από
μακριά την πόλη ύστερα από δρόμο τριών χρόνων. Πέσανε στα
γόνατα και προσκυνήσανε. Πολλοί πεθάνανε από τη χαρά τους.
Άπό τις κακουχίες δεν είχανε μείνει παρά 25 χιλιάδες πολε-

μιστές. Γέλος κυριέψανε τὴν Ἱερουσαλήμ, ἡ σὴν 1099 καὶ ἐλευθερώσανε τὸν Ἴσραὴλ τοῦ Χριστοῦ. Ἔπειτα βάλανε εὐθὺς κατὰ τὴν Παλαιστίνην. Ἐκεῖ ἰδρῦσανε κράτος. Βασίλευσε τῆς Ἱερουσαλήμ ἔγινε ὁ Γάλλος Σιμόνας Γκοντερρουά — ντε — Μπουγιδὸν ποῦ ἦτανε ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐκστρατείας καὶ αὐτὸς χάρισε κομμάτια ἀπὸ τὸ κράτος τοῦ στοῦς ἄλλους ἀρχηγούς. Ἔτσι ἰδρῦθηκε ἓνα φράγκικο Κράτος εὐθὺς κατὰ τὴν Παλαιστίνην.

Ἐννοεῖται πῶς ἐπίσκοποι γίνανε οἱ Λατῖνοι καὶ βίωχτήκανε οἱ ὀρθόδοξοι. Οἱ ντόπιοι Χριστιανοὶ ὑποφέρανε περὶ τὸ ἄλλο ἀπὸ τοὺς Σηριτιανοὺς Φράγκους, παρὰ ἀπὸ τοὺς Σελτζούκους.

35. Β' Γ καὶ Δ' Σταυροφορία.

Ὅλοι οἱ Εὐρωπαῖοι χαρῆκανε ὄχι μόνον γιὰ τὴν ἐλευθέρωσιν ἀλλὰ καὶ οἱ Ἅγιοι Τόποι, ἀλλὰ πῶς πολὺ γιὰ τὴν ἑκείνη στήν Ἄνατολή ἰδρῦθηκε τὸ Φράγκικο βασίλειον. Πῶς πολὺ βίβλαια χάρηκε ὁ Πάπας.

Τώρα γεννήθηκε μεγαλύτερος ἐνθουσιασμός γιὰ τὴν σταυροφορίαν. Ἐπρεπε τὸ κράτος τῆς Παλαιστίνης νὰ διατηρηθῆ καὶ γιὰ νὰ διατηρηθῆ χρειαζόντανε νέες δυνάμεις, γιὰ τὸ περικυκλῶσανε οἱ ἐχθροί.

Ἐγινε ἡ δευτέρα σταυροφορία μὰ χωρὶς κανένα ἀποτέλεσμα. Στὴν 1187 πῆρε ἀπὸ τοὺς Φράγκους τὴν Ἱερουσαλήμ ὁ σουλτάνος τῆς Αἰγύπτου Σαλαδῖνος. Οἱ Φράγκοι περιωριστήσανε εὐθὺς κατὰ τὴν Παλαιστίνην. Οἱ Φράγκοι τῆς Εὐρώπης γιὰ νὰ ξαναελευθερώσουνε τὴν Ἱερουσαλήμ κάμανε καὶ τρίτη σταυροφορία μὰ καὶ αὐτὴ δὲν ἔφερε κανένα ἀποτέλεσμα. Οἱ Σελτζούκοι Αἰγύπτιοι βιστοῦσανε κατὰ τὴν ἄμυνα τῆς Ἱερουσαλήμ καὶ εἰς μὴ πόρρουν οἱ Φράγκοι νὰ τὴν ξαναπάρουν.

Ἐπειτα ἀπὸ λίγα χρόνια γίνηκε ἡ τετάρτη σταυροφορία. Αὐτῆς τῆς σταυροφορίας ἀρχηγοὶ ἦτανε ὁ Βονιφάτιος ὁ Μομφερατικὸς καὶ ὁ κόμης τῆς Φλάντρας Βαλδουῖνος.

Τώρα θέλουν ν' ἀπορύγουν τις κακουχίας τῆς σφαιρίας. Ἀποφασίσανε νὰ πάνε μὲ καράβια. Μαζευτήκανε λοιπὸν ὅλοι στὴ Βενετία νὰ τοὺς δώσουν οἱ Βενετσιάνοι πλοῖα. Ἡ Βενετία ἀπὸ τὰ χρόνια τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἶχε γίνει ἀνεξάρτητη πόλη. Γίνονταν ἔλο καὶ δυνατὸ κράτος, ποὺ ἔβαλε γιὰ σκοπὸ του νὰ κυριαρχήσῃ στὴ Μεσόγειο θάλασσα.

Καὶ οἱ Βενετσιάνοι εἶχανε σπουδαῖα συμφέροντα μὲ τὴν Ἀνατολή.

Εἶχανε πάρει ἀπὸ τοὺς Αἰγύπτιους Τούρκους προνόμια. Δι' αὐτὸ νὰ μὴ πληρώνουνε φόρους γιὰ τὶςπραμάτιες ποὺ ἀγοραγοράζανε καὶ πουλοῦσανε καὶ νὰ περνῶνε ἐλεύθερα τὶς θάλασσες ποὺ ἦτανε στὴν κυριαρχία τῶν Αἰγύπτων. Γι' αὐτὸ ὁ δόγης, δηλαδὴ ὁ ἀρχοντας τῆς Βενετίας, ἓνας παμπόνηρος καὶ τυφλὸς γέρος, ὁ Δάντολος, ζήτησε γιὰ ναῦλο ἀπὸ τοὺς σταυροφόρους τόσα χρήματα ποὺ ἤφαιρε πῶς δὲ μπορούσανε νὰ τοῦ δώσουν. Δὲν ἦτανε μονάχα αὐτό. Ὁ Δάντολος ἦτανε τυφλὸς μὰ ἔβλεπε καλὰ τα συμφέροντα τῆς Βενετίας. Ἦθελε νὰ καταστραφῇ ἡ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία καὶ τὸ ἐμπόριόν της. Ἦτανε τότε καὶ Πάπας τῆς Ρώμης ὁ Ἰνοκέντιος. Αὐτὸς ὁ Ἰνοκέντιος ἦτανε σταυροφόρος πάνοπλος περήφανος καὶ φιλόδοξος καὶ ἤθελε νὰ κυριαρχήσῃ σ' Ἀνατολὴ καὶ σὲ Δύση.

Καὶ γιὰ ἰδέε! Στὴν Πόλη οἱ αὐτοκράτορες βγάζανε τὰ μάτια τους. Ὑπηροετοῦσανε τὰ σχέδια τῶν Βενετσιάνων καὶ τοῦ Πάπα οὐκ ἔδωκεν τὸ περιμένανε. Στὰ 1195 ὁ Ἀλέξιος Γ' κατέβηκε ἀπὸ τὸν θρόνον τὸν ἀδερφό του Ἰσαάκιον Ἀγγελον, τὸν τυφλῶσε, τὸν ἔκλεισε στὴ φυλακὴ καὶ γίνηκε αὐτὸς αὐτοκράτορας, ὁ γιὸς ὁμως τοῦ Ἰσαάκιου Ἀλέξιος κι αὐτὸς κατορθώνει νὰ

φύγη από την Πόλη και να πάη στον Πάπα 'Ινοκέντιο. Και τι του λείει; Να του βάλη στην ύποταγή του την 'Ανατολική εκκλησία, αν τον βοηθήση να πάρη πίσω το θρόνο του πατέρα του. "Έτσι τὰ καταφέρνουν οί βασιλιάδες. Δέν τούς νιάζει για θρησκεία και για πατρίδα, σκοτώνουν και αδέρφια και γονείς, αρκεί να τὰ καταφέρουν να εἶνε στο θρόνο τους.

‘Ο Πόπας δέν πιστεύει στ' αὐτιά του. Θέλει να ξανακούση πολλές φορές τούς δρους του θαυμάσιου 'Αλέξιου. Τέλος ἀφοῦ συνεννοηθήκανε οί δυό τους, τὸν στέλνει ὁ Πάπας στὴ Βενετία τὸν 'Αλέξιο να συνεννοηθῆ με τούς Σταυροφόρους.

‘Ο 'Αλέξιος εἶπε στὸς σταυροφόρους τὰ ἴδια κι ἀκέμη πὼς θὰ πληρώση αὐτὸς τὰ ναῦλα και πὼς θὰ τοὺς συντρίξει με χρήματα και στρατὸ να ξαναπάρουνε τοὺς Ἅγιους Τέπυς. Οί σταυροφόροι πηδοῦν ἀπὸ τὴ χαρά τους. Τί ἄλλο θέλανε; Μὰ πὸ πολὺ εὐχαριστημένος εἶναι ὁ παμπόνηρος Δάντολος. "Έτσι ὁ θαυμάσιος 'Αλέξιος βοηθοῦσε τὰ κρυφὰ σχέδια τοῦ Δάντολου.

Στὰ 1203 τὸν 'Ιούνιο να σου ὁ στόλος τῶν σταυροφόρων με 40 χιλιάδες στρατὸ μπροστὰ στὴ βασιλεύουσα Πόλη.

36. Οἱ Φράγκοι κυριεύουν και κουργεύουν τὴν Πόλη.

‘Ο 'Αλέξιος ὁ Γ' ἀκούοντας τὰ σχέδια τῶν σταυροφόρων ἐτοιμαζότανε κι αὐτὸς να τοὺς ἀποκρούση. "Όμως ὁ στρατὸς ποὺ ἐτοίμασε δέν ἦταν ἱκανὸς να τὰ θάλη με τοὺς σταυροφόρους. Χωρὶς ἀντίσταση αὐτοὶ οί σταυροφόροι κάμανε ἀπόβραση, πῆραν ἄψε-σβύσε τὸ Γαλατὰ και τὸν Κεράτιο Κόλπο και πολιορκήσανε τὴν Πόλη ἀπὸ τὴ στεριά και ἀπὸ τὴ θάλασσα. ‘Ο 'Αλέξιος ἀντιστάθηκε για λίγο, μὰ βλέποντας πὼς δέν κατωρθωνε τίποτε ἔφυγε ἀπὸ τὴν Πόλη.

Οἱ Πολῖτες τότε βγάλανε ἀπὸ τὴ φυλακὴ τὸν 'Ισαάκιο και τὸν ἀνεβάσανε στο θρόνο. ‘Ο 'Ισαάκιος παραδέχτηκε και ἐπικύ-

ρωσε με την υπογραφή του τη συνθήκη που είχε κάμει ο γιός του 'Αλέξιος με τους σταυροφόρους. Γίνανε μάλιστα και γιορτές και πανηγύρια. Οι αρχηγοί των σταυροφόρων συνοδέψανε τον 'Αλέξιο στο παλάτι όπου ανακηρύχτηκε βασιλέας μαζί με τον πατέρα του με τ' όνομα 'Αλέξιος Δ'.

Μά τώρα πώς θα εφαρμοζότανε ή συνθήκη; Καλή είναι ή έρμη βσιλεία· μα πώς στηρίζεται; Όσο για το εκκλησιαστικό ζήτημα ανάγκασε τον Πατριάρχη ο 'Αλέξιος Δ' να κηρύξη στην 'Αγία Σοφία πως ο Πάπας είναι ο πρώτος έπίτροπος του Χριστού στη γή. Πολύ λίγο σκοτιζόντανε σταυροφόροι και Βενετσιάνοι για τις υποθέσεις του Πάπα. Πιδ πολύ και σύντομα θέλανε να τους μετρηθούνε τα χρήματα που τους είχε υποσχεθή ο 'Αλέξιος Δ'. Όμως όσο κι αν στενοχώρησε το λαό ο 'Αλέξιος δεν μπόρεσε να οικονομήση χρήματα. Που να βρεθούν με τις αναστατώσεις που έκαμε ή οικογένειά του; Οι σταυροφόροι αρχίσανε τις φοβέρες. Και ο λαός άφορμή ήθελε να δείξη το μίσος του στους Δυτικούς. Άλλος πάλι στρατηγός από την ίδια οικογένεια των Κομνηνών ο 'Αλέξιος Μούρτζουφλος σκοτώνει τον 'Αλέξιο Δ' και παίρνει αυτός το θρόνο.

Ό Γέρο-Ίσαάκιος δεν μπόρεσε να βαστάξη και πέθανε από τη λύπη του.

Οι σταυροφόροι ξαναπολιορκούν την Πόλη και ρίχνονται να την πάρουν. Πως να την αφήσουν που όταν την αντικρύσανε για πρώτη φορά μείνανε έκστατικοί. Παρατηρούσανε με θαυμασμό τα ψηλά τείχη, τους πύργους, τα παλάτια, τις εκκλησίες, την άπέραντη έχταση. Ούτε σ' όνειρό τους δεν είχανε δη τέτοια μεγάλη και πλούσια πόλη. Μ' όλη τη γενναιότητα που πολέμησε ο 'Αλέξιος Μούρτζουφλος τίποτα δεν κατώρθωσε. Στις 12 τ' Απρίλη του 1204 οι σταυροφόροι κάμανε όρμητική έφοδο και μπήκανε στην Πόλη. Ό Μούρτζουφλος έφυγε. Μερικοί άρχοντες συναχτήκανε στην 'Αγία Σοφία και ανακηρύξανε αυτοκράτορα

τὸν γενναῖο στρατηγὸν Θεόδωρον Λάσκαρη. Μὰ τί νὰ κάμῃ κι' οὐτός; Δὲν μπόρεσε νὰ κάμῃ τὸ λαὸν νὰ ὑπερασπιστῇ, μὲ ὅλα του τὰ δυνατὰ τὴν Πόλιν κι' ἔφυγε κι' αὐτὸς μὲ τοὺς δικούς του.

Ἔτσι οἱ σταυροφόροι πῆρναν τὴν Πόλιν.

Τὴν πῆρναν μὰ καὶ τὴ ρημάξανε. Ἀφάνταστες εἶναι οἱ σφαγές, οἱ ἀρπαγές, οἱ ἱεροσυλίες καὶ κάθε εἶδος καταστροφές. Γδύσανε τὰ παλάτια καὶ αὐτὰ τὰ φτωχὰ οπίκια καὶ γενικὰ ὅλα τὰ ἐμπορικὰ καταστήματα. Τίποτε δὲν ἀφύσανε στίς ἐκκλησίες καὶ τ' ἅγια δυσκοτότηρα τὰ πῆρναν γιὰ νὰ πίνουνε τὸ κρασί τους. Τίποτε δὲν ἔμεινε πολύτιμο στὴν Ἁγία Σοφία. Τὴν ἅγια Γράβεζά της ποὺ ἦτανε ἀπὸ χρυσάφι καὶ καταστόλιστη ἀπὸ ἀκριβὰ πετράδια τὴν κομματιάσανε καὶ τὴ μοιραστήκανε συναμεταξύ τους. Οἱ δύστηχοι κάτοικοι ὅσοι μπόρεσαν ν' ἀποφύγουνε τὴ σφαγή, φεύγανε εὐχαριστημένοι ποὺ σώσανε τὴ ζωὴ τους.

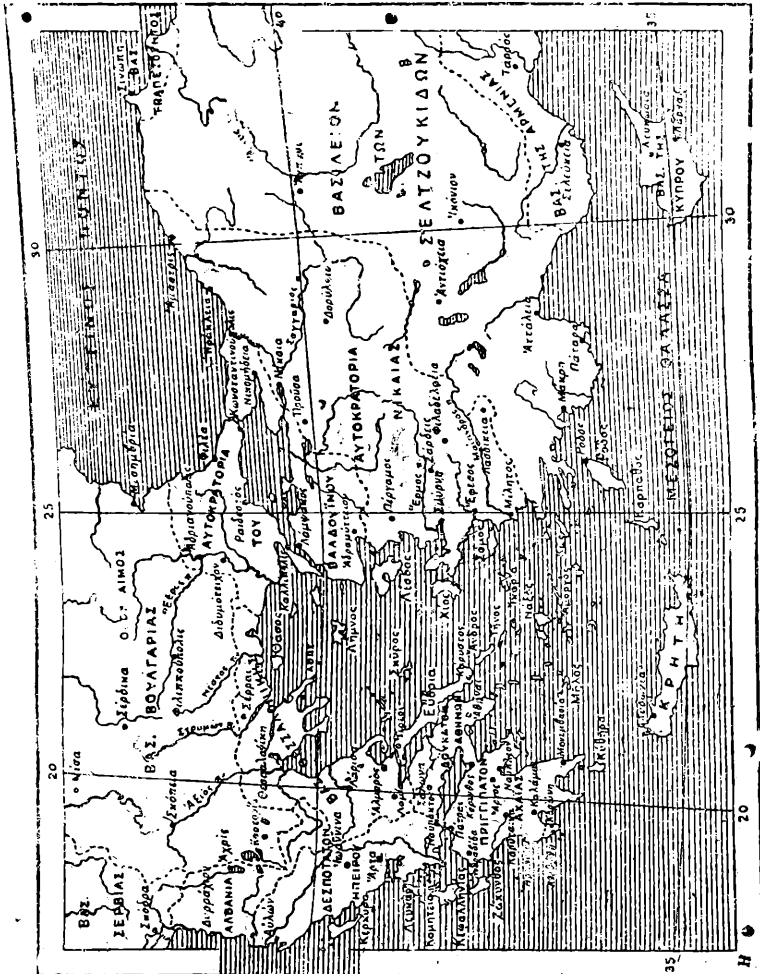
Βάρβαροι καθὼς ἦτανε οἱ σταυροφόροι δὲ σεβαστήκανε οὔτε τὰ καλλιτεχνήματα ποὺ ἀπὸ 900 χρόνια τὰ εἶχανε μαζεῖσει οἱ αὐτοκράτορες γιὰ νὰ στολιζοῦνε τὰ παλάτια τους καὶ τὴν Πόλιν. Καταστραφήκανε ἀκόμη πολλὰ ἔργα τοῦ Φειδία καὶ τοῦ Πραξιτέλη καὶ ἄλλα μνημεῖα καμωμένα ἀπὸ μεγάλους καλλιτέχνες. Καήκανε καὶ πολλὰ συγγράμματα ἀρχαίων συγγραφέων ἀπὸ τὴ φωτιά ποὺ βάλανε οἱ σταυροφόροι.

Ἔτσι φερθήκανε οἱ Χριστιανοὶ τῆς Εὐρώπης στὴν Πόλιν ποὺ ὡς τότε 900 χρόνια ἀντιστάθηκε στίς ἐπιδρομὰς τῶν βαρβάρων καὶ τοῦ Ἰσλαμισμοῦ καὶ τοὺς ἐμπόδιζε νὰ πλημμυρίσουν τὴν Εὐρώπη.

37. Οἱ Φράγκοι μοιράζουνε τὴ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία

Τὸ πὺδ χειρότερο ἦτανε ποὺ χάλασε καὶ διαλύθηκε τὸ κράτος. Οἱ Φράγκοι ἀφοῦ πῆρναν τὴν Πόλιν μοιραστήκανε τίς χώρες τῆς αὐτοκρατορίας.

Στην Πόλη θάλανε αὐτοκράτορα Φράγκο, τὸ Βαλδουῖνο τὸν κόμη τῆς Φλάντρας. Ὁ Βαλδουῖνος αὐτὸς μαζί με τὴν

Αἱ Ἑλληνικαὶ χῶραι ἐπὶ Φραγκοκρατίας.

Πόλη πῆρε τὴ Θράκη καὶ τὴς χῶρας τῆς Μικρασίας. Ὁ δεῦτερος ἀρχηγὸς τῆς ἐκστρατείας ὁ Βονιφάτιος ὁ μαρκήσιος τοῦ Μομφεράτου πῆρε τὸ βασίλειο τῆς Θεσσαλονίκης μετὰ τὴν ἄλλη

Μακεδονία, τὴ Θρᾷσαλία καὶ τὴ Στερεὰ Ἑλλάδα.

Οἱ Βενετσιάνοι ὠφελήθησαν πρὸς πολὺ ἀπ' ἐλους. Αὐτοὶ κοιτάζανε πῶς νὰ πάρουνε στὸ χέρι τους ὅλο τὸ ἐμπόριο τῆς αὐτοκρατορίας. Γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ ἐκτὸς ποῦ ἐρίζανε τὴ μισὴ Πόλη κι εἶχανε καὶ τὸν πατριάρχη δικό τους κρατίσανε τὰ παράλια τῆς Ἀλβανίας, τῆς Ἡπείρου, τῆς Αἰτωλίας, τῆς Πελοποννήσου, τὰ Ἐφτάνησα, τὴς Κυκλάδες καὶ τὴν Κρήτη.

Βαλδουῖνος

Ἐπειτα κινεθῆσαν οἱ Φράγκοι νὰ θάλουνε στὴν ὑποταγὴ τους τὴς ἄλλες χώρες τῆς αὐτοκρατορίας. Ὁ Βονιφάτιος κατέβηκε μὲ λίγους ἰππότες ὡς τὸν ἰσθμὸ τῆς Κορίνθου καὶ τὴς χώρες ποῦ ἔπαιρνε τὴς μοίραζε στοὺς ἰππότες του. Καὶ οἱ Ἕλληνες; Τὶ κάνανε οἱ Ἕλληνες; Χωρισμένοι καὶ ἀδυνατισμένοι καθὼς ἦτανε, δὲ φέρανε σχεδὸν καμμιά ἀντίσταση. Ριχτήσανε λοιπὸν οἱ Φράγκοι καὶ πέρασαν τὴς ἑλληνικὰς χώρες στὴν ἐξουσία τους. Ὅποιος μποροῦσε νὰ ἔχη μαζί του λίγους πολεμιστὰς κυρίως μιὰ χώρα καὶ τὴν ἔκανε κράτος δικό του καὶ ὅποιος μποροῦσε ν' ἀρματώσῃ ἓνα καράδι ἄρπαζε ἓνα νησί.

Ὁ Γουλιέλμος Σαμπλῆτης καὶ ὁ Γοδεφρίδος Βιλεαρδουῖνος Γάλλοι πολεμιστὰι μὲ 500 ἰππότες μονάχα πήρανε στὴν ἐξουσία τους ὅλη τὴν Πελοπόννησο.

Ἔτσι ἰδρύσανε τὸ Δουκάτο τοῦ Μοριᾶ ποῦ τὸ κυβερνήσανε οἱ διάδοχοι τοῦ Βιλεαρδουῖνου. Αὐτὸ τὸ δουκάτο πρόκειψε πρὸς πολὺ ἀπὸ τὰλλα φράγκικα κράτη, γιατί οἱ Βιλεαρδουῖνοι κυβερνήσανε φρόνιμα τὸ Μοριᾶ καὶ μεταχειριστήσανε καλὰ τοὺς ὑπηκόους τους. Στὴν ἐποχὴ τους ὁ Μοριᾶς αὐξήσῃ τὸν πληθυσμὸ του καὶ πλούτησε.

“Άλλοι Φράγκοι πήρανε άλλες πολεις ἢ νησιὰ και κάμανε μικρά κράτη. ”Έτσι πήρανε στὴν ἔξουσία τους τις περισσότερες ἑλληνικὲς χῶρες οἱ Φράγκοι. Μείνανε πολλὰ χρόνια στὴν Ἑλλάδα και αὐτὰ τὰ λέμε: χρόνια τῆς Φραγκοκρατίας. Ἀκόμη και σήμερα στὴ χώρα μας υπάρχουνε ἀπὸ τότε κάστρα και πύργοι ποὺ τὰ χτίσανε μὲ τὰ χέρια τῶν ὑπόδουλων Ἑλλήνων οἱ Φράγκοι κι ἄλλα πάλι στὰ παραλια ποὺ τὰ χτίσανε οἱ Βενετσιάνοι.

38. Ἡ αὐτοκρατορία τῆς Νίκαιας.

Ὅμως οἱ Φράγκοι δὲ μπορέσανε νὰ βάλουνε στὴν ὑποταγή τους ὅλες τις ἑλληνικὲς χῶρες. Σὲ πολλὰ μέρη ἀντισταθῆκανε οἱ εὐγενεῖς και οἱ στρατιωτικοί.

Μπόρεσαν ἔτσι νὰ κρατήσουνε αὐτοὶ τις χῶρες και τις κυβερνήσανε. Ἐτσι σχηματιστήκανε σὲ πολλὰ μέρη ἑλληνικὰ κράτη. Τὸ πιὸ σημαντικὸ ἀπ' αὐτὰ ἔγινε ἡ αὐτοκρατορία τῆς Νίκαιας. Τὴν ὥρα ποὺ οἱ Φράγκοι μπαίνανε και διαγομίζανε τὴν Πόλη οἱ Ἑλληνες εἶχανε ἀνακηρυξεί αὐτοκράτορα τὸν Θεόδωρο Α' Λάσκαρη. Καθὼς εἶδαμε, μόλις εἶδε πὼς δὲν μπορούσε νὰ σώσῃ την πρωτεύουσα, ἔφυγε στὴ Μικρασία. Μαζὶ του πήρε τὸν Πατριάρχη, τοὺς ἀνώτερους κληρικούς και πολλοὺς εὐγενεῖς και στρατιωτικούς. Ἐκεῖ στὴ Μικρασία ἔκαμε πρωτεύουσα τοῦ κράτους τὴ Νίκαια. Ἐτσι ἰδρύθηκε ἡ αὐτοκρατορία τῆς Νίκαιας.

Θεόδωρος Λάσκαρης

Αὐτὴ ἰδρύθηκε μὲ τὸν σκοπὸ νὰ ξαναπάρουνε τὴν Πόλη. Εἶχανε τὴν ἐλπίδα πὼς πάλι θὰ γυρίζανε στὴ βασιλεύουσα και θὰ μπορούσανε νὰ ξαναφέρουνε τὴν Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία στὶς παλιές της δόξες.

Ἐκ τούτων πάλι αξιολογούμενες αυτοκρατορίες τῆς Νίκαιας εἶναι ὁ Ἰωάννης Βατάτζης (1222·1254). Αὐτὸς κυβέρνησε καλὰ τὴν αυτοκρατορία καὶ ὀργάνωσε στρατὸ δυνατό. Μὲ τὸ στρατὸ αὐτὸ ἔπλωσε τὸ κράτος τοῦ στὴ Μικρασία. Ἐπειτα πέρασε τὸν Ἑλλάσποντον καὶ προχώρησε στὴ Μακεδονία ὡς τὴ Θεσσαλονίκη. Κατώρθωσε νὰ διώξῃ τοὺς Βουλγάρους ἀπὸ τὴ Μακεδονία καὶ νὰ περιορίσῃ τὸ Φράγκικον κράτος στὰ περὶχωρα τῆς Πόλης.

Ἔτσι δυνάμωκε ἡ αυτοκρατορία τῆς Νίκαιας καὶ ἐξοφίγη ἀπὸ παντοῦ τὸ φράγκικον κράτος τῆς Πόλης. Ὁ καιρὸς θάρχευε γιὰ τὸ τελειωτικὸ χτύπημα.

39. Τὰ ἄλλα Ἑλληνικὰ κράτη.

Ἐνας πρίγκηψ ἀπὸ τὴν οἰκογένεια τῶν Κομνηνῶν ἱδρυσεν κράτος στὴν Ἠπειρο, τὸ Δεσποτάτο τῆς Ἠπείρου. Αὐτὸ εἶχε πρωτεύουσά του τὴν Ἄρτα καὶ εἶχε στὴν ἐξουσία του τὴν Ἠπειρο, τὴν Αἰτωλία καὶ τὴν Ἀκαρνανία. Οἱ δεσποῖτες τῆς Ἠπείρου κατωρθώσανε νὰ βάλουν στὴν ὑποταγή τους τὴν Ἀλβανία καὶ τὸ Δυρράχιο καὶ τὴ Θεσσαλία καὶ τὴ Στερεὰ Ἑλλάδα. Ἐπειτα προχώρησανε στὴ Μακεδονία καὶ στὴ Θράκη καὶ φτάσανε ὡς τὴν Ἀδριανούπολιν. Τ' ὄνειρό τους ἦτανε ἀπὸ κεῖ νὰ κατέβουν καὶ νὰ ξαναπάρουν τὴν Πόλιν. Μπλεχτήκανε ἄνω ὡς ἕναν πόλεμον μὲ τοὺς Βουλγάρους καὶ νικηθῆκανε. Καὶ τὸ χειρότερον ὡς χωρίστηκε τότε τὸ κράτος τῆς Ἠπείρου στὰ δύο. Στὴν αυτοκρατορία τῆς Θεσσαλονίκης περιορισμένη σὲ λίγα μέρη τῆς Μακεδονίας καὶ στὸ παλιὸ δεσποτάτο τῆς Ἠπείρου. Ἔτσι ἐβίβησε ἡ ἐλπίδα ὡς ἡ Ἑλληνικὴ αυτοκρατορία τῆς Θεσσαλονίκης θὰ μπορούσε νὰ ξαναπάρῃ τὴν Πόλιν.

Ἄλλος πάλι πρίγκηψ ἀπὸ τὴν οἰκογένεια τῶν Κομνηνῶν ἱδρυσεν κράτος στὰ ἑβρεια τῆς Μικρασίας, στὰ παράλια τῆς Μαύρης θάλασσας μὲ πρωτεύουσα τὴν Τραπεζοῦντα. Αὐτὸ ἐξῆκε πολλὰ χρόνια.

40. Οἱ Ἕλληνες ξαναπαίρνουνε τὴν Πόλη.

Ἔναι οἱ Φράγκοι σὲ ξένον τόπον δὲν μπορούσανε νὰ διατηρήσουνε γιὰ πολλὰ χρόνια τὴν κυριαρχία στὴν Πόλη. Καὶ αὐτὸ ἔγινε ὕστερα ἀπὸ 57 χρόνια, ἀπὸ τὸν καιρὸ ποῦ ἔπεσε στὰ χέρια τῶν Φράγκων ἡ Πόλη, στὰ 1261.

Αὐτοκράτορας τῆς Νίκαιας ἦτανε ὁ Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος, ἀπὸ τῆ μεγάλης οἰκογένεια ποῦ ὕστερα βασίλευσε στὴν Πόλη. Αὐτὸς ὁ Μιχαὴλ εἶχε πόλεμο μὲ τὸ Δεσπότη τῆς Ἡπείρου κι ἔστειλε στρατὸ μὲ τὸ στρατηγὸ του Ἀλέξιο Στρατηγό-

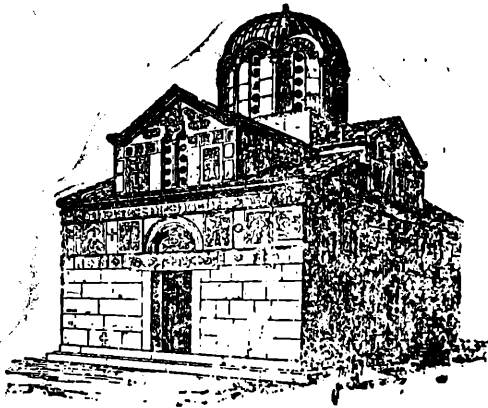
πουλο. Αὐτὸς περνώντας ἀπὸ τὴ Θράκη σταμάτησε στὴ Σηλύβρια. Ἐκεῖ ἔμαθε πὼς ἡ Πόλη ἦταν ἀφροῦρητη, γιατί ὁ βενετσιάνικος στόλος μαζὶ μὲ τὸ στρατὸ τῶν Φράγκων λείπανε σὲ κάποια ἐκστρατεία ἐκεῖ κοντά. Πολλοὶ Ἕλληνες ἀπὸ τὴν Πόλη ποῦ εἶχαν ἔρθει στὸ στρατόπεδο τοῦ Στρατηγόπουλου τὸν παρακινήσανε νὰ μὴ χάσῃ τὴν εὐκαιρία.

Μιχαὴλ Παλαιολόγος

Ὁ Στρατηγόπουλος προχώρησε κι ἔφτασε στὰ τείχη τῆς Πόλης. Τὰ κατάφερε νὰ περάσῃ λίγους στρατιῶτες ἀπὸ μιὰ ὑπόγεια πύλη καὶ αὐτοὶ ἀνοίξανε τὶς πύλες. Ὁ στρατὸς τότε χύθηκε στὴν Πόλη καὶ οἱ Φράγκοι τρομάξανε ἀπὸ τὸ ξαφνικὸ κι ἀναπάντεχο καὶ δὲν ξαίρανε τί νὰ κάμουν. Ὁ αὐτοκράτοράς τους μαζὶ μὲ τὸ Βενετσιάνο Πατριάρχη καὶ τὴν ἀκολουθία του μπήκανε βιαστικὰ σ' ἓνα βενετσιάνικο καράβι καὶ φύγανε γιὰ τὴν Εὐρώπη. Ὁ λαὸς στὸ ἀναμεταξὺ πανηγύριζε τὴν ἐλευθερία του καὶ ἀνεκήρυξε αὐτοκράτορα τὸ Μιχαὴλ Παλαιολόγο. Ὅσοι Φράγκοι ἀντισταθῆκανε σκοτωθῆκανε. Δὲν ἄργησε νὰ φανῆ καὶ ὁ στόλος τῶν Βενετῶν. Βάζουνε τότε φωτιὰ οἱ Ἕλληνες στὰ παραλιακὰ σπίτια γιὰ νὰ τοὺς φοβίσουνε καὶ τὸ στρατήγημα πέ-

τυχς. Βενετοὶ καὶ Φράγκοι πρόλαβαν νὰ πάρουν τίς οἰκογένειάς τους καὶ φύγανε γιὰ τὴν Εὐρώπη.

Ὁ Στρατηγὸς εἶχε στείλει στὸ μεταξὺ ταχυδρόμο νὰ φέρη τὴ χαρμόσυνη εἴδησι στὸ Μιχαὴλ Παλαιολόγο. Ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος τότε ἔτρεξε στὴν Πόλη δπου τοῦ ἔγινε μεγάλη ὑποδοχή. Στις 15 τ' Αὐγούστου τοῦ 1261 στεφανώθηκε αὐτοκράτορας στὴν Ἁγία Σοφία.

Βυζαντινὴ ἐκκλησίᾳ μὲ τροῦλο.

41. Ἡ νέα Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία.

Οἱ Ἕλληνες ξαναπήρανε τὴν πόλη, μὰ δὲν μπορέσανε νὰ ξαναφέρουνε τὴν αὐτοκρατορία στὴ παλιά της θύση. Γιατὶ τὸ νέο κράτος δὲν εἶχε τὴ δύναμη τοῦ παλιοῦ. Τοῦ λείπανε καὶ τόσες χώρες. Στὴν Εὐρώπη εἶχε στὴν ἐξουσία του μονάχα τὴ Θράκη καὶ ἓνα μικρὸ κομμάτι τῆς Μακεδονίας μὲ τὴ Θεσσαλονίκη. Ἀπὸ τις πλούσιες χώρες τῆς Ἀσίας του εἶχανε μείνει τοῦ νέου κράτους μονάχα ἡ Νοτιοδυτικὴ Μικρασία καὶ ἀπὸ τὰ τόσα νησιά μονάχα ἡ Ρόδος καὶ ἡ Λέσβος καὶ μερικὰ ἄλλα μικρότερα.

Ἄν πῆς γιὰ τὰ οἰκονομικὰ εἶχανε ἐλαττωθῆ πάρα πολύ. Ἀπὸ πολλὸν καιρὸ τὸ ἐμπόριο εἶχε πάθει μεγάλη καταστροφή. Οἱ ἐμπορικὸι δρόμοι, τὰ κατάλληλα ἐμπορικὰ λιμάνια τὰ εἶχανε τώρα οἱ Βενετσιάνοι καὶ οἱ Γενοβέζοι. Αὐτοὶ ἦτανε οἱ κυρίαρχοι τῆς Μεσόγειας Θάλασσας καὶ δὲν προφταίνανε νὰ μαζεύουνε τὰ πλούτη τῆς Ἀνατολῆς.

Ἡ στρατιωτικὴ κατάσταση τῆς αὐτοκρατορίας ἦτανε ἀκόμη χειρότερα. Ὁ στρατὸς — ἀκούς ; — δὲν ἦτανε πιὰ ἑλληνικός. Ἦτανε ἀπὸ μισθοφόρους. Σκέψου τώρα ἂν μπορεῖ ὁ μισθοφόρος νὰ χύσῃ τὸ αἷμα του γιὰ σένα. Τὸ μισθὸ του αὐτὸς κοιτάζει καὶ τὰ λάφυρα. Τέλεια παραλυμένο ἦτανε τὸ κράτος ἐσωτερικά. Ἐλείπε ἡ ὁμόνοια καὶ ἡ τάξη. Ἄν πῆς γιὰ τὸ παλάτι — Θεέ μου φύλαγε! Ὁ ἓνας βασιλιάς γκρέμιζε τὸν ἄλλο ἀπὸ τὸ θρόνο. Ἀπ' αὐτὰ ἐμφύλιοι πόλεμοι δίχως τέλος. Μίσση ἀφάνταστα. Οἱ ἀντίπαλοι ζητοῦνε τὴ βοήθεια τῶν ἐχθρῶν τοῦ κράτους.

Μήπως εἶχε τοῦλάχιστο καμιὰ δύναμη ὁ λαὸς ; Ποῦ νὰ τὴ βρῆ; Ἀγγράμματος ἦτανε καὶ φτωχὸς. Ἔτσι τὸν εἶχανε καταντήσει. Ποῦ νὰ συλλογιστῆ λαϊκὸν τέτοιος λαὸς γιὰ τὴν τύχη

της αυτοκρατορίας. Και γύρω στην αυτοκρατορία υπήρχανε δυ-
νατά κράτη που την απειλούσανε κάθε στιγμή.

Αι Έλληνικαι χώραι κατά τους αγώνας των Τούρκων
εις την Έλληνικην χερσόνησον.

Στά βόρεια ήταν οι Βούλγαροι. Στά δυτικά πρόβοι και
μεγάλωνε τὸ Σερβικὸ κράτος. Καὶ στὴν Ἀσία νέος καὶ φοβερώ-
τερος ἐχθρὸς φανερώνεται, οἱ Τεῦρκοι.

42. Τὰ αἷτια τῆς παρακμῆς τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ὁ ἀρχαῖος ἑλληνικὸς πολιτισμὸς δίνει καινούργια λάμψη στὸ ἀνθισμα τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ καὶ προπάντων στὰ χρόνια τῆς μακεδονικῆς δυναστείας. Ὅμως μὲ τὸν καιρὸ ἀδυνατίζει. Ἀπὸ πολλὰ χρόνια παύει νὰ εἶνε τὸ πρῶτο ἔθνος στὰ γράμματα καὶ στὶς τέχνες. Μὰ γιατί νὰ παρακμάσῃ ἔτσι καὶ νὰ μὴν μπορῆ νὰ κάμῃ κράτος δυνατὸ, κράτος ποῦ νὰ μὴ φοβάται τοὺς ἐχθροὺς του. Ἐκεῖνα ποῦ εἶπαμε παραπάνω, ἢ κατάντια του θὰ ἔχουνε κάποιες αἰτίες βαθύτερες. Καὶ αὐτὲς ἐσεῖς τὰ παιδιὰ εἶναι ἀνάγκη νὰ τὶς μάθετε. Νὰ τὶς μάθετε καὶ νὰ τὶς πολυσυλλογιστῆτε.

Ἀπὸ τὰ παλιὰ χρόνια οἱ Ἕλληνες ὄλο καὶ φεύγουν ἀπὸ τὰ χωριὰ καὶ μαζεύονται στὶς πόλεις. Δὲν τοὺς ἀρέσει νὰ εἶναι γεωργοὶ καὶ γίνονται μικρέμποροι καὶ τεχνίτες στὶς πολιτεῖς. Ἡ ἐξοχὴ καὶ τὰ χωράφια παύουν νὰ ἔχουν ἐργατικά χέρια. Ὅταν ὁμοῦς ἓνα ἔθνος δὲν ἔχει γεωργοὺς δὲν ἔχει καὶ γερὸ καὶ πολὺ λαό. Ὁ γεωργὸς θ' ἀγαπήσῃ τὴ γῆ ποῦ τὸν τρέφει καὶ οἱ γεωργοὶ μποροῦν νὰ κάμουνε μεγάλο καὶ ἔθνικὸ στρατό.

Ποῦ ἔμεινε τότε ἡ δύναμη τῶν Ἑλλήνων; Στὴ ναυτιλία καὶ τὸ ἐμπόριο. Ὅσο κυριαρχοῦσανε στὴ Μεσόγεια ἦτανε πλούσιοι, ἦτανε δυνατοὶ καὶ φυσικὰ ἦτανε καὶ μαρφωμένοι. Εἶχανε ἀξιόλογο πολιτισμὸ, ὅπως λέμε. Ἦτανε οἱ πρῶτοι στὰ γράμματα καὶ στὶς τέχνες. Μὰ τώρα ποῦ κυριαρχεῖ ἡ Βενετία καὶ οἱ ἄλλες ἰταλικὲς πόλεις; Ὅταν καταστράφηκε ἡ Βυζαντινὴ ναυτιλία; Οἱ Ἕλληνες φτωχαίνουν οἱ πολιτεῖς μαραινούνται, οἱ κάτοικοι ὄλοι εἶναι φυσικὸ νὰ καταντήσουνε φτωχοί, ἀδύνατοι καὶ ἀγράμματοι. Οἱ γεωργοὶ λείπουνε νὰ δώσουνε νέα ζωὴ, νέα δύναμη.

Ἡ γῆ δὲν ἀδυνατίζει μονάχα ποῦ δὲν ἔχει χέρια νὰ τὴν καλλιεργήσουν. Ἀδυνατίζει καὶ ὅταν χάσῃ τὰ δάση της. Καὶ τὰ

θάση τὰ καταστρέφανε εἰ πέλεμοι, τὰ κατὰστρεψε ἡ ἀγρομα-
τωσύνη τοῦ λαοῦ. Γιατί τὰ

θάση χαρίζουνε πλεονεκτή-
γη, γιατί εἶναι ἡ ζωὴ τοῦ
τόπου; Γιατί ἐπεὶ ὑπάρ-
χουνε θάση ἐρέχει πολὺ
καὶ πολλὰς φορές τὸ χρόνο.

Ἡ γῆ τότε πλουτίζεται
ἀπὸ πηγὰς ποῦ ἀναδύζου-
νε ἀφθονο νερό. Τὸ νερὸ

Ἄνδρας τοῦ λαοῦ . Γυναίκα τοῦ λαοῦ

μέ τὰ ποτάμια κυκλοφο-

ρεῖ στὸν τόπο καὶ τὸν ποτίζει καὶ τὸν κάνει εὐφορο. Ὅταν ὁμοῦ
καταστραφῶνε τὰ θάση, ἡ γῆ γυμνώνεται, χάνει τὸ χῶμά της
γιατί τὸ παρασέρνουσι οἱ χεῖμαρροι καὶ ἔτσι μένει γεμάτη πέτρες.
Καὶ ἂν μένη πουθενὰ χῶμα, αὐτὸ δὲν ποτίζεται καὶ ἔτσι μένει
χέρσο καὶ ἀγονο. Ἔτσι ἡ γῆ χάνει τὸν πλοῦτο της. Δὲν μπορεῖ
νὰ θρέψη πολλοὺς κατοίκους. Καὶ ἔτσι μπορεῖν νὰ ζήσουσι σὲ
τέτοιους τόπους δὲν μποροῦνε νὰ προκέψουσι καὶ νὰ κάμωσι
μεγάλα ἔργα.

Ἄς προχωρήσωμε τώρα νὰ δοῦμε ὡς ποῦ φέρνει ὁ κατή-
φορος τῆς φτώχειας.

43. Οἱ Ὄθωμανοί.

Τὸν ἑνδέκατο αἰῶνα ἕνα μεγάλο μέρος τῆς Μικρασίας εἶχε
κυρίαρχοι τοὺς Σελτζούκους Τούρκους. Ἐπειτα ἀπὸ 200 χρό-
νια κατεβήκανε ἄλλοι Τούρκοι, οἱ Ὄθωμανοί. Οἱ Ὄθωμανοὶ αὐτοὶ
ἦτανε μιὰ μικρὴ φυλὴ, ποῦ εἶχε ὡς 50 χιλιάδες πολεμιστῆς. Ὁ
Ἐρτογλὸν δ' ἀρχηγὸς τῶν Ὄθωμανῶν μπήκε στὴ δούλεψη τοῦ
σελτζούκου σουλτάνου ὡς μισθοφόρος νὰ τὸν βοηθήσῃ στὸν πό-
λεμο ποῦ εἶχε μέ τὴν Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία. Τοῦ χάρισε νὰ

κατοικήση με τὴν πολεμική του φυλὴ καὶ μιὰ χώρα κοντὰ στὴν Προύσα.

Τὸν Ἐρτογλοῦλ τὸν διαδέχτη·ε ὁ γιός του Ὀσμάν ἢ Ὀθωμάν (1289—1326). Αὐτὸς ἔκαμε τὴ χώρα ποὺ χαρίστηκε στὸν πατέρα του ἀνεξάρτητη, γιατί ἐκείνον τὸν καιρὸ τὸ κράτος τῶν Σελτζουκίων καταστράφηκε. Ὁ Ὀσμάν ἔπλωσε τὸ κράτος του παίρνοντας χώρες ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸ κράτος καὶ στὰ 1326 πήρε καὶ τὴν Προύσα καὶ τὴν ἔκαμε πρωτεύουσά του. Ἀπὸ τὸν Ὀσμάν ἢ Ὀθωμάν πήρε καὶ τὸ ὄνομά του τὸ καινούργιο κράτος καὶ ὁ λαὸς του καὶ οἱ ὑπῆκοοί του. Ὀθωμανικὸ κράτος καὶ Ὀθωμανοί. Νὰ μὴν ξεχνοῦμε καὶ πὼς ἡ θρησκεία τους ἦτανε ἡ μωαμεθανική.

44. Γιατί οἱ Τοῦρκοι προκόψανε γρήγορα.

Εἶναι ἀφάνταστο σὲ πόσα λίγα χρόνια πρόκειψε τὸ ὀθωμανικὸ κράτος. Οἱ Τοῦρκοι πολὺ γρήγορα βάλανε στὴν ὑποταγὴ τους σχεδὸν ὅλες τὶς χώρες ποὺ εἶχε στὴ Μικρασία ἡ ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία. Στὰ 1354 περάσανε στὴν Εὐρώπη καὶ πήρανε τὴν Καλλίπολη. Γιατί νὰ μὴν περάσουν; Ὁ αὐτοκράτορας Καντακουζηνός τοὺς κάλεσε νὰ πολεμήσουν τὸ γαμπρό του Μανουήλ.

Στὰ 1365 ὕστερα δηλαδὴ ἀπὸ ἔντεκα χρόνια ὁ σουλτάνος Μούρατ Α΄ πήρε τὴν Ἀδριανούπολη καὶ τὴν ἔκαμε πρωτεύουσά του. Δὲν ἄργησε δρμώντας ἀπὸ κεῖ νὰ ὑποτάξῃ τὴ Θεσσαλονίκη καὶ τὴ Μακεδονία. Διάλυσε καὶ τὸ βουλγαρικὸ κράτος καὶ στὰ 1389 νίκησε καὶ τοὺς Σέρβους σὲ μιὰ μεγάλη μάχη. Ἔτσι κυριαρχήσανε οἱ Τοῦρκοι στὴ Βαλκανική.

Μὰ πὼς μπορέσανε τόσο λίγοι πολεμιστὲς νὰ κατορθώσουν τόσο μεγάλα καὶ σὲ τόσο λίγα χρόνια. Πρῶτα πρῶτα γιατί δὲν ἀντικρύσανε κανένα δυνατὸ ἀντίπαλο, κάποιο δυνατὸ κράτος. Ἡ ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία εἶδαμε πὼς εἶχε ἀδυνατίσει ἀπὸ καιρὸ. Οἱ Ἕλληνες πάψανε πιά νὰ εἶναι πολεμικοί. Οἱ Βούλγα-

ροι και οι Σέρβοι δὲν ἦτανε πιὸ δυνατοὶ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας. Οἱ Τούρκοι ὅμως ἦτανε νέος λαός, γεμάτος ζωὴ και μεγάλη πολεμικὴ ὀρμή.

Και πάλι ἡ ξαφνικὴ και γρήγορη προκοπὴ τους παραξε-
νεύει. Ἦτανε και ἄλλοι λόγοι πιὸ σημαντικοί. Πήρανε τὴν καρ-
διὰ τῆς Μικρασίας. Δὲν εἶχανε βέβαια πολιτισμό. Μιθινε ὅμως
πολλὰ ἀπὸ τοὺς ντόπιους και ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας πρὸς τοὺς εἰ-
χανε γειτόνους. Κάμανε στρατὸ ὅμοιο μὲ τὸ στρατὸ τῆς Ἑλλη-
νικῆς αὐτοκρατορίας και τὸν ὥπλισανε μὲ καλύτερα ὄπλα. Ἄμα
πήραν ἀπάνω τους τουρκέψανε μὲ τὴ βία τοὺς κατοίκους τῆς
Μικρασίας. Ἔτσι ὁ μικρὸς λαός, ἔγινε μεγάλος. Μεγάλωνε φυ-
σικὰ και ὁ στρατὸς τῶν Ὀθωμανῶν. Και τὸ πιὸ δυνατὸ μέσο
εἶναι τοῦτο. Στρατολογοῦσανε μικρὰ ταιδιά. Κάθε χρόνο μα-
ζεύανε ἀπ' ὄλο τὸ κράτος τους οἱ Τούρκοι τὰ πιὸ γερὰ χρι-
στιανόπαιδα. Αὐτὰ τὰ χριστιανόπαιδα τὰ μεγαλώνανε σὲ χωρι-
στοὺς στρατῶνες. Τοὺς δίνανε στρατιωτικὴ ἀνατροφή και τοὺς
μαθαίνανε τὴ μωαμεθανικὴ θρησκεία. Καθὼς ἦτανε μικρὰ ξεχνού-
σανε και τὴ μητρικὴ τους γλῶσσα και τὴ θρησκεία τους. Ἔτσι
ὅταν μεγαλώνανε γινόντανε φανατικοὶ Μωαμεθανοὶ και φοβεροὶ
διώχτες τῶν Χριστιανῶν. Βίλε τώρα πῶς αὐτοὶ ἦτανε σ' ὄλη
τους τὴ ζωὴ στρατιῶτες, πῶς πατέρα τους και προστάτη γνω-
ρίζανε τὸ σουλτάνο. πῶς πιστεύανε σύμφωνα μὲ τὴ μωαμεθανικὴ
θρησκεία πῶς πολεμοῦνε γιὰ τὴν ἀληθινὴ θρησκεία τοῦ Μωάμεθ,
πῶς γιὰ τὴν πίστη τους μπορούσανε νὰ κάμουν ἀφάνταστες σφα-
γὲς γιὰ νὰ κερδίσουνε τὸν παράδεισο, νὰ καταλάβῃς τί φοβερὸς
και τρομερὸς ἦτανε ὁ μόνιμος κι ἔτσι ὠργανωμένος στρατὸς τοῦ
σουλτάνου. Ἡ στρατολογία τῶν χριστιανοπαίδων ἀπὸ τοὺς
Τούρκους λέγεται παιδομάζωμα. Μὲ τὸ παιδομάζωμα πλῆθαινε
ὁ στρατὸς τοῦ Σουλτάνου και οἱ Χριστιανοὶ χάνανε τὸ πολῦτιμο
αἷμα τους. Αὐτὸς ὁ στρατὸς τοῦ σουλτάνου ἀπὸ τὰ μεγαλωμένα
ὅπως εἶδαμε χριστιανόπαιδα λεγότανε Γενίτσαροι πρὸς θὰ πῆ :

καινούργιος στρατός. Με τούς Γενίτσαρους ὁ σουλτάνος ἔκαμε τίς μεγάλες κατακτήσεις καὶ ἔφερε τὴν τουρκικὴ σημαία ὡς τὴν καρδιὰ τῆς Εὐρώπης.

45. Ὁ Ταμερλάνος σταματᾷ προσωρινὰ τὴν ἀκράτητη ὁρμὴ τῶν Τούρκων.

Τώρα καταλαβαίνουμε γιατί κανεὶς δὲν μπορούσε νὰ σταματήσῃ τὸν Τούρκο. Ὁ Βαγιαζίτ ὁ γιὸς τοῦ Μουράτ ἦτανε τόσο γοργός καὶ ἀκράτητος πολεμιστὴς ποὺ τὸν εἶπανε Γιλδιρίμ ποὺ θὰ πῆ Κεραυνός. Οἱ Εὐρωπαῖοι τὸν τρομάξανε. Ὁ Πάπας ἔνωσε πολλοὺς ἄρχοντες τῆς Δύσης νὰ τὸν χτυπήσουνε. Ἀρχίζουσε νὰ καταλαβαίνουσε τὸ ἔγκλημα ποὺ κάνανε νὰ καταστρέψουσε καὶ ἀδυνατήσουνε τὸ προπύργιο τῆς Εὐρώπης. Οἱ Εὐρωπαῖοι ποὺ ἀποφασίσανε νὰ χτυπήσουνε τὸ Βαγιαζίτ Γιλδιρίμ ἦτανε Οὐγγροὶ, Γερμανοὶ καὶ Γάλλοι μὲ ἀρχηγὸ τὸν ἴδιο τὸ βασιλεῖα τῆς Οὐγγαρίας. Ὁ ἐνωμένος στρατὸς προχώρησε ὡς τὴν Βουλγαρικὴ Νικόπολη ποὺ εἶναι πάνω ἀπὸ τὸν Δούναβη. Εκεῖ ὁμως τοὺς ἔφτασε ὁ Βαγιαζίτ καὶ τοὺς νίκησε σὲ μεγάλη μάχη στὰ 1396.

Ἦσυχος τὴν ὥρην ἀπὸ τοὺς Εὐρωπαίους στράφηκε καὶ κατέβηκε νὰ πάρῃ τὴν Πόλη. Ἐφτασε κεῖ καὶ τὴν ἔκλεισε μὲ τὸ στρατό του. Ὅλα τὰ φαινόμενα δείχνανε πὼς ἔφτασε ἡ στερνὴ ὥρα τῆς Πόλης. Ἐαφνικὰ μαθαίνει πὼς τὴ Μικρασίαν τὴν πλημμυρίσανε Μογγόλοι. Τὸν καιρὸ ποὺ ἀπειλοῦσε τὴν Εὐρώπη ὁ Βαγιαζίτ ἦτανε στὶς μακρυνὲς χῶρες τῆς Ἀσίας ἕνας περίφημος μογγόλος βασιλεῖας ὁ Ταμερλάνος. Εἶχε στρατὸ ἀμέτρητο, ἔκαμε φοβεροὺς καὶ τρομεροὺς πολέμους καὶ πάτησε καὶ ἔδαλε στὴν ὑποταγὴν τοὺς πολλὰς χῶρες. Τέλος τὸ πῆρε ἀπόφαση νὰ μετρηθῆ καὶ μὲ τὸ σουλτάνο τῶν Τούρκων. Λένε πὼς μὲ 800 χιλιάδες στρατὸ προχώρησε στὴ Μικρασίαν σφάζοντας καὶ καίοντας.

Ὁ Βαγιαζίτ χωρὶς νὰ χάσῃ στιγμή ἀφῆσε τὴν Πέλη κι ἔτρεξε μὲ 350 χιλ. στρατὸ νὰ μετρηθῇ μὲ τὸ φοβερὸ Ταμερλάνο. Συναντηθῆκανε οἱ δυὸ θαρραλικοὶ στρατοὶ κοντὰ στὴν Ἄγκυρα καὶ κάμανε στὰ 1402 τρομερὴ μάχη. Οἱ Τοῦρκοι κρατήσανε ὡς τὰ τελευταῖα τοὺς. Τὰ ἔπλα τοὺς σπάρανε καὶ τότε πολεμήσανε μὲ λύσσα μὲ τὰ νύχια καὶ μὲ τὰ δόντια. Ὅμως οἱ Μογγόλοι τοὺς σακατέψανε. Ὁ ἴδιος ὁ Βαγιαζίτ πιάστηκε αἰχμάλωτος καὶ σὲ λίγο πέθανε.

Τότε πιστεύτηκε πὼς τὸ τουρκικὸ κράτος πάει ἔξω. Πήρανε θάρρος καὶ οἱ Ἕλληνες καὶ θάλανε στὴν ὑποταγὴ τοὺς μερικὲς χώρες. Ὅμως δὲ βάσταξε πολὺ ἡ ἐπιτυχία τοὺς ἢ προσωρινή. Ἐπειτα ἀπὸ εἴκοσι χρόνια ἡ Τουρκία ξαναπῆρε πολὺ ἀπάνω της. Ὁ σουλτάνος Μουράτ Β' ξανάρχισε τοὺς πολέμους κι ἔγινε ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος τῶν Χριστιανῶν τῆς Εὐρώπης.

46. Οἱ αὐτοκράτορες ἀγωνίζονται νὰ σώσουν τὸ Κράτος.

Οἱ Τοῦρκοι κλείσανε ἀπὸ παντοῦ τὴν Πέλη. Τὸ τέλος της πληροίαζε.

Στὴν κρίσιμη στιγμή μονάχοι τοὺς οἱ Ἕλληνες δὲν μπορούσαν νὰ σώσουνε τὴν πρωτεύουσά τοὺς. Πολλοὶ μάλιατα ἐλέπανε μὲ ἀδιαφορία καὶ ἀπάθεια τὴ συμφορὰ ποὺ τοὺς ἔζωνε. Δὲ λείψανε ὡς τόσο καὶ ἀνθρώποι ποὺ σκεφτήκανε τὴν τελευταία στιγμή πὼς ἴσως μπορούσε νὰ βρεθῇ τρόπος νὰ σωθῇ ἡ Πόλη. Αὐτοὶ φυσικὰ ἦταν οἱ μορφωμένοι ἀνθρώποι, πολλοὶ στρατιωτικοὶ, λίγοι ἀπὸ τοὺς ἀνώτερους κληρικοὺς καὶ μαζί μ' αὐτοὺς ἄλλους, οἱ αὐτοκράτορες ποὺ τοὺς πονοῦσε καὶ τοὺς στοίχιζε νὰ χάσουνε τὸ θρόνο τοὺς.

Μὰ ποῖος ἄλλος ἀπὸ τὴ Δύση ἦτανε σὲ θέση νὰ σώσῃ τοὺς Ἕλληνες. Ὁ Πάπας πάντοτε εἶχε τὴ δύναμη ἀν ἤθελε νὰ ση-

κώση μεγάλη σταυροφορία και να χτυπήση τους Τούρκους. Και όμως Πάπας και Εύρωπαίοι φερθήκανε πολύ ἐγωϊστικά. Βρήκανε τὴν κατάλληλη περίσταση να ὠφεληθοῦνε ἀπὸ τῆς συμφορῆς τῶν Ἑλλήνων να τοὺς ὑποτάξουνε στὰ θελήματά τους. Ὁ Πάπας δὲν εἶχε ξεχάσει τῆς παλαιῆς του ἀξιώσεις και φιλοδοξίες. Ἔβαλε ὡμὰ και ξάστερα να σηκωθῆ τὸ σχίσμα, να παραδεχτῆ ὁ κληρὸς τῆς Ἀνατολῆς πὼς ἔσφαλε και να τὸν προσκυνήσῃ ὡς ἀρχηγὸ δλης τῆς Ἐκκλησίας και ἀνώτερό του.

Πολλοὶ Ἕλληνες ἀπὸ ἀληθινὸ πόνο πρὸς τὴν πατρίδα και τὸ ἔθνος τους στέρεξαν να πιοῦνε κι αὐτὸ τὸ πικρὸ ποτήρι. Νὰ δεχτοῦνε τῆς ἀξιώσεις τοῦ Πάπα. Πρόθυμοι να γίνῃ ἡ ἔωση τῶν ἐκκλησιῶν και ν' ἀναγνωριστοῦνε τὰ πρωτεῖα τοῦ Πάπα. Αὐτοὺς τοὺς Ἕλληνες τοὺς λέγανε ἐνωτικούς. Οἱ πῖο πολλοὶ κληρικοὶ και ὁ λαὸς δὲ θέλανε τὴν ἔωση.

Ἰωάννης ὁ Η΄

Οἱ αὐτοκράτορες Ἰωάννης Ε΄ και Μανουήλ Β΄ πήγαινε στὰ διάφορα παλάτια και παρακαλέσανε τοὺς βασιλιάδες τῆς Εὐρώπης να στείλουνε βοήθεια στὴν Πόλη ποὺ κινδύνευε. Τέλος ὁ αὐτοκράτορας Ἰωάννης Η΄ βλέποντας τὸν κίνδυνο ποὺ ἔδω και πλησίαζε μῆνυσε τοῦ Πάπα πὼς δέχεται τὴν ἔωση. Ὁ Πάπας κάλεσε σὺνδο στὴ Φλωρεντία. Ἐκεῖ πῆγε και ὁ Ἰωάννης Η΄ μετὸν Πατριάρχη και ἄλλους ἀνώτερους κληρικούς. Ἐπειτα ἀπὸ μεγάλες συζητήσεις ἀποφασίστηκε ἡ ἔωση.

Ὁ λαὸς τῆς Πόλης ὁμως ἀποδοκίμασε τὴν πράξη και ἡ ἔωση ἀπότυχε.

47. Προσωρινή αναβολή.

Και θὰ ἔπαιρνε χωρὶς ἄλλο τὴν Πόλη ὁ Μουράτ, ἀν δὲν τοῦ παρουσιαζόντανε νέα ἐμπόδια.

Τρεῖς γενναῖοι ἄντρες ἀποφασίσανε νὰ ἐμποδίσουνε τὴν πρόοδο τῶν Τούρκων, ὁ Οὐγγρος Ἰωάννης Οὐνιάδης, ὁ Σκεντέρμπεης ὁ Ἀλβανὸς καὶ ὁ Κωσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος ὁ δεσπότης τοῦ Μιστρά. Ὅμως ὅπως εἶχανε συμφωνήσει δὲν μπόρῳανε νὰ ἐνωθοῦνε καὶ εἰ τρεῖς σὲ μιὰ κοινὴ ἐνέργεια κι ἔτσι γιὰ λίγο μόνο καιρὸ σταμάτησε ἡ τουρκικὴ ὁρμὴ.

Ὁ Ἰωάννης Οὐνιάδης γιὰ νὰ γλυτώσῃ τὴν πατρίδα του ἀπὸ τὶς ἐπιδρομὲς τῶν Τούρκων πολέμησε πολλὰς φορὲς μ' αὐτοὺς καὶ στὰ 1445 τοὺς ἀνάγκασε νὰ περιοριστοῦν πέρα ἀπὸ τὸν Αἰμο. Τὸν ἄλλο χρόνον ὅμως οἱ Οὐγγροὶ νικηθῆκανε ἀπὸ τὸ Μουράτ κοντὰ στὴ Βάρνα.

Ὁ πόλεμος τοῦ Μουράτ μὲ τὸν Οὐνιάδη ἐξακολουθοῦσε, ὅταν παρουσιάστηκε ὁ Γεώργιος Καστριώτης ἢ Σκεντέρμπεης ποὺ θὰ πῆ Ἀλέξανδρος μπέης. Αὐτὸς ἦτανε γιὸς τοῦ ἡγεμόνα τῆς Ἀλβανίας Ἰωάννη Καστριώτη. Ἦτανε ἐννιὰ χρονῶν παιδί ὁ Γεώργιος ποὺ παραδόθηκε ἀπὸ τὸν πατέρα του στὸ Μουράτ γιὰ ἐγγύηση πὼς θὰ τοῦ ἔμενε πιστός. Κοντὰ στὸ Μουράτ ὁ Γεώργιος Καστριώτης ἔγινε Μωαμεθανὸς καὶ πῆρε τ' ὄνομα Σκεντέρμπεης. Ὁ Μουράτ τὸν καμάρωνε γιὰ τὶς παλικαριὰς ποὺ σὲ πολλὰς περιστάσεις ἔδειχνε ὁ Σκεντέρμπεης.

Καὶ ὅμως δὲ λησμονοῦσε τὴν πατρίδα του καὶ τὴν καταγωγὴ του. Σὲ μιὰ του ἐκστρατεία στὴν Οὐγγαρία στὰ 1443 πῆρε μὲ τὴ βία ἀπὸ τὸ γραμματικὸ τοῦ Μουράτ μιὰ διαταγὴ πρὸς τὸν διοικητὴ ἐνὸς ἀρβανίτικου κάστρου στὴν Κρόγια. Καὶ ἡ διαταγὴ αὐτὴ ἔλεγε νὰ παραδώσῃ τὸ κάστρο στὸ Σκεντέρμπεη. Παίρνοντας τὴ διαταγὴ ὁ Σκεντέρμπεης σκότωσε τὸ γραμματικὸ τοῦ Μουράτ, πῆρε τὰ παλικάρια του, ἔτρεξε γρήγορα

στην Κρόγια και πήρε τὸ Κάστρο. Ἀπὸ τὴν Κρόγια μῆνυσε στοὺς Ἀρβανίτες νὰ σηκώσουν ἐπανάσταση γιὰ νὰ σώσουν τὸ ἔθνος καὶ τὴ θρησκεία τους ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

Τρεῖς φορές τὸν χτύπησε ὁ Μουράτ μὲ στρατό, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσε νὰ τὸν νικήσῃ. Προσπάθησε νὰ τὸν κάμῃ φίλο καὶ σύμμαχο, ἀλλὰ καὶ τοῦτο δὲν τὸ δέχτηκε ὁ Σκεντέρμπεης.

Τὸν ἴδιο κῆρὸ ποὺ πολεμοῦσανε τὸ Μουράτ ὁ Οὐνιάδης καὶ ὁ Σκεντέρμπεης ὁ Κωσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος ἄπλωσε τὸ κράτος του τοῦ Μιστρά στὴν Ἀττικὴ καὶ προχώρησε στὴ Στερεὰ Ἑλλάδα. Ἦτανε ἀδελφὸς τοῦ Ἰωάννη Η' καὶ εἶχε σκοπὸ νὰ προχωρήσῃ νὰ ἐνωθῆ μὲ τὸ Σκεντέρμπεη καὶ τὸν Οὐνιάδην νὰ χτυπήσουνε μαζὶ τοὺς Τούρκους.

Ὁ Μουράτ ὅμως ἀφοῦ νίκησε τοὺς Οὐγγρους στὴ Βάρνα στραφῆκε κατὰ τὴν Ἑλλάδα νὰ χτυπήσῃ τὸν Κωσταντῖνο. Αὐτὸς εἶδε πὼς μὲ τὸ στρατὸ ποὺ εἶχε τοῦ ἦτανε δύσκολο νὰ πολεμήσῃ σὲ μέρος ἀνοιχτό. Γύρισε λοιπὸν πίσω στὸν Ἴσθμὸν πῆτανε τειχισμένος. Ὅμως κι ἐκεῖ μὲ τὴν πρώτη ἐπίθεση τῶν Τούρκων παρατήσανε οἱ στρατιῶτες τὸν ἀρχηγό τους καὶ σκορπίσανε. Πέρασε τότε ὁ Μουράτ, πήρε τὴν Κόρινθο κι ἔφτασε ὡς τὴν Πάτρα. Ὁ Κωσταντῖνος ἔκλεισε συνθήκη μὲ τὸ Μουράτ νὰ τοῦ πληρώνῃ φόρο.

Στα 1448 πέθανε ὁ Ἰωάννης Α' ὁ Παλαιολόγος. Ὁ λαὸς τῆς Πόλης ἀνακήρυξε αὐτοκράτορα τὸν Κωσταστῖνο Παλαιολόγο. Στὰ 1449 ἄφησε τ' ἀδέρφια του Θωμᾶ καὶ Δημήτριον στὸ Μιστρά κι αὐτὸς πῆγε στὴν Πόλη νὰ παραλάβῃ τὴ βασιλεία.

Ἐπειτα ἀπὸ δυὸ χρόνια πέθανε ὁ Μουράτ καὶ σου ξῆγινε ὁ γιὸς του Μωάμεθ Β'.

48. Κωσταντῖνος καὶ Μωάμεθ.

Ὁ Κωσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος ἦτανε καθὼς εἶδαμε δε-

σπότης του Μιστρα. Αυτός ο Μιστρας είναι σὲ μιὰ πλαγιά του Ταύγειου κοντὰ στὴ Σπάρτη. Ἡ περιοχή του Μιστρα δὲν πέρθηκε ἀπὸ τοὺς Φράγκους Βιλεαρδουίνους κι ἤτανε δεσποτάτο.

Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος.

Μὰ τὸν καιρὸ εἰ δεσπότες τοῦ Μιστρα εἶχανε πάρει ἀπὸ τοὺς Φράγκους καὶ τὴν ἄλλη Πελοπόννησο. Σήμερα ὁ Μιστρας εἶναι ἐρειπωμένος. Μὰ ἀπὸ τίς μεγαλύτερες ἐρειπωμένες πολιτείες τοῦ κόσμου. Ἀκέμη δμως ἀνάμεσα στὰ ἐρείπια σώζονται πολλές κομψές βυζαντινὲς ἐκκλησιᾶς. Στους τοίχους τῶν ἐκκλησιῶν αὐτῶν σὼ ζ ο υ ν τ αἰ σπουδαῖες ἀγιογραφί-ες τῆς Βυζαντινῆς τέχνης. Κοντὰ μὲ τίς

ἀρχαιότητες ποὺ ἔρχονται νὰ θαυμάσουνε οἱ ἔξνοι μορφωμένοι περιηγητῆς, σπουδάζουνε καὶ τὴ βυζαντινὴ τέχνη τοῦ Μιστρα.

Ὁ Κωσιαντῖνος λοιπὸν εἶχε μεγάλη πείρα κι ἔδειξε ἀξιολογα στρατιωτικὰ χαρίσματα τὸν καιρὸ ποὺ κυβερνοῦσε τὸ Μωριά. Ἦτανε ἀπὸ τοὺς λίγους ποὺ ἀγαποῦσε τὴν πατρίδα του καὶ τὸ κράτος. Θυμότανε τὰ περασμένα τῆς μεγαλεῖα καὶ πονοῦσε πολὺ ἡ ψυχὴ του γιὰ τὴν κατάντια τῆς.

Ὁ Μωάμεθ Β' τοῦ διαδέχτηκε τὸ Μουρατ Β' ἦτανε ἓνας νέος μόλις 21 χρονῶν ἑρμητικὸς καὶ φιλόδοξος. Τὸ ὄνειρό του ἦτανε

νά κάμη πρωτεύουσα του τήν Πόλη και νά καθίση στο θρόνο των Βυζαντινών αυτοκρατόρων. Πολλές φορές σιγασφιθυρίζανε τὰ χεῖλη του μιὰ περικοπή ἀπὸ τὸ κοράνιο ποὺ ὁ Προφήτης λέγει: τρισευτυχισμένος ὁ βασιλιάς ποὺ θὰ πάρῃ τήν Πόλη.

Ὅσο ἀδύνατος και περιμαζέμενος ἦτανε ὁ Κωσταντῖνος Παλαιολόγος τόσο ἔλο θάρρος, ἐρμύ και περηφάνεια ἦτανε ὁ Μωάμεθ. Γύρω του καμάρωνε τὰ πλούτη, τὴ δύναμη, τὸν ἀπειρο στρατὸ του και εἶχε τὴ γνώμη πὼς μ' ἓνα χτύπημα θὰ πέφτανε τὰ τειχίσματα τῆς Πόλης και θὰ ἔμπαινε μέσα θριαμβικά. Ὁ Παλαιολόγος ὁμως καθὼς ἦτανε κυκλωμένος μέσα στὰ τειχίσματα μὲ τὴ λίγη του δύναμη, μὲ τὰ λίγα μέσα ποὺ εἶχε, ἐνιωθε τὸν ἑαυτὸ του ἀπομονωμένο σὰν ἓνα ποὺ δὲν εἶχε ἄλλο νὰ κάμη παρα ἢ νὰ φύγῃ ἢ νὰ πέσῃ ἥρωϊκα, ἀφήνοντας λαμπρὸ παράδειγμα στοὺς μεταγενεστέρους. "Αν μποροῦσε και νὰ σώσῃ τὴν Πόλη! Ποιὸς ξαίρει! Μὲ ἔλη του τὴ δύναμη ἐλάθηκε νὰ μπόρῃ νὰ κάμη τὸ θαῦμα αὐτὸ. Μὰ πῶς; Οὔτε πολλοὺς στρατιῶτες εἶχε; οὔτε χρήματα, οὔτε λαὸ ποὺ νὰ ἤθελε νὰ τὸν βοηθήσῃ. "Α! ἂν ἤθελε ὁ λαὸς! Ποιὸς ξαίρει τί θὰ γινότανε. Κοντὰ σ' αὐτὰ δὲν περιμένε και καμια βοήθεια ἀπέξω.

49. Ἡ πολιορκία.

Ὁ Μωάμεθ ἐτοιμαζότανε δραστηριότατα. Ὁ Βαγιαζίτ στο στενώτερο μέρος τοῦ Βοσπόρου και στὴν Ἀσιατικὴ παραλία εἶχε χτίσει φρούριο. Ἐχίσε και ὁ Μωάμεθ ἀντίκρου σ' αὐτὸ ἄλλο φρούριο Ρούμελη-Χισάρ. Ἐτοί δὲν μποροῦσανε τὰ καράβια τῆς Πόλης νὰ περάσουνε γιὰ τὴ Μαύρη θάλασσα νὰ φέρουνε σιτάρια ἀπὸ τὰ παράλια τῆς. Κοντὰ σ' αὐτὰ ἐτοίμασε στρατὸ στὴν Ἀνδριανούπολη και στόλοσ τὴν Καλλιόπολη. Ἐστειλε και στρατὸ στο Μορτὰ νὰ χτυπήσῃ τοὺς ἀδελφοὺς τοῦ Κωσταντῖνου, τὸ Θωμᾶ και τὸ Δημήτριο. Ἦθελε μ' αὐτὸ νὰ τρομοκρατήσῃ τὸν

Κωσταντίνο, νὰ μὴν ἀφήσῃ τ' ἀδέρφια του νὰ τοῦ στείλουν βοήθεια καὶ νὰ μὴ μείνῃ μιὰ δύναμη στὸ Μοριά πού μὲ τὸν καιρὸμποροῦσε νὰ ξαναπάρῃ τὴ Πόλη πού θάπαιρνε αὐτός. Ὁ στρατὸς τοῦ Μωάμεθ Β' ἐρήμαξε τὸ Μοριά, ἔκαψε, ἔσφαξε, ἄρπαξε. Ἔτσι δὲν μπόρεσε νὰ πάρῃ βοήθεια ὁ Κωσταντίνος ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο.

Στὸ ἀναμεταξὺ ὁ Κωσταντίνος ἐπιδιόρθωσε ὅπως μποροῦσε καλύτερα τὰ τείχη τῆς Πόλης, ἔφερε καὶ ἀποθήκεψε πολεμοφόδια καὶ τροφίμα. Ὅμως τί θλιθερὴ κατάσταση. Ἡ ἀπερρανή αὐτοκρατορία ἦτανε τώρα μονάχα ἡ Πόλη. Καὶ στρατιῶτες; Ὡς ἕξι χιλιάδες καὶ αὐτοὶ; Μισθοφόροι! Ἦτανε καὶ στὸν Κεράτιο Κόλπο ἀραγμένα μερικὰ πολεμικὰ πλοῖα, μὰ πολὺ παλιά, μὲ παλιά ὄπλα. χωρὶς πολεμικὴ ἀξία. Ἡ Δύση τὸν ἀφανισμό τῆς Πόλης. Δὲν ἔστειλε καμιὰ βοήθεια. Μονάχα μερικοὶ τολμηροὶ ἄνθρωποι ἀπὸ τὶς ξένες παροικίαις πήρανε ὄπλα γιὰ νὰ πολεμήσουνε μαζὶ μὲ τὸν Κωσταντίνο γιὰ τὴ σωτηρία τῆς Πόλης πού ἦτανε καὶ δική τους σωτηρία.

Τὴν πιὸ σημαντικὴ βοήθεια τοῦ τὴν ἔφερε ἓνας Γενοβέζος πειρατής, ὁ Ἰωάννης Ἰουστινιάνης. Αὐτὸς ἦρθε νὰ πολεμήσῃ μὲ τὸν αὐτοκράτορα μὲ 700 πολεμιστὲς. Ἔτσι ἡ Πόλη στὸ ἀπειροπλήθος τοῦ Μωάμεθ Β' εἶχε ν' ἀντιτάξῃ μονάχα ἑννέα χιλιάδες πολεμιστὲς.

Στις 5 τ' Ἀπρίλη τοῦ 1453 ὁ Μωάμεθ ἦρθε γύρω ἀπὸ τὴν Πόλη καὶ τὴν ἔκλεισε ἀπὸ τὴ στεριά μὲ 150 χιλιάδες στρατό. Μπήκε ἔπειτα ἀπὸ τὴ Καλλιπρόλη ὁ στόλος τοῦ ἀπὸ 400 πολεμικὰ κινάδια στὴ θάλασσα τοῦ Μαρμαρᾶ προχώρησε καὶ ἄραξε μπροστὰ στὸν Κεράτιο Κόλπο. Μ' ὄλη του ὁμως τὴν προσπάθεια δὲν μπόρεσε νὰ κόψῃ τὴν ἀλυσίδα πού ἔκλεινε τὴν εἴσοδο τοῦ Κόλπου.

Οἱ Τοῦρκοι ἀρχίζανε ἀπὸ τὴ στεριά νὰ χτυποῦνε τὰ τείχη. Στὴν ἀρχὴ τίποτε δὲν κατῶρθωναν. Τὰ χρόνια αὐτὰ γίνετα

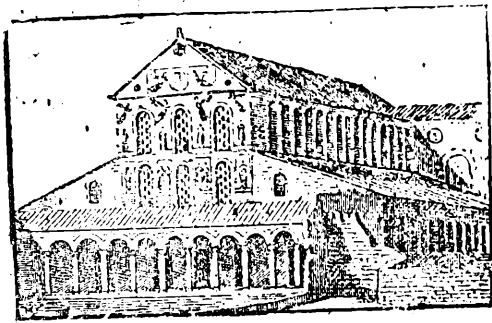
γνωστὸ στὴν Εὐρώπη τὸ μπαρούτι πού στὴν Κίνα ἦτανε γνωστὸ ἀπὸ χιλιάδες χρόνια πρὶν. Ὁ ἐπλισμὸς ὡς τὰ τώρα ἦτανε ὁ ἀρχαῖος. Κοντάρια, σπαθιά, μαχαίρια, σαίτες, πολιορκητικὲς μηχανὲς νὰ ρίχνουνε σαγίτες καὶ πέτρες· ἀμυντικὰ οἱ ἀσπίδες, οἱ θώρακες... Τώρα ὅμως ἀρχίζουνε νὰ κάνουνε καὶ τὰ πρῶτα κανόνια. Τὰ γεμίζανε μὲ μπαρούτι καὶ οἱ μπόμπες πού βάζανε μπροστὰ ἦτανε πέτρινες. Ἐνας λοιπὸν Οὐγγρος, ὁ Οὐρβάν, ἔκανε κανόνια γιὰ τὸν Μωάμεθ Β'. Ἀνάμεσα σ' αὐτὰ ἦτανε κι ἓνα πελώριο, πού στήθηκε μπροστὰ σὲ μιὰ ἀπὸ τίς πόλες τῆς στεριάς. Δέν καταφέρανε ὅμως καὶ σπουδαῖα πράματα οἱ Τούρκοι μὲ τὰ κανόνια τους. Τὸ πελώριο κανόνι τοῦ Οὐρβάν ἔπειτα ἀπὸ δυὸ τρεῖς βολὲς ἔσκασε.

Στὸ ἀναμεταξὺ οἱ Ἕλληνες πετύχανε κάτι ἀξιόλογο στὴ θάλασσα πού τοὺς ἔδωσε θάρρος. Τέσσερα ἑλληνικὰ καράβια εἶχαν ἀργοπορήσει στὸ Αἰγαῖο πέλαγος. Μολονότι ἔμαθαν πὼς ὁ τουρκικὸς στόλος εἶχε ἀποκλείσει τὸν Κεράτιο κόλπο, προχωρήσανε ὡς ἐκεῖ. Φέρνανε τροφίμα καὶ στρατιῶτες. Ὁ τουρκικὸς στόλος ρίχτηκε καταπάνω στὰ τέσσερα καράβια. Ὅμως ἐκεῖνα περᾶσανε διάμεσά τους καὶ κατωρθώσανε νὰ μπουνε στὸν Κεράτιο κόλπο.

Αὐτὴ ἦτανε καὶ ἡ τελευταία χαρὰ τῶν πολιορκημένων. Τί ἔκαμε τότε ὁ Μωάμεθ; Πρόσταξε νὰ φτιάσουνε δρόμο στὴ στεριά μὲ σανίδες, πρὸς τὸν Κεράτιο κόλπο, νὰ τὸν ἀλειψουνε μὲ λίπος καὶ νὰ τραβήξουνε τὰ πλοῖα του νὰ τὰ θάλουνε μέσα στὸν Κεράτιο κόλπο. Ἐναν τέτοιον δρόμον, διόλκον πού τὸν λέγανε, εἶχανε καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες στὸν ἰσθμὸ τῆς Κορίνθου καὶ τραβούσανε τὰ καράβια ἀπὸ τὸν Κορινθιακὸν κόλπον, στὸ Σαρωνικὸν καὶ ἀντίθετα. Ἐτοίμην οὖν ὁ σουλτάνος κατέβασε στὸν Κεράτιο κόλπον ἑβδομῆντα καράβια. Αὐτὸ φυσικὰ ἀνησύχησε πάρα πολὺ τοὺς Ἕλληνες.

50. Τὸ πάροισμο τῆς Πόλης.

Ἡ Πόλις ἦταν ἀδύνατο νὰ σωθῆ. Οἱ Τούρκοι τὴ χτυπούσαν με λύσσα ἀπὸ παντοῦ. Σὲ πολλὰς μερίδας ἀνοίξανε τρύπες στὰ

Ἀναπαράσταση μιᾶς Βασιλικῆς

τείχη. Ὁ Μωάμεθ ἔστειλε τότε πρεσβεῖα στὸν Κωνσταντῖνο καὶ τοῦ πρότεινε νὰ τοῦ παραδώσῃ τὴν Πόλι με τὸ καλὸ νὰ μὴ χυθῆ ἀδίκαια αἷμα. Τοῦ ὑποσχέθηκε πὼς θὰ σεβασθῆ τὴ ζωὴ, τὴν τιμὴ καὶ τὴν παρουσία τῶν κατοίκων, ἀν θέλανε νὰ ἀφήσουνε τὴν Πόλι καὶ νὰ φύγουν. Ὁ

Κωνσταντῖνος θὰ εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ φύγῃ με τοὺς δικούς του καὶ τὴ βασιλικὴ ἀκολουθία του καὶ νὰ εἶναι ἡγεμόνας ἀνεξάρτητος στὸ Μοριά.

Ὁ Κωνσταντῖνος κάλεσε τοὺς ἀρχόντες συμβούλιου. Ἡ ἀπόφασή του ἦταν αὕτη: — Δὲν ἔχω τὸ δικαίωμα, ἔλεγε ὁ Κωνσταντῖνος, οὔτε ἐγὼ, οὔτε κανεὶς ἄλλος ἀπὸ τοὺς κατοίκους νὰ σοῦ παραδώσωμε τὴν Πόλι. Ὅλοι μας εἴμαστε ἀποφασισμένοι νὰ πεθάνουμε.

Ὁ σουλτάνος τότε πρόταξε τὸ στρατὸ του νὰ εἰσχωρήσῃ γιὰ τὴν τελευταία ἐπίθεση. Ὑποσχέθηκε μεγάλας τιμὰς καὶ δῶρα σὲ κείνους ποὺ θὰ πολεμοῦσαν μὴ λογαριάζοντας τὴ ζωὴ τους. Ὅσοι πέσουνε κατὰ τὸν Προφήτη θὰ βρῖσκανε τ' ἀγαθὰ τοῦ κόσμου στὴν Παράδεισο. Ὅσοι θὰ ζούσανε θὰ εἶχανε νὰ πουλήσουνε σκλάβους τοὺς κατοίκους καὶ νὰ πάρουνε τὴν παρουσία τους. Γι' αὐτὸν τὸ Μωάμεθ ἦταν ἀρκετὸ νὰ τοῦ ἀφήσουνε τὰ τειχεῖα καὶ τὰ δημόσια χτήρια.

Οι πολιορκημένοι έτοιμαστήκανε και αυτοί να αποκρούσουν την επίθεση των έχθρων με όλη τους τή δύναμη. Τό ξέρουνε πώς ένας θά πολεμήση με πεντακόσιους, μά είναι αποφασισμένοι να στοιχίση στους έχθρους παλὸ ἀκριβά ἢ ζωή τους.

Ὁ αυτοκράτορας προτάζει να γίνῃ λιτανεία. Ὅλο τὸ πλῆθος τῆς Πόλης χύθηκε πρὸς τὰ τείχη. Ἀρχιερεῖς, ἱερεῖς, γυναῖκες, γέροντες και παιδιὰ δακρῦζοντας γυρίζουν τὰ τείχη και ψάλλοντας τὸ «Κύριε ἐλέησον». Ἐπειτα ὁ αυτοκράτορας τοὺς παρακινεῖ με συγκινητικὰ και γενναῖα λόγια ν' ἀγωνιστοῦνε γιὰ τὴν πίστη και τὴν Πατρίδα, να σώσουνε τὴν Πόλη τὸ κατὰ φύγιο τῶν Χριστιανῶν και τὴν ἐλπίδα και τὴ χαρὰ ὄλων τῶν Ἑλλήνων.

Ἰστέρα ὁ αυτοκράτορας με τοὺς ἄρχοντες τοῦ παλατιοῦ και τοὺς ἀξιωματικοὺς και πλῆθος λαὸ πηγαίνει γιὰ τελευταία φερά στὴν Ἀγία Σοφία. Γίνεται λειτουργία. Ὅλοι γονατιστοὶ μένουνε μπρὸς οἱς Ἅγιες εἰκόνας· συγχωροῦνται ἀναμεταξύ τους, μεταβίνει ὁ αυτοκράτορας ζητώντας συγχώρηση ἀπ' ὄλους, μεταλαβαίνουνε και οἱ ἐπίσημοι και ὁ ἄλλος λαός.

Πηγαίνει ἔπειτα στὸ Παλάτι του· ἀποχαιρετᾷ τοὺς δικούς του και τοὺς ἄλλους τοῦ παλατιοῦ και ζητεῖ ἀπ' ὄλους να τὸν συγχωρέσουν. Ὅλοι κλαῖνε και θρηνηλογοῦνε. Σπαραχτικὲς και τραγικὲς στιγμές. Κι ἀπὸ λιθάρι να ἦτανε κανένας δὲ θά μπορούσε να κράτησῃ τὰ δάκρυα. Ἐπειτα πηγαίνει ὁ αυτοκράτορας ἐκεῖ πού τὸν καλεῖ τὸ ὑπέρτατο καθήκον του στὰ τείχη να ἐμφυχώσῃ τοὺς φύλακες.

Χαρά, ὄχλοσὴ και ἀλαλαγμὸς κρατοῦσε στὸ στρατόπεδο τῶν έχθρων και μεγάλες φωτιὲς τὸ φωτίζανε. Ἐπειτα οβήσανε οἱ φωτιὲς ἀπότομα και κράτησε ἡσυχία γιὰ κάμποσες ὥρες. Τὴ χαραυγὴ οἱς 29 τοῦ Μάη με μεγάλη ὀρμὴ ἄρχισε ἡ ἐπίθεση και βῆσταξε τέσσερες ὥρες. Στὴν ἀρχὴ οἱ πολιορκημένοι πολεμοῦσαν με θάρρος ἀφάνταστο. Ὅμως σὲ λίγο λυγίσανε κάτω

ἀπὸ τὴν ἔγκο τοῦ ἐχθροῦ. Ὁ Ἰουστινιάνης πληγώθηκε κι ἀφῆσε τὴ μάχη. Αὐτὸ ἔφερε μεγάλη σύγχυση στὸς Χριστιανούς. Ὡστόσο ἡ Πόλη βαστοῦσε ἀκόμη.

Ἐαφνικὰ δμως ἐνῶ ὁ Κωνσταντῖνος πολεμοῦσε στὴν Πύλη τοῦ Ἁγίου Ρωμανοῦ, βλέπει πίσω του νὰ ἔρμουν μέσα στὴν Πόλη οἱ Τούρκοι. Εἶχανε μπῆ ἀπὸ κάποια μικρὴ πύλη, τὴν Ἐυλόπορτα, πὺ τὴν εἶχανε ἀφήσει ἀνοιχτή. Ὑτοι λένε. Ὑπως κι ἂν εἶναι, ἡ Πόλη πλημμύρισε ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Ἀπελπιομένος ὁ Κωνσταντῖνος φώναξε: Δὲν ὑπάρχει κανεὶς Χριστιανὸς νὰ μοῦ πάρη τὸ κεφάλι; Καὶ πέφτει κι αὐτὸς νεκρὸς ἀγνώριστος ἀνάμεσα στὰ πτώματα. Ὑλοι οἱ σωματοφύλακες του εἶχανε πέσει νεκροί.

Οἱ Τούρκοι πήρανε τὴν Πόλη. Οἱ λίγοι στρατιῶτες καὶ ὅσοι ἀντισταθῆκανε σκοτωθῆκανε. Οἱ πιὸ πολλοὶ κάτοικοι πιαστήκανε αἰχμάλωτοι καὶ πουληθῆκανε. Πολλοὶ μπόρεσαν νὰ φύγουνε μὲ τὰ καράβια πὺ ἦτανε στὸ λιμάνι. Πλήθος λαὸς, ἄντρες καὶ γυναῖκες, εἶχανε κλειστῆ στὴν Ἁγία Σοφία. Εἶχανε πιστέψει οἱ δύστυχοι σὲ μιὰ λαϊκὴ παράδοση πὺς θὰ κατεβῆ ἄγγελος τοῦ Θεοῦ νὰ τοὺς σώση. Οἱ Τούρκοι σπάζανε τὶς πύλες μὲ ἀξίνες καὶ μπῆκανε. Τὶ ἔγινε τότε ποὶς μπορεῖ νὰ τὸ γράψῃ. Σκοτωθῆκανε μερικοὶ καὶ οἱ ἄλλοι πιαστήκανε αἰχμάλωτοι καὶ πουληθῆκανε σκλάβοι.

Ἀπὸ τὰ σπῆτια, τὶς ἐκκλησίες καὶ τὰ δημόσια χτίρια τίποτα δὲν ἄφησαν οἱ Τούρκοι. Ὑλα τὰ γδύσανε. Τὴν ἄλλη μέρα ὁ Μωάμεθ μπῆκε μὲ τοὺς μεγιστάνες του στὴν Πόλη. Πῆγε στὴν Ἁγία Σοφία καὶ εὐχαρίστησε τὴν Ἁλῆχ πὺ τοῦ χάρισε τὴ νίκη. Ἀπὸ τότε ἡ μεγάλη ἐκκλησία ἔγινε τζαμί κι ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι ὡ: τὰ σῆμερα.

Ὑ Μωάμεθ πρόσταξε νὰ σκοτώσουν ἔλους τοὺς εὐγενεῖς καὶ ἔλους ὅσους εἶχανε ἀνώτερα ἀξιώματα. Ὑμως οἱ πιὸ πολλοὶ

ἀπ' αὐτοὺς οἱ μορφωμένοι, οἱ εὐγενεῖς καὶ οἱ πλοῦσοι εἶχανε κατορθώσει νὰ φύγουνε στὴ Δύση.

ΒΙ. Οἱ Τοῦρκοὶ κυριεύουν ὅλες τὶς ἐλληνικὲς χῶρες.

Ἀφοῦ πήρανε τὴν Πόλη γρήγορα κυριέψανε οἱ Τοῦρκοὶ καὶ τὶς ἄλλες ἐλληνικὲς γῶρες. Ὁ Μωάμεθ δὲν ἔχασε καιρὸ. Μόλις

πῆρε τὴν Πόλη προχώρησε στὴν Πελοπόννησο. Πολὺ εὐκόλα νίκησε τοὺς ἀδελφοὺς τοῦ Κωσταντίνου. Ὁ Θωμᾶς ἔφυγε στὴν Εὐρώπη, καὶ ὁ καλὸς σου Δημήτριος ἄλλαξε τὴν πίστη του, ἔγινε μωαμεθανὸς καὶ ἔμεινε στὴν Τουρκία. Ἐπειτα οἱ Τοῦρκοὶ θάλανε στὴν ὑποταγὴ τοὺς τὰ φραγκικὰ κράτη τῆς Ἀθή-

Μεγάλῃ κυρία. Εὐγενεῖς κυρίαὶ νας καὶ τῆς Θήβας. Στὴν Ἀθήνα ἢ Παναγία ἢ Ἀθηنيώτισσα στὸν Παρθενῶνα γίνεταὶ τζαμί.

Στὰ 1461 ὕστερ' ἀπὸ ὀχτὼ χρόνια ἀπὸ τὸ πάροιμο τῆς Πόλης ὁ Μωάμεθ διάλωσε καὶ τὴν Αὐτοκρατορίαν τῆς Τραπεζούντας. Ἀπὸ τοὺς Βενετσιάνους πῆρε τὴν Εὐβοίαν καὶ τὴ Χίο καὶ ἀπὸ τοὺς Γενοβέζους τὴ Μυτιλήνη.

Ἀργότερα οἱ Τοῦρκοὶ πήρανε τὴ Ρόδο καὶ τὴν Κύπρον στὰ 1570 καὶ τελευταία τὴν Κρήτη ἀπὸ τοὺς Βενετσιάνους στὰ 1669. Μονάχα τὰ ἐφτάνησα, τὴν Κέρκυραν, τὴ Ζάκυνθον, τὴν Κεφαλλονιά κ.τ.λ. μπορέσανε νὰ κρατήσουνε οἱ Βενετσιάνοι. Ἔτσι μονάχα αὐτὰ δὲ γνωρίζανε τὴν τούρκικην σκλαβιά.

Λοιπὸν οἱ Ἕλληνες δὲν μπορέσανε νὰ σώσουν τὴν ἐλευθερίαν τους. Σκλαβωθῆκαν ἀπὸ ἓνα θάρβαρον λαὸν ποὺ ἦρθε ἀπὸ τὴν Ἀσία. Στὴ μαύρην σκλαβιάν ποὺ ἔπεσε τὸ ἐλληνικὸ ἔθνος

ἔπαθε τόσα κακὰ πού δὲν μπορεῖ νὰ βάλῃ ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου. Σ' ὅλη τὴ χώρα ἀπλωθήκανε καὶ κρατήσανε φτώχεια, ἀμάθεια, βαρβαρότητα. Σὲ ποιά χώρα; Στὴ χώρα πού τὰ παλιὰ τὰ χρόνια ἦτανε ἡ πρώτη σὲν πολιτισμὸ καὶ τὴν εὐγένεια. Οἱ Ἕλληνες ὅμως δὲν ξεχάσανε τὰ δοξαζόμενα τους χρόνια. Κρατήσανε μέσα τους μιὰ δυνατὴν ἐλπίδα, πῶς δὲν μπορεῖ παρὰ πάλι τὸ ἔθνος θὰ ξαναναστηθῇ σὰν τὸ μυθολογικὸ πουλὶ τὸ φοίνικα, πρὸ ξαναγεννιέται ἀπὸ τὶς στάχτες του, σὰν κατὴ καὶ γίνῃ στάχτη. Καὶ τὴν ἐλπίδα αὐτὴ τὴν ἔβαλε στὶς παραδόσεις του γιὰ τὴν Πόλη, τὴν ἔβαλε στὰ τραγούδια του.

Ἔμενε καὶ κάποια ἄλλη ἱερὴ ἐστία, μὲ τὴν ἀκοίμητη φωτιά, τὸ Πατριαρχεῖο. Στὸ Μωάμεθ χρειάζότανε νὰ ἔχῃ Πατριάρχη στὴν Πόλη Χριστιανό, ἀντίμαχο τοῦ Πάπα. Μὰ γι' αὐτὸ θὰ μιλήσομε στὴ νέα μας ἱστορία. Ἐδῶ κλείνουν τὰ μεσαιωνικὰ χρόνια.

52. Ὁ θρηγὸς τῆς Πόλης.

Σημαίνει ὁ Θεός, σημαίνει ἡ γῆς, σημαίνουν τὰ ἐπουράνια, σημαίνει κι ἡ Ἁγία Σοφία, τὸ μέγα μοναστήρι, μὲ τετρακόσια σήμαντρα, κι ἐξηνταδὺο καμπάνες, κάθε καμπάνα καὶ παπάς, κάθε παπὸς καὶ διάκος. Ψάλλει ζεοβὰ ὁ Βασιλιάς, δεξιὰ ὁ Πατριάρχης καὶ ἀπ' τὴν πολλὴ τὴν ψαλμοῦδιὰ ἐσειόντανε οἱ κολόνες. Νὰ μπουνε στὸ χερουβικὸ καὶ νάβγῃ ὁ βασιλέας, φωνὴ τοὺς ἤρθε ἐξ οὐρανοῦ κι ἀπ' ἀρχαγγέλου στόμα: —Πάψετε τὸ χερουβικὸ κι ἄς χαμηλώσουν τ' ἅγια, παπάδες, πάρτε τὰ ἱερὰ καὶ σεῖς κεοιὰ σβησιτῆτε, γιὰ εἶναι θέλημά Θεοῦ ἡ Πόλη νὰ τουρκέψῃ. Μὰ στεῖλτε λόγο στὴ Φραγκιὰ νὰ ῥοτουνε τρία καράβια, τόνα νὰ πάρῃ τὸ σταυρὸ καὶ τ' ἄλλο τὸ βαγγέλιο, τὸ τρίτο τὸ καλύτερο τὴν ἅγια τράπεζα ἡμῶν, μὴ μᾶς τὴν πάρουν τὰ σκυλιὰ καὶ μᾶς τὴν ἐμολέψουν.

Ἡ Δέσποινα ταράχτηκε καὶ δάκρυσαν οἱ εἰκόνες.
— Σώτασε, Κυρά Δέσποινα, καὶ μὴν πολυδακρῦσης
πάλι μὲ χρόνια μὲ καιροὺς πάλι δικιά μας εἶναι.

53. Ἡ τελευταία λειτουργία.

Τὴν ὥρα ποὺ μπήκαν οἱ Τοῦρκοι στὴν Ἁγία Σοφιά δὲν εἶχε τελειώσει ἀκόμη ἡ λειτουργία· ὁ παπὰς ποὺ ἔκανε τὴν λειτουργία πῆρε ἀμέσως τὸ ἅγιο δισκοπότηρο ἀνέβη στὰ κατηχούμενα, ἐμπῆκε σὲ μιὰ θύρα, καὶ ἡ θύρα ἔκλεισε ἀμέσως. Οἱ Τοῦρκοι τὸν ἐκυνήγησαν, εἶδαν νὰ γίνη ἄφαντος καὶ ἤβραν ἐμπρὸς τοὺς τοίχους· πολέμησαν νὰ τὸν χαλάσουν μὲ τὰ ὄπλα τοὺς καὶ δὲν μπόρεσαν. Ἐφεραν ὑπερα χτίστες καὶ ἐκεῖνοι δὲν ἔκαμαν τίποτε. Προσκάλεσαν κατόπιν ὄλους τοὺς χτίστες τῆς Πόλης, ἔβαλαν τὰ πάντα σ' ἐνέργεια νὰ γκρεμίσουν ἐκεῖνον τὸν τοῖχο, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν οἱ κόποι πῆγαν χαμένοι. Οὔτε μὲ λιστούς, οὔτε μὲ ὄλα τὰ σὺνεργα δὲν μπόρεσαν νὰ χαλάσουν τὸν τοῖχο. Γιατὶ εἶναι θέλημα Θεοῦ ν' ἀνοίξη ἡ θύρα μόνη της, ὅταν ἔρθῃ ἡ ὥρα, καὶ νὰ βγῇ ἀπὸ ἐκεῖ ὁ παπὰς νὰ τελειώσῃ τὴν λειτουργία στὴν Ἁγία Σοφία, ὅταν θὰ πάρωμε πίσω τὴν Πόλη.

54. Ὁ Μαρμαρωμένος Βασιλιάς.

Ὅταν ἦρθε ἡ ὥρα νὰ τουρκέψῃ ἡ Πόλη, καὶ μπήκαν μέσα οἱ Τοῦρκοι, ἔτρεξε ὁ βασιλιάς μας καβάλα σ' ἄλογό του νὰ τοὺς ἐμποδίσῃ. Ἦταν πλῆθος ἀρίθμητο ἡ Τουρκιά, χιλιάδες τὸν ἔβαλαν στὴ μέση, καὶ ἐκεῖνος χτυποῦσε καὶ ἔκοβε ἀδιάκόπα μὲ τὸ σπαθὶ του. Τότε σκοτώθη τ' ἄλογό του, καὶ ἔπεσε καὶ αὐτός. Καὶ ἐκεῖ ποὺ ἔνας ἀράπης σήκωσε τὸ σπαθὶ του νὰ χτυπήσῃ τὸ βασιλιά, ἦρθε ἄγγελος Κυρίου καὶ τὸν ἄρπαξε καὶ τὸν πῆγε σὲ μιὰ σπηλιὰ βυθιὰ στὴ γῆ κάτω, κοντὰ στὴν Χρυσόπορτα.

Ἐκεῖ μένει μαρμαρωμένος ὁ βασιλιάς καὶ καρτερεῖ τὴν

ὄρα νάρθη πάλι ὁ ἄγγελος νὰ τὸν σηκώσει. Οἱ Τούρκοι τὸ ξέρον
αὐτό, μὰ δὲν μποροῦν νὰ θροῦν τῇ σπηλιᾷ ποὺ εἶναι ὁ βασιλιάς.
Γι' αὐτὸ ἔχτισαν τὴν πόρτα, ποὺ ξέρον ἔως ἀπ' αὐτῆ θὰ ἔμπη
ὁ βασιλιάς γιὰ νὰ τοὺς πάρη πίσω τὴν Πόλη. Μὰ ὅταν εἶναι θεί-
λημα Θεοῦ, θὰ κατεβῆ ὁ ἄγγελος στὴ σπηλιᾷ καὶ θὰ τὸν ξεμαρ-
μαρώσῃ καὶ θὰ τοῦ δώσῃ στὸ χέρι πάλι τὸ σπαθί, ποὺ εἶχε στὴ
μάχη. Καὶ θὰ σηκωθῆ ὁ βασιλιάς καὶ θὰ μπῆ στὴν Πόλη, ἀπὸ
τὴ Χρυσόπορτα καὶ κυνηγώντας μὲ τὰ φουσατά του τοὺς Τούρ-
κους θὰ τοὺς διώξῃ ὡς τὴν Κόκκινη Μυλιὰ ποὺ πιά δὲ θὰ γυ-
ρίσουν. Καὶ θὰ γίνῃ μεγάλος σκοτωμὸς ποὺ θὰ κολυμπήσῃ τὸ
μοσχάρι στὸ αἷμα.

Εὐαγγελισμὸς Θεοτόκου
Μικρογραφία ἀπὸ Βυζαντινὸ χρονογράμμο

Η ΧΑΡΑΥΓΗ ΤΗΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ ΕΝΟΣ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

55. Ἡ ἀναγέννηση στὴ Δύση.

Τὴν ἐποχὴ πού σθιγνότανε στὴν Ἑλλάδα κάθε σιμάδι πολιτισμοῦ ἐξ αἰτίας τῆς μαύρης καὶ σκληρῆς σκλαβιάς τῶν βάρβαρων Τούρκων οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης ἀρχίζουνε νὰ δημιουργοῦνε καινούργιο πολιτισμό. Θαμποχαράζει ἐκεῖ στὴ Δύση ἡ δημιουργία του. Οἱ δυνατοὶ λαοὶ τῆς Εὐρώπης οἱ Ἄγγλοι, οἱ Γάλλοι, οἱ Γερμανοί, μπαίνουνε στὸ δρόμο τῆς προκοπῆς. Τὴν ἐποχὴ πού στὴν ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία ἀνθίζε ὁ πολιτισμός, αὐτοὶ οἱ λαοὶ μένανε πολὺ πίσω. Ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά οἱ ἐπιδρομῆς τῶν βαρβάρων καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία τοῦ Πάπα ἐμποδίζανε τὴν ἀνάπτυξή τους.

Ὅμως τώρα μετὰ τὴν ἄλωση τῆς Πόλης ἀρχίζουνε νὰ ὑπερνικοῦν τὸ ἓνα μὲ τὸ ἄλλο τὰ ἐμπόδια πού τοὺς κρατοῦνε πίσω γιὰ τὸ ἔθνη πού εἴπαμε ἔχουνε μεγάλο πληθυσμὸ καὶ ζωὴ καὶ δύναμη μέσα τους.

Τὰ χρόνια αὐτὰ βρῆκανε τὴν πυξίδα, τὴν τυπογραφία, τὸ μπαρούτι καὶ ἄλλα. Μποροῦν νὰ σκαρώνουνε καλύτερα καράβια καὶ νὰ ταξειδεύουνε σὲ μακρινῆς θάλασσες. Ἀνακαλύψανε μέσα σὲ λίγα χρόνια καινούργιες χῶρες στὰ παράλια τῆς Ἀφρικῆς, τὴν Ἀμερικὴ καὶ τὸ θαλασσινὸ δρόμο πρὸς τὶς Ἰνδίες. Φυσικὰ ἀπ' αὐτὲς τὶς ἀνακαλύψεις ὠφληθήκανε σημαντικὰ οἱ Εὐρωπαῖοι. Βρῆκανε πλοῦτο ἀνεκμετάλλευτο στὶς νέες χῶρες, τὸ

ἐμπόριο τούς ἀνθισε. Τὸ πηλὸν κέντρο τοῦ πολιτισμοῦ ἢ Μεσόγεια θάλασσα ἀρχίζει νὰ χάνη τὴ σημασίαν του. Δημιουργοῦνται νέα κέντρα ποῦ φέρνουνε ἀφθονα πλούτη. Μαζὶ μὲ τὸν πλοῦτον οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης προκόβουνε καὶ στὰ γράμματα καὶ στὶς τέχνες. Κοντὰ σ' αὐτὰ βοηθεῖ τὴ νέα ζωὴ τῆς Εὐρώπης καὶ ἡ θρησκευτικὴ μεταρρύθμιση τοῦ Λουθηρου. Αὐτὴ ἡ κίνησις σὲ νέα ζωὴ λέγεται *ἀναγέννησις*. Ἡ ἀναγέννησις ἔγινε τὸ 15ο καὶ 16ο αἰῶνα.

56. Οἱ ἐφευρέσεις.

Στὰ παλιότερα χρόνια οἱ γραμματισμένοι τῆς Λύσης παραδεχόντανε γι' ἀλήθειες, ὅσα ἦτανε γραμμένα στὰ βιβλία τῶν ἀρχαίων. Μιά φορά, λένε, συζητοῦσανε ἀν' ἀπὸ τὸ φῦχος μπορεῖ νὰ πήξῃ τὸ λάδι. Ἄντὶ νὰ θάλουν ἓνα μπουκαλάκι λάδι στὸν πάγον νὰ δοῦν ἀν' πήξῃ ἢ ὄχι ξεφυλλίσανε τὰ συγγράμματα τοῦ Ἀριστοτέλη. Δὲν τὸ βρήκανε γραμμένο καὶ εἶπανε ἀφοῦ δὲν τὸ λέει ὁ Ἀριστοτέλης τὸ λάδι δὲν πήζει.

Ἄργησε πολὺ ἡ ἐποχὴ ποῦ σοφοὶ ἄνθρωποι κηρύξανε πὼς πρέπει νὰ κάνουνε δοκιμὲς (πειράματα) ν' ἀνακαλύψουνε τίς δυνάμεις ποῦ εἶναι κρυμμένες στὴ φύση. Ἄπὸ τότε ποῦ ἀρχίσανε νὰ σπουδάζουνε τὴ φύση, ἄρχισε καὶ ἡ προκοπὴ. Ἔτσι ἔχουμε τίς τόσες ἐφευρέσεις.

Μιά ἀπὸ τίς παλιότερες ἐφευρέσεις εἶναι ἡ ναυτικὴ πυξίδα ποῦ λέγεται καὶ μπουσουλὰς. Ὁ ἐφευρέτης εἶναι ὁ Ἰταλὸς Φλάβιος Τζόγιας στὰ 1500. Μιά θελόνη ἀπὸ μαγνήτη ἀν' στηριχτὴ στὸ κέντρο τοῦ βάρους τῆς ἔχει τὴν ιδιότητα νὰ στρέφῃ τὸ ἓνα τῆς σέλος στὸ βορρῆ καὶ τὸ ἄλλο στὸ νοτιῶ. Αὐτὸ εἶναι δλο—δλο ἢ ναυτικὴ πυξίδα. Γιὰ δεῖτε ὅμως ὕστερα ἀπὸ πόσα χρόνια ἀνακαλύφτηκε. Σ' ἓνα κουτὶ λοιπὸν (πυξίδα) ὑπάρχει μιὰ μαγνητικὴ θελόνη. Πρὶν οἱ ναυτικοὶ βρῖσκανε τὰ σημεῖα τοῦ δριζόντα

μέ τὸν ἥλιο καὶ τ' ἀστέρια. Ἔτσι μπορούσαν νὰ ταξειδεύουν μονάχα στὰ παράλια. Μὲ τὴν ναυτικὴ πυξίδα μπορούσαν ν' ἀνοιχτοῦνε στὶς θαλάσσεσ, γιατί ξαίρανε ποῦ ἔπρεπε νὰ διευθύνουν τὰ καράβια.

Στὰ ἴδια χρόνια βρέθηκε καὶ τὸ μπαρούτι ποῦ τὸ ξαίρανε ἀπὸ χιλιάδεσ χρόνια πρὶν οἱ Κινέζοι. Εἶναι ἓνα μίγμα ἀπὸ νίτρο, θειάφι καὶ ξυλοκάρβουνο. Στὴν ἀρχὴ τὸ μπαρούτι τὸ χρησιμοποιούσαν νὰ σπάζουνε βράχουσ. Ἐπειτα κάνανε κανόνια ποῦ μοιάζανε μὲ γουδι καὶ ρίχνανε μπάλεσ ἀπὸ πέτρα ἢ σίδερο. Ἀργότερα ὁ καλὸς Γερμανὸς Βαρθολομαῖος Σδάρτς βρήκε νὰ γίνονται καὶ μικρότερα ὄπλα τοῦ χεριοῦ ποῦ γεμιζόντανε μὲ μπαρούτι καὶ πειούσανε σφαῖρεσ (βόλια). Ἔτσι ἀλλάξε ὀλοτελα ἡ πολεμικὴ τέχνη. Στὰ παλιότερα οἱ πολεμιστὲσ καθὼσ ἦτανε σκεπασμένοι σ' ὄλο τουσ τὸ σῶμα μὲ σίδερο, δύσκολα τουσ τρυπούσανε τὰ παλιὰ ὄπλα. Τώρα ὁμοσ τὶσ ἀσπίδεσ καὶ τουσ θώρακεσ τὰ τρυπούσανε εὐκολα τὰ βόλια. Πιὸ δύσκολο ἦτανε νὰ πάρη κανεὶσ πόλη τοιχογυρισμένη ἢ ἀρχοντικὸ πύργο ποῦ εἶχε γύρο κάστρα. Τώρα τὸ κανόνι ἀνοίγε τρύπεσ στὰ κάστρα καὶ τὰ γκρέμιζε.

Στὴν προκοπὴ τῆσ Εὐρώπησ βοήθησε σημαντικώτατα καὶ ἡ ἐφεύρεση τῆσ τυπογραφίασ. Πρὶν ἀπ' αὐτὴν τὰ βιβλία ἦτανε σπάνια καὶ πανάκριβα. Γραφόντανε μὲ καλάμινεσ πένεσ ἢ ἀπὸ χοντρὸ φτεροὸ χήνας ἀπάνω σὲ λεπτὰ δέρματα ἢ σὲ χαρτὶ ποῦ γινότανε ἀπὸ τὴν φλούδα ἐνὸσ καλαμιοῦ ποῦ φύτρωνε στὶσ ὄχθεσ τοῦ Νείλου ποταμοῦ καὶ λεγότανε πάπυροσ. Ἔτσι βιβλία μπορούσαν νὰ ἔχουνε οἱ πλούσιοι, οἱ βιβλιοθηκῆκεσ τῶν πανεπιστημίων καὶ προπάντων τὰ μοναστήρια.

Ἐνας Γερμανὸσ ὁ Ἰωάννησ Γκούτεμπεργ σκέφτηκε νὰ κάμη γράμματα ἀπὸ μολύβι. Τὰ γράμματα τὰ ἔβαζε τὸ ἓνα κοντὰ στὸ ἄλλο καὶ ἔκανε λέξεισ, ἀπὸ τὶσ λέξεισ τὶσ σελίδεσ τοῦ βιβλίου, τὶσ πλάκεσ τὶσ τυπογραφικέσ. Βάζοντασ ἔπειτα ἀπάνω στὴν πλά-

κα μελάνι κι ἔπειτα τὸ χαρτί μποροῦσε νὰ ξεσηκώσῃ ὅσα ἰντί-
τυπα ἤθελε. Ἔτσι κατώρθωσε ὁ Γκούτεμπεργ νὰ τυπώσῃ στὰ
1453 τὴν Ἀγία Γραφή. Τὸ μολύβι εἶναι μαλακὸ μέταλλο καὶ
γρήγορα ἀπὸ τὴν πίεση τοῦ χαρτιοῦ ἀπάνω στὴ πλάκα τὰ
γράμματα χαλοῦσαν. Περάσανε πολλὰ χρόνια γιὰ νὰ χύνουνε
τὰ στοιχεῖα σὲ μίγμα ἀπὸ δύο μέταλλα τὸ μολύβι καὶ τὸ
ἀντιμόνιο.

Μὲ τὴν τυπογραφία τὰ βιβλία ἦτανε πολλὰ καὶ φτηνά.
Ἔτσι μποροῦσαν οἱ ἀνθρώποι νὰ τ' ἀγοράζουν καὶ νὰ τὰ
διαβάζουν.

57. Τὰ μεγάλα θαλασσινὰ ταξίδια.

Τὸ 15ο αἰῶνα οἱ θαλασσινοὶ τῆς Εὐρώπης ἐπιχειροῦν τὰ
μεγάλα τους ταξίδια. Μποροῦσανε καθὼς εἶπαμε ν' ἀρμενίζουνε
στὴν ἀνοιχτὴ θάλασσα γιὰτὶ τὸ δρόμο τὸν βρῖσκανε εὐκόλα μὲ
τὴ ναυτικὴ πυξίδα. Ποῦ νὰ τολμήσουν στὰ πιδ παλιὰ χρόνια
νάπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὰ παράλια! Τότε οἱ ναυτικοὶ ταξιθεύανε
γιαλὸ γιαλὸ νὰ μὴ χάσουνε ποτὲ ἀπὸ τὰ μάτια τους τὴ
στεριά.

Πρῶτοι ἀρχίζουνε τὰ ταξίδια οἱ Εὐρωπαῖοι ποὺ κατοικοῦ-
σανε στὰ παράλια τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ. Ἀνοίγονται ἔλο
καὶ πιδ πολὺ μέσα σ' αὐτὸν τὸν ὠκεανὸ καὶ ζητοῦνε γὰ βροῦνε
θαλασσινὸ δρόμο πρὸς τὴς Ἰνδίες ποὺ εἶναι πλούσια χώρα καὶ
παράγει πολλὰ προϊόντα. Τὸ μαῦρο πιπέρι, ἡ κανέλα, τὰ γαρύ-
φαλλα, τὰ μουσκαδάριδα, τὰ μπαχαρικά, τὰ πολύτιμα πε-
τράδια καὶ τὰ μαργαριτάρια, τὰ βαμπακερὰ ὑφάσματα
καὶ ἄλλα, ἐρχόντανε ἀπὸ τὴς Ἰνδίες. Τὰ φέρνανε διά-
μεσα τῆς Ἐρυθρᾶς θάλασσας οἱ Ἀραβες στὴν Ἀλεξάν-
δρεια, τὰ πουλοῦσανε πανάκριβα στοὺς Βενετσιάνους
καὶ τοὺς Γενοβέζους κι αὐτοὶ τὰ μεταφέρνανε στὴν Εὐρώπη.
Γιὰ νὰ δῆτε πόσο ἀκριβὰ τὰ πουλοῦσανε ἀρκεῖ νὰ θυμηθῆτε τὴν

παροιμία: ὅποιος ἔχει πολὺ πιπέρι ρίχνει καὶ στὰ λάχανα. Νὰ γιὰτι ἦτανε σπουδαῖο νὰ μποροῦν νὰ πηγαίνουν μὲ τὰ πλοῖα τους στὶς Ἰνδίες. Ὁ θαλασσινοῦς δρόμος ποὺ περνᾷ ἀπὸ τὴν Ἀφρικὴ ἦτανε τότε ἄγνωστος.

Προσπαθήσανε λοιπὸν πρῶτοι νὰ τὸν βροῦνε οἱ Πορτογάλοι. Φιχταζήθητε πόσο δύσκολο ἦτανε, ἀφοῦ δὲν ξαίρανε οὔτε τὸ σχῆμα τῆς Ἀφρικῆς, οὔτε καὶ τὸ μᾶκρος ποὺ μποροῦσε νὰ ἔχη. Ἡ φαντασία τῶν ἀνθρώπων εἶχε πλάσει ἓνα σωρὸ παραμῦθια καὶ παραμῦθια ποὺ γεννοῦσανε τὸ φόβο καὶ τὸν τρόμο. Στὸν ἰσημερινὸ λέγανε πὼς ἡ ζέστη εἶναι τόσο μεγάλη ποὺ ἡ θάλασσα χοχλάζει κι ἀλίμονο στὸ καράβι ποὺ θὰ τολμοῦσε νὰ πλησιάσῃ θὰ ἔλυωνε ἀπὸ τὴ φωτιά, μπορεῖ καὶ φωτιὰ νὰ ἔπαιρνε. Ἄλλοι πάλι λέγανε τὰ παραμῦθια πὼς ἡ θάλασσα εἶνε πηχτὴ σὰ λάσπη καὶ κανένα καράβι δὲν μπορεῖ νὰ τὴν περάσῃ. Καὶ μονάχα αὐτά; Οἱ θάλασσοι—ἀκούς—θρέβουνε γιγάντια θῆρια ποὺ μὲ τὰ φτερούγια τους κάνουν θρύμματα τὰ καράβια, δράκοντες ποὺ τὰ καταπίνουν ἐλόκληρα. Καὶ ἄλλα τέτοια διηγούντανε γιὰ τὶς ἄγνωστες θάλασσοι.

58. Τὰ ταξίδια τῶν Πορτογάλων.

Ὡστόσο ὁ πρίγκηπας τῆς Πορτογαλίας ὁ Ἐρῖκος ὁ θαλασσοπόρος, τὸ πῆρε ἀπόφαση νὰ ταξιδέψῃ καὶ ἐρευνήσῃ τὴ δυτικὴ παραλία τῆς Ἀφρικῆς. Ἀρμάτωσε πολλὰ καράβια κι ἀρχίσανε τὶς ἐρευνες. Πρῶτα βρῆκανε τὰ νησιά τοῦ Ἀτλαντικοῦ στὴ Δυτικὴ παραλία τῆς Ἀφρικῆς. Τὴ Μαδέρα ποὺ εἶναι γνωστὴ γιὰ τὸ νόστιμο καὶ δυνατὸ κρασί της ποὺ στέλνει σήμερα στὴν Εὐρώπη καὶ τὸν ἄλλο κόσμον. Τὰ Κανάρια νησιά, ἀπ'ὅπου κατὰγονται τὰ γλυκόμελα καὶ κιτρινοφτέρουγα καναρίνια. Βρῆκανε κι ἄλλα ὠραῖα πράματα καὶ τὸ θάρρος τῶν θαλασσοπόρων ἔλεγε καὶ δυνάμωνε. Ἀπ' ὅσα διηγούντανε τὰ παραμῦθια τίποτε δὲν

συναντούσανε. Τέλος ένας πιδ τολμηρὸς θαλασσοπέρης ὁ Βαρθολομαῖος Ντιάζ προχώρησε νοτιώτερα. Οἱ ἀνεμοὶ τὸν ρίξανε πιδ πέρα καὶ ἀφοῦ θαλασσοδάρθηκε γιὰ πολλὰς ἡμέρας βρέθηκε στὴ νοτιώτερη ἄκρη τῆς Ἀφρικῆς. Τὸ κατάλαβε ἀπὸ μακριὰ ἀπὸ τὰ ὀρηκτικὰ καὶ μεγάλα κύματα ποῦ τὸν χτυπούσανε. Γι' αὐτὸ καὶ τὴν ἄκρη αὐτὴ τὴν εἶπε ὁ Ντιάζ : **ἀκρωτήριο τῆς τρικυμίας**. Ὑστερα γύρισε στὴν πρωτεύουσα τῆς Πορτογαλίας καὶ διηγήθηκε στὸ βασιλεῖα του τὸ μεγάλο του ταξίδι. Ὅταν ὁ βασιλεὺς ἀκουσε καὶ γιὰ τὸ ἀκρωτήριο φώναξε ἀπὸ τὴ χερὰ του : Θεὸς νὰ φυλάξη νὰ τὸ ποῦμε μὲ τέτοιο ἀπαίσιο ὄνομα τὸ ἀκρωτήριο. Ἀκρωτήριο τῆς Καλῆς Ἐλπίδας θὰ τὸ ποῦμε, γιὰτι τὴν ἔχουμε τὴν ἐλπίδα ἀπὸ κεῖ νὰ φτάσουμε στὶς Ἰνδίες.

59. Ὁ Κολόμβος.

Σὲ λίγο ἄλλος θαλασσοπέρης, ὁ Χριστόφορος Κολόμβος ἀνακάλυψε τὴν Ἀμερικὴ. Αὐτὸς ὁ Χριστόφορος Κολόμβος ἦτανε Ἰταλὸς καὶ γεννήθηκε στὴ Γένουα τῆς Ἰταλίας. Πολλὰ γράμματα δὲν ἤξειρε, ὅμως ἦτανε ἓνα πνεῦμα ἀνήσυχο. Τὰ ταξίδια τῶν Πορτογάλων καὶ οἱ νέες χῶρες ποῦ βρήκανε τοῦ ἑκαμαν ἐντύπωση καὶ τοῦ γεννήσανε τὴν ὄρεξη νὰ γίνῃ καὶ αὐτὸς θαλασσοπέρης ὁ ἄγνωστος θάλασσορ. Πῆγε λοιπὸν στὴ Λισαβὼνα καὶ ἀκουσε μὲ λαχτάρια τίς διηγήσεις τῶν θαλασσοπέρων γιὰ τίς μακρινὰς καὶ παράδοξες χῶρες.

Εἶχε ἀκούσει ὁ Κολόμβος πὼς ἡ γῆ εἶνε σφαῖρα, σὰν ἓνα πελώριο πορτοκάλι. Ἡ σκέψη του τὸν ὠδήγησε πὼς ἀν ἔπλεε ὄλο δυτικὰ θὰ ἔφτανε τὸ δίχως ἄλλο στὶς Ἰνδίες. Θὰ πιστέψῃ πὼς καὶ τὸ ταξίδι θὰ ἦτανε συντομώτερο, ἀφοῦ οἱ Πορτογάλοι ἔπρεπε νὰ περάσουνε τὴ δυτικὴ παραλία τῆς Ἀφρικῆς, πλέοντας πρὸς τὴ νοτιὰ καὶ ἔπειτα ἀνατολικά. Παρουσιάστηκε τότε στὸ βασιλεῖα τῆς Πορτογαλίας καὶ τοῦ εἶπε τὸ σχέδιό του. Αὐτὸς

δὲ θέλησε νὰ τὸν ὑποστηρίξη. Πήγε κι ὁ Κολόμβος στὸ βασι-
λέα τῆς Ἰσπανίας Φερδινάνδο καὶ τὴ γυναῖκα τοῦ Ἰσαβέλα καὶ
τοὺς παρακάλεσε νὰ τοῦ δώσουνε τὰ καράβια πρὸ τοῦ χρειάζον-

τανε. Τοὺς βρῆκε σὲ καλὴ ὥρα τοὺς βασιλιάδες. Εἶχανε νικήση
κάποια σπουδαία νίκη. Τοῦ δώσανε λοιπὸν τρεῖς μικρὰ καράβια
καὶ 90 ναῦτες.

Γεμάτος θάρρος καὶ ἐλπίδες μεγάλες πρῆχτηκε ὁ Κολόμβος

στην άγνωστη θάλασσα. 'Ο άνεμος ήτανε βροθητικός, τὰ πήγαινε τὰ καράβια του Ίσα, έλο και δυτικά. Έξήντα μέρες περάσανε και στεριά πουμενὰ δὲ φεινότανε. Μόνο οὐρανὸς και θάλασσα. Αυτό ήτανε κάτι αφάνταστα άσυνήθιστο για τὸς θαλασσινοὺς τῆς εποχῆς εκείνης. Μὴ λησμονήτε και τὰ παραμύθια. "Ήτανε φυσικὸ ν' άνησυχήσουνε τὰ πληρώματα τῶν καραβιῶν. Έπαναστατήσανε και δὲ θέλανε νὰ προχωρήσουνε. Θέλανε νὰ στρίψουν πλώρα πρὸς τὰ πίσω. 'Ο Κολόμβος ὑπόφερε πολὺ νὰ τὸς ήσυχάζη. Τὸ εὐτύχημα πὼς άρχισανε νὰ βλέπουνε στὴ θάλασσα κλαδιὰ δέντρα πὸ τὰ φέρνανε τὰ κύματα ἀπὸ κάποια στεριά θέβαια. Και κάποια μυρουδιὰ ἀπὸ λουλούδια τὸς έρχέτανε ἀπὸ μακριά. Μ' αὐτά, λέγοντας πὼς πλησιάζουνε σὲ στεριά, μπόρεσε νὰ τὸς κρατήση κάμποσες μέρες ἀκόμη ὁ Κολόμβος. Τέλος στίς 11 τοῦ 'Οκτώβρη τοῦ 1492 τὴν ὥρα πὸ ἔδινε ὁ ήλιος ξεχωρίσανε ἀπὸ μακριὰ στεριά. "Ήτανε κάποιο νησί τῆς 'Αμερικῆς. Στεριά! στεριά! φώναξαν τότε οἱ ναυτες.

"Ετσι βρέθηκε μιὰ μεγάλη χώρα άγνωστη ὡς τὰ τότε.

'Ο Κολόμβος γύρισε στὴν 'Ισπανία. Οἱ βασιλιάδες Φερδινάνδος και 'Ισαβέλα ήτανε κατευχαριστημένοι πὸ τὸς έφερε πλούτη και νέες χῶρες ὁ Κολόμβος. Αὐτὸς έκαμε κι άλλα ταξίδια κι ανακάλυψε κι άλλα μέρη τῆς 'Αμερικῆς. Δέτε ξμωσ πὸ φτάνει ἡ ἀπληστία τῶν βασιλιάδων. 'Η συμφωνία τοῦ Κολόμβου ήτανε νὰ μένη Ἰσβίος ναύαρχος και αντιβασιλέας τῶν μερῶν πὸ θὰ ἔβρισκε, τὰ αξιώματα αὐτὰ νὰ τὰ κληρονομοῦν οἱ ἀπόγονοι του και νὰ ἔχη και τὸ ἕνα δέκατο ἀπὸ τὰ εἰσοδήματα τῶν νέων χωρῶν. 'Ο Φερδινάνδος ὁμωσ άρνήθηκε νὰ εκπληρώση τίς συμφωνίες και ὁ Κολόμβος πέθανε άρρωστος και φτωχὸς στὰ 1506.

60. Οι Πορτογάλοι φτάνουνε στις 'Ινδίες.

"Υστερα από δώδεκα χρόνια πού είχε ανακαλύψει ο Ντιάζ τὸ ἀκρωτήριο τῆς Καλῆς Ἑλπίδας οἱ Πορτογάλοι ἀποφασίζουν νὰ φτάσουνε στὶς Ἰνδίες. Ἡ ἀνακάλυψη τῆς Ἀμερικῆς τοὺς ἐθίξε τὸ φιλότιμο. Ὁ Βάσκο—δὲ—Γάμα ἄλλος Πορτογάλος τολμηρὸς θαλασσοπόρος ξεκίνησε ἀπὸ τὸ ἀκρωτήριο τῆς Καλῆς Ἑλπίδας καὶ πλέοντας πρὸς τὸν Ἰνδικὸ Ὠκεανὸ ἕναν δλόκληρο χρόνο ἔφτασε στὴν Καλκούτα.

"Ἄλλος Πορτογάλος θαλασσοπόρος ὁ Μαγελάνος ἀπὸ τὴ νότια Ἀμερικὴ πέρασε στὸν Εἰρηρικὸ Ὠκεανό. Ἔτσι ἐρέθηκε καὶ ἄλλος δρόμος πρὸς τὶς Ἰνδίες. Ἀπὸ τὸ ὄνομά του ὠνομάστηκε καὶ Πορθμὸς Μεγελάνειος. Εἰρηρικὸν τὸν εἶπανε τὸν ὠκεανὸ γιὰτὶ ἔτυχε τότε νὰ μὴν ἔχη διόλου τρικυμία. Ὁ Μαγελάνος ἔφτασε στὰς Φιλιππίνες ἔπου σκοτώθηκε. Ἐπειτα οἱ σύντροφοὶ τοῦ Μαγελάνου ἀπὸ τὸ ἀκρωτήριο τῆς Καλῆς Ἑλπίδας γύρισαν στὴν Ἰσπανία. Μ' ἄλλα λόγια ὁ Μαγελάνος καὶ οἱ σύντροφοὶ του πρῶτοι κάμανε τὸ γύρο τοῦ κόσμου.

61. Ὁ κόσμος ἀλλάζει.

"Ἔτσι λοιπὸν οἱ Εὐρωπαῖοι μπορούσανε νὰ πηγαίνουν ἀπὸ τὴ θάλασσα στὶς πλούσιες Ἰνδίες.

Καὶ δὲν πηγαίνανε μονάχα οἱ Εὐρωπαῖοι στὶς νέες χῶρες πού ἀνακαλύψανε γιὰ νὰ κουβαλοῦνε μονάχα τὸ χρυσάφι καὶ τ' ἀσήμι, καὶ τὰ πολύτιμα πετράδια καὶ τ' ἀρώματα καὶ τὰ τόσα ἄλλα καὶ νὰ πουλοῦνε στοὺς ντόπιους κατοίκους τὰ ἐμπορεύματα τῆς Εὐρώπης. Ριχτήκανε νὰ κάμουνε κράτη ἀποικιακά. Δίνοντας οἱ ἔμποροι καὶ οἱ ἀποικοὶ λίγα ὑφάσματα καὶ γυάλινες χάντρες

ἐπίρνανε ἀπὸ τούς ντότιους τὰ κομμάτια τὸ χρυσάφι καὶ τ' ἄλλα ποὺ εἶπαμε.

Νομίζοντας ὁ Κολόμβος πὼς ἡ Ἀμερικὴ ἦτανε οἱ ἀνατολικὲς Ἰνδίες εἶπανε καὶ τούς ἐρυθρόδερμους κατοίκους τῆς Ἰνδιάνου. Αὐτοὶ κατοικοῦσαν σὲ χωριστὲς φυλὲς στὰ μεγάλα καὶ πρωτόγονα δάση τῆς.

Ὅταν κατασταθῆκανε κεῖ οἱ Εὐρωπαῖοι καὶ γίνανε δυνατοὶ μεταχειριζόντανε τούς ντόπιους σὰ σκλάβους. Οἱ Ἰνδιάνοι λοιπὸν ὄσοι ἀπ' αὐτούς δὲ θέλανε ν' ἀφορμωθοῦν ἢ νὰ σκλαβωθοῦν ἀποτραβιόντανε ὄλο καὶ στὸ ἐσωτερικὸ τῆς Ἀμερικῆς. Ἀπ' αὐτούς σήμερα ἔχουν ἀπομείνει πολὺ λίγοι.

Καὶ σὰν δὲν μποροῦσαν νὰ ἔχουν δούλους τούς ντόπιους Ἰνδιάνους κουβαλήσανε μαύρους σκλάβους ἀπὸ τὴν Ἀφρικὴ. Ἦταν ἓνα σπουδαῖο ἐμπόριο τὸ ἐμπόριο ἀνθρώπων μαύρων. Γιατὶ μ' αὐτούς καλλιεργοῦσανε τὶς φυτεῖες οἱ Εὐρωπαῖοι καὶ δὲν τούς στοίχιζε ἢ καλλιέργεια σχεδὸν τίποτε. Ἡ δουλεμπορία βέσטיξε πολλοὺς αἰῶνες. Ἐπίσημα καταργήθηκε τὸ ἐμπόριο τῶν δούλων ξαίρετε πότε; Στὰ 1890! Ὅμως καὶ σήμερα στὴν Ἀφρικὴ καὶ ἄλλοῦ πουλιοῦνται καὶ σήμερα σκλάβοι.

Καὶ στίς Ἰνδίες καὶ στὰ νησιὰ τῶν Ἰνδιῶν καὶ τοῦ Εἰρηνικοῦ καὶ στὴν Ἀφρικὴ γίνανε ἀποικιακὰ κράτη τῶν Εὐρωπαίων, Πορτογάλων, Ἰσπανῶν, Ὀλλανδῶν, Γάλλων, Ἀγγλων καὶ ἄλλων. Πιὸ σπουδαῖα ἀπ' αὐτὰ τ' ἀποικιακὰ κράτη ἦτανε τῶν Ἀγγλων στὴ Βορεινὴ Ἀμερικὴ.

Οἱ ἀποικίαις αὐτὲς τῶν Ἀγγλων προκοφόσανε πάρα πολύ. Ἀργότερα ζητήσανε τὴν ἀνεξαρτησίαν τους καὶ τὴν ἀποχτήσανε ὕστερα ἀπὸ πολέμους μὲ τὴ μητρόπολιν τους τὴν Ἀγγλίαν. Εἶναι οἱ σημερινὲς Ἠνωμέναις Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς, ἢ πιὸ δυνατὴ δημοκρατία καὶ ἓνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα Κράτη τοῦ κόσμου.

Ἔτσι ἄρχισεν μεγάλη κίνηση. Ἀπὸ τὸν πλοῦτο ποὺ σω-

ρεύτηκε άρχισαν οί Εύρωπαίοι νά ζοῦνε καλύτερα, χτίσανε ώ-
ραϊτες κατοικίες και φυσικά ζητήσανε και νά μορφωθοῦν. Ἐπρεπε
οί νέοι νά μάθουνε τίς νέες γνώσεις πού άποχτήσανε γιά τή
γη και τόν κόσμο γενικά. Ζητήσανε λοιπόν σχολεία, γράμματα
δπως λέμε.

Τό σπουδαίο εἶναι πώς ἔπαψε πιά νά εἶναι τὸ ἔμπορικὸ
κέντρο ἡ Μεσόγεια θάλασσα. Τώρα άρχισαν ν' άνθίζουσι οί πό-
λεις στὰ παράλια τοῦ Ἄτλαντικοῦ. Ἀπὸ τὰ λιμάνια τους ξεκι-
νούσανε γιά τοὺς νέους κόσμους τὰ καράβια και στὰ λιμάνια
τους ξεφορτώνανε τὰ καράβια πού ξαναγύριζαν. Ἐτσι πλούτησε
ἡ Λισαβώνα, τὰ λιμάνια τῆς Ἰσπανίας, ἡ Ἀμβέρσα στὸ Βέλγιο,
τὸ Ἄμστερταμ (Ἄμστελόδαμο) στὴν Ὀλλανδία.

62. Οἱ Ἑλληνες λόγιοι στὴ Δύση.

Οἱ Εύρωπαίοι πού πλούτησανε εἶπαμε ζητήσανε νά μορφω-
θοῦν. Δὲν μπορούσανε πιά οἱ φεουδάρχες νά κρατοῦνε τὴν παι-
δεία γιά τὸν ἑαυτὸ τους. Ποιὸς τοὺς άκουε τώρα πού γινόντανε δ-
λο και πιδ φτωχοί.

Στὴν άρχὴ οἱ Εύρωπαίοι μαθαίνανε τὰ λατινικά πού εἶναι
και ἡ γλώσσα τῆς ἐκκλησίας, τὰ λατινικά πού μαθαίνανε
παί οἱ άρχοντες. Οἱ Λατῖνοι ὁμως συγγραφεῖς μιλοῦσανε μὲ
ἐνθουσιασμό γιά τοὺς άρχαίους Ἑλληνες συγγραφεῖς. Τὸ λέ-
γανε και πώς τοὺς μιμιθήκανε αὐτοὺς τοὺς άρχαίους Ἑλληνες.
Ἐπρεπε λοιπόν και οἱ νέοι Εύρωπαίοι νά μάθουνε τὰ άρχαία
Ἑλληνικά.

Στὸ 15ο αἰῶνα πολλοὶ Ἑλληνες λόγιοι ὄλο και φεύγανε
ἀπὸ τὴν Πόλη και πηγαίνανε στὴν Ἰταλία. Τὰ πράγματα στὴν
πατρίδα τους δὲν πηγαίνανε καλά. Οἱ Τοῦρκοι ὄλο και προχω-
ροῦσανε στὴν αὐτοκρατορία και οἱ λόγιοι φυσικά δὲν μπορούσανε
νά ζήσουνε στὴν Ἀνατολή. Ὅταν πιά ἔπεσε και ἡ Πόλη πλῆ-

θος λόγιοι και τεχνίτες πλημμυρίσανε τή Σικελία και τήν Ἰταλία. Βρήκανε εὐκολα ἔργασια. Οἱ λόγιοι διδόνεσαν τὰ Ἑλληνικά. Μαζί τους φέρανε πολλά χειρόγραφα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος πού σήμερα τὰ πλεονά χειρόγραφα βρίσκονται στίς βιβλιοθήκες τῆς Δύσης. Καί οἱ τεχνίτες βρήκανε δουλειά.

Ἀπὸ τοὺς πλεονά σπουδαίους λόγιους πού πήγανε στή Δύση ἦτανε ὁ Γεώργιος Γεμιστός. Αὐτὸς ἀπὸ μικρὸς εἶχε μελετήσει πολὺ τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας και προπάντων τὰ συγγράμματα τοῦ Πλάτωνα τοῦ μαθητῆ τοῦ φιλοσόφου Σωκράτη. Τόσο πολὺ τὰ ἤξευρε τ' ἀρχαία Ἑλληνικά ὁ Γεμιστός και τόσο πολὺ ἀγάπησε τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας πού προσπάθησε νὰ γίνη σὲ δασωστὸς ἀρχαίος. Τ' ὄνομά του: Γεμιστός, δὲν τοῦ ἄρεσε· τὸ ἔκαμε ἀρχαῖο: Γεώργιος Πλήθων λεγότανε. Πίστευε μὲ πεποίθηση και στήν ἀρχαία θρησκεία. Θυσίαζε και ἔψαλλε ὕμνουστοὺς ἀρχαίους θεοὺς και προπάντων στὸν Ἀπόλλωνα και τήν Ἀθηνῶν νὰ πού εἶχανε χάρισει τήν ποίηση και τή Σοφία στοὺς ἀρχαίους. Ὁ Γεμιστός εἶχε πάει στήν Ἰταλία πρὶν ἀπὸ τήν ἄλωση τῆς Πόλης. Ἐξῆσε στή Φλωρεντία. Τῆ Φλωρεντία τήν κυβερνοῦσε τότε μιὰ δυνατὴ και πλούσια οἰκογένεια οἱ Μεδίκοι. Στὰ παλάτια τοὺς εἶχανε μαζευτῆ πλῆθος σοφοὶ και καλλιτέχνες. Ἐκεῖ και ὁ Γεμιστός μιλοῦσε γιά τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας και προπάντων τὸν Πλάτωνα. Οἱ ὀμίλιες του κάμανε μεγάλην ἐντύπωση. Ὅλοι θαυμάζανε οἱ ἐπίσημοι τοῦ παλατιοῦ τῶν Μεδίκων νὰ μάθουνε τὰ ἀρχαία Ἑλληνικά νὰ μελετοῦνε τὰ συγγράμματα τοῦ Πλάτωνα. Δώσανε στὸ Γεμιστὸ οἱ Μεδίκοι τὰ μέσα και ἔδρυσε τήν Πλατωνική Ἀκαδημία τῆς Φλωρεντίας. Ἐκεῖ διδασκε ὁ Γεμιστός και οἱ μορφωμένοι μελετοῦσανε τὰ συγγράμματα τοῦ Πλάτωνα. Πολλοὶ ἦτανε οἱ μαθηταὶ τοῦ Γεμιστοῦ και Ἰταλοὶ και Ἑλληνας. Ἐτοί ἡ Φλωρεντία εἶχε καταντήσει τὰ χρόνια ἐκεῖνα νὰ εἶναι σὰν τήν ἀρχαία Ἀθῆνα.

Πρὶν ἀπὸ τὸ πάροιμο τῆς Πόλης εἶχε μείνει στὴν Ἰταλία καὶ ὁ Βησσαρίων. Αὐτὸς μὲ τοὺς αὐτοκράτορες ποὺ εἶπαμε τοὺς Παλαιολόγους καὶ τοὺς μορφωμένους καὶ μερικοὺς κληρικοὺς ἤθελε νὰ γίνῃ ἔνωση τῶν δύο ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολικῆς καὶ τῆς Δυτικῆς γιατί ἔτσι μονάχα μποροῦσε ἴσως νὰ σωθῇ ἡ Πόλη. Ἐργάστηκε λοιπὸν ὁ Βησσαρίων ὅσο μπόρεσε γιὰ τὴν ἔνωση τῶν ἐκκλησιῶν. Ἄμα ὁμοῦ εἶδε πὼς ἡ ἔνωση ἀπότυχε δὲν ξαναγύρισε στὴν Πόλη. Ἐμείνε στὴν Ἰταλία καὶ ὁ Πάπας τὸν ἔκαμε καρδινάλιο. Ἦτανε πολὺ μορφωμένος καὶ εἶχε πολὺ εὐγενικοὺς τρόπους. Ἔτσι τὸν ἀγαπήσανε τόσο πολὺ στὴ Δύση ποὺ λίγο ἔλειψε νὰ γίνῃ καὶ Πάπας. Κατοικοῦσε στὴ Ρώμη καὶ τὸ σπίτι του ἦτανε καταφύγιο ὄλων τῶν Ἑλλήνων ποὺ διωγμένοι ἀπὸ τὴν πατρίδα τοὺς φτάνανε στὴν Ἰταλία. Ὅ,τι μποροῦσε ἔκανε ὁ Βησσαρίων νὰ τοὺς παρηγορήσῃ, νὰ τοὺς θρῆ ἔργασια. Μὲ τὴ δύναμη ποὺ εἶχε κόντὰ στοὺς ἐπίσημους Εὐρωπαίους καὶ τοὺς βασιλιάδες καὶ τοὺς ἀρχιεπίσκοπους ἐνεργοῦσε μὲ κάθε τρόπο νὰ τοὺς κάμῃ νὰ κηρύξουνε σταυροφορία νὰ διώξουνε τὸν Τοῦρκο, ἀπὸ τὴν Πόλη.

Ὑστερα ἀπὸ τὸ πάροιμο τῆς Πόλης οἱ πρὸ ὀνομαστοὶ λόγιοι Ἕλληνες ποὺ ἤρθανε στὴν Ἰταλία ἦτανε: ὁ Γεώργιος Τραπεζούντιος, ὁ Ἰωάννης Ἀργυρόπουλος, ὁ Δημήτριος Χρυσολωφᾶς, ὁ Δημήτριος Χαλκοκονδύλης, ὁ Κωνσταντῖνος Λάσκαρης, ὁ Μᾶρκος Μουσιῶρος καὶ ἄλλοι. Ὅλοι αὐτοὶ διδάξανε τὰ ἑλληνικὰ γράμματα στὴν Ἰταλία καὶ τρέξανε μὲ δίψα νὰ τὰ μάθουν ἀπ' ὅλη τὴν Εὐρώπη.

63. Ἡ ἀναγέννηση τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ χειρόγραφα ποὺ φέρανε οἱ λόγιοι, ἀρχίσανε νὰ ξεθάφτουνε καὶ ξεσκονίζουने ἀπὸ τίς βιβλιοθηκῆς τῶν μοναστηριῶν καὶ ἄλλα χειρόγραφα τῶν ἀρχαίων Ρωμαίων (Λατίνων) καὶ Ἑλλήνων ποὺ εἶχανε σωρευτῆ ἐκεῖ ἀπὸ πολλὰ χρόνια.

Κι ἐπειδὴ δὲν ἀρκοῦσανε γιὰ ἔλους τὰ χειρόγραφα ἀρχίσανε μὲ τὴν ἐφεύρεση τῆς τυπογραφίας νὰ τὰ τυπώνουν τὰ ἀρχαῖα χειρόγραφα. Τὰ βιβλία τώρα βγαίνανε ἔλο καὶ περισσότερα καὶ φτηνότερα. Ἀρχισε λοιπὸν ὁ κόσμος νὰ φωτίζεται μὲ τὸ ἀρχαῖο φῶς τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ρωμαίων. Δὲν μπορούσε νὰ λέγεται πιά μορφωμένος Εὐρωπαῖος ἀν δὲν ἤξαιρε νὰ διαβάζη καὶ νὰ ἐννοῆ τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνες συγγραφεῖς καὶ Ρωμαίους.

Μαζὶ μὲ τὴ μελέτη τῶν ἀρχαίων ἀρχίσανε οἱ μορφωμένοι τῆς Δύσης νὰ μελετοῦν καὶ τὰ χτίρια, τὰ ἀγάλματα καὶ τὰλλα καλλιτεχνήματα ποὺ εἶχανε μείνει ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους. Ἀρχίσανε λοιπὸν νὰ μαζεύουνε σὲ μουσεῖα τὰ ἀγάλματα, τὰ ἀγγεῖα καὶ κάθε ἔργο τέχνης ποὺ εἶχε μείνει ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους. Κοντὰ σ' αὐτὰ ἀρχίσανε νὰ χτίζουν καὶ χτίρια ὅμοια μὲ τ' ἀρχαῖα.

Ἔτσι ξαναγεννιόντανε τὰ γράμματα καὶ οἱ τέχνες ποὺ εἶχανε πεθάνει στὰ μεσαιωνικὰ χρόνια. Τὰ εἶπανε λοιπὸν καὶ τὰ χρόνια αὐτὰ τὰ νεώτερα ποὺ ἀρχίζουνε μαζὶ μὲ τὶς ἐφευρέσεις καὶ τὶς ἀνακαλύψεις *ἀναγέννηση τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν*. Καὶ γιὰ τὴν Ἰταλία ἤρθανε οἱ λόγιοι Ἑλληνες καὶ γιὰ τὴν ἐκεῖ εἶχανε μείνει καὶ διατηρηθῆ τὰ πιὸ πολλὰ μνημεῖα ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα. ἦτανε φυσικὸ ν' ἀρχίσῃ καὶ ἡ ἀναγέννηση ἀπὸ κεῖ, ἀπὸ τὴν Ἰταλία. Ἀπὸ κεῖ πέρασε καὶ διαδόθηκε στὴ Γαλλία, στὴ Γερμανία καὶ τὶς ἄλλες εὐρωπαϊκὲς χώρες.

64. *Τὸ ἀνθισμα τῶν γραμμάτων καὶ τεχνῶν στὴν Εὐρώπη.*

Μὲ τὴ διάδοση τῶν Ἑλληνικῶν καὶ λατινικῶν γραμμάτων ἀρχισε ζωηρότατη κίνηση πρὸς τὴν μάθηση. Ἀρκεῖ νὰ σὰς πῶ πὼς ἓνας λόγιος Ὁλλανδός, ὁ Ἔρασμος ταξίδεψε σ' ἔλη τὴν Εὐρώπη ζητώντας χειρόγραφα τῶν ἀρχαίων. Αὐτὸς ὁ Ἔρασμος

μελέτησε βαθιά τούς αρχαίους συγγραφείς, τύπωσε και εξέγγησε πολλά αρχαία συγγράμματα.

Οι λόγιοι γενικά τῆς Εὐρώπης ἐννοήσανε πολὺ καλύτερα ἀπὸ τούς βυζαντινοὺς τούς αρχαίους συγγραφείς. Τοῦτο γίνηκε γιὰτι εἶχανε ἀφθονα τὰ μέσα. Καὶ τὰ εἶχανε γιὰτι ἡ Εὐρώπη ὅπως εἶπαμε πλούτησε ἀπὸ τίς νέες χῶρες. "Ἐτσι οἱ λόγιοι εἶχανε περισσότερη ἡσυχία καὶ ἀνεση ἀπὸ τούς βυζαντινοὺς. "Ὅσο εἶχε στὰ χέρια του τὴν παιδεία ὁ Πάπας, οἱ κληρικοὶ καὶ οἱ μορφωμένοι φεουδάρχες μιλοῦσανε καὶ γράφανε λατινικά. Λατινικά ἦτανε γραμμένο τὸ εὐαγγέλιο, λατινικά ἀκούότανε καὶ ἡ λειτουργία σ' ὅλες τίς εὐρωπαϊκὲς χῶρες. "Ἐτσι ὁ λαὸς οὔτε γράμματα γνῶριζε, οὔτε καταλάβαινε τίποτε ἀπὸ τῆ λειτουργία καὶ τὸ Εὐαγγέλιο. Τώρα ὅμως πὺ πλούτησε ἡ ἀστική τάξη καὶ φτωγῆνανε οἱ φεουδάρχες, οἱ ἀστοὶ ζητήσανε σχολεῖα πὺ νὰ μαθαίνουνε τὴ γλῶσσα τους τῆ ζωντανῆ, οἱ Ἴταλοὶ τὴν Ἰταλικὴ πὺ εἶχε μορφωθῆ ἀπὸ τὴν ἀρχαία λατινικὴ, ὅπως ἡ δική μας λαϊκὴ γλῶσσα ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἐλληνικὴ. "Ἐτσι γίνανε πρώτη φορὰ τὰ ἀστικά σχολεῖα ὅπου τὰ παιδιὰ τῆς πλούσιας ἀστικῆς τάξης μαθαίνανε τὴ ζωντανὴ γλῶσσα τοῦ τόπου τους. Τὶ νὰ τὰ κάνουνε τὰ λατινικά; Οἱ πλούσιοι ἔμποροι θέλανε νὰ γράφουνε στίς ἀποικίαις τὰ γράμματα τους στὴ γλῶσσα τους.

Πρῶτα στὴν Ἰταλία ἄρχισε πάλι νὰ γράφεται ἡ Ἰταλικὴ γλῶσσα. Ὁ Πετράρχα καὶ ὁ Ἀρίστος γράφανε ὥραϊα ποιήματα. Ὁ Δάντες ἔγινε ἓνας ἀπὸ τούς μεγαλύτερους ποιητὲς τοῦ κόσμου μὲ τὸ μεγάλο ποίημά του πὺ λέγεται «Θεῖα κωμωδία». Ἐκεῖ διηγιέται πὺς τάχα κατέθηκε στὴν Κίλαση κι εἶδε τὰ βασανιστήρια τῶν κολασμένων κι ἔπειτα ἀνέδηκε στὸν Παράδεισο.

"Ἐνας ἄλλος ποιητὴς Ἰταλὸς ὁ Τάσος ἔγραφε τὴν **Ἐλευθέρωση τῆς Ἱερουσαλήμ**. Στὸ σπουδαῖο αὐτὸ ποίημα διηγιέται πὺς οἱ σταυροφόροι πήγανε στὴν Παλαιστίνην καὶ λευθερώσανε τὴν Ἱερουσαλήμ ἀπὸ τούς Τούρκους.

Στην Ἀγγλία φαίνεται σπουδαῖος ποιητής, ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους τοῦ κόσμου, ὁ Σαίξπηρ. Αὐτὸς ἔγραψε δράματα καὶ κωμωδίες καὶ ποιήματα. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ του ἀρχίζουσε νὰ γράφονται σπουδαῖα ἔργα γιὰ τὸ θέατρο. Ἔτσι καλλιεργηθήκανε οἱ νεώτερες ζωντανές γλώσσες τῆς Εὐρώπης.

Μελετοῦσανε λοιπὸν τ' ἀρχαῖα ἑλληνικὰ γράμματα γιὰ νὰ μορφωθοῦνε, νὰ τὰ ἔχουσε πρότυπα, γιὰ νὰ γράφουσε καλύτερα τὴ ζωντανή τους γλώσσα.

Καὶ ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα τὰ διδάσκουσε οἱ Ἕλληνες λόγιοι τοῦ Βιζαντίου θὰ ρωτήσετε: Γιατί κι αὐτοὶ δὲ γράφουσε τὴ δική μας γλώσσα τὴ ζωντανή; Γιατί προσπαθοῦσανε νὰ μιμηθοῦνε τοὺς ἀρχαίους; Δὲ βλέπανε τί κάνανε οἱ ξένοι πρὸς

τοὺς μαθαίνανε τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ; Δὲν μπορούσανε νὰ τὸ καταλάβουσε αὐτὸ οἱ λόγιοι Ἕλληνες. Γιατί αὐτοὶ δὲν εἶχανε πατρίδα ἐλεύθερη. Ἄν δὲν ἔπερτε καὶ ἡ δική μας αὐτοκρατορία στοὺς ἀμέρφωτους Τούρκους, θὰ ὤφελόντανε καὶ οἱ δικοὶ μας ἔμποροι ἀπὸ τὶς νέες χώρες. Θὰ εἶχανε καὶ αὐτοὶ τὰ μέσα καὶ θὰ κάνανε ὅτι, καὶ οἱ Εὐρωπαῖοι. Ἐκεῖ πρὸς τοὺς ἔφερε ἡ μοῖρα τους δουλιὰ τους ἦτανε νὰ μελε-

Λεονάρδου Ντὰ Βίντσι: Ἡ Τζιοκόντα. τοῦνε τοὺς ἀρχαίους γιὰ νὰ τοὺς διδάσκουσε μὲ ἐπιτυχία. Ἀπὸ τὴν παράδοση πρὸς

είχανε πάρει από τὸ Βυζάντιο προσπαθούσανε κι αὐτοὶ νὰ γράφουνε ἀρχαῖα ἑλληνικά.

Στὴν Κρήτη ὅμως ὅσο δὲν τὴν εἶχανε πάρει οἱ Τούρκοι εἶχε ἀρχίσει ἡ ἀναγέννησι τῶν γραμμάτων. Οἱ μορφωμένοι Κρήτες εἶχανε καταλάβει τὸ μεγάλο καλὸ ποὺ γινότανε στὴν Εὐρώπη μὲ τὸ νὰ γράφουνε οἱ μορφωμένοι τὴ γλῶσσα τους τὴ ζωντανὴ ποὺ μιλούσανε. Ἀρχίσανε λοιπὸν καὶ οἱ Κρήτες νὰ γράφουνε τὴ

Δεονόδου Νιὰ Βίντσι: Ὁ Μυστικὸς Δεῖπνος.

γλῶσσα τους. Ὁ Βιτσέντζος Κερνάρος ἔγραψε τὸν Ἑρωτόκριτο. Ἄλλοι γράψανε δράματα κι ἓνα θρησκευτικὸ δράμα ἀπὸ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη «ἡ θυσία τοῦ Ἀβραάμ» εἶναι ἀπὸ τὰ καλύτερα ποὺ ἔχουμε ἐμεῖς οἱ σημερινοὶ Ἕλληνες καὶ ἀπὸ τὰ καλύτερα ἀκόμη τῆς ἐποχῆς ποὺ γραφότανε τότε στὴν Εὐρώπη. Τὸ δίχως ἄλλο λοιπὸν ἂν δὲν σκλαβωνότανε ἡ Κρήτη θὰ εἶχαμε κι ἐμεῖς σπουδαῖα ἔργα γραμμένα στὴ γλῶσσα μας. Ἀλλὰ μὲ τὸ σκλάβωμα τῆς Κρήτης χάθηκε κι αὐτὴ ἡ κίνησι. Πέρασε ἀπὸ τὴν Κρήτη στὰ Ἑφτάνησα ποὺ εἶπαμε πῶς δὲν πέσανε στὴν σκλαβιά τῶν Τούρκων. Ἄν σκλαβωνότανε κι αὐτὰ δὲ θὰ εἶχαμε κι ἐμεῖς τὴν ἀρχὴ τῆς ἀναγέννησις τῶν γραμμάτων πολὺ ἀργότερα ἀπὸ τοὺς Εὐρωπαίους μὲ τὴν ἐθνικὴ μας ποιητὴ Διον. Σολωμό.

Ὅπως εἶπαμε δὲ μιμηθῆκαν οἱ Εὐρωπαῖοι μονάχα τὰ ἔργα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ τὰ ἔργα τῆς τέχνης.

Ραφαήλ: Ἡ Παναγία

Σπουδαῖοι ἀρχιτέκτονες κάμανε χτίρια μὲ κολόνες, μὲ ὅπως ἦταν οἱ ναοὶ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Καὶ γιὰ τὰ ἀγάλμα-

Μιχαήλ Ἀγγέλλου: Μωσοῦς.

τά τους και τις εικόνες πήρανε παράδειγμα από τους αρχαίους.

Ραφαήλ: Ἡ Παναγία τοῦ Γκαρντελίνο.

ζωγράφησε πολλὰς εἰκόνες τῆς Παναγίας μετὰ τὸ Χριστὸ καὶ χαριτωμένα ἀγγελάκια. Αὐτὲς τὶς εἰκόνες τὶς λένε Μαντόνες.

65. Ἡ θρησκευτικὴ μεταρρύθμιση τοῦ Λουθήρου.

Ἡ χαραυγὴ τῆς δημιουργίας τοῦ καινούργιου κόσμου στὴν Εὐρώπη καὶ τὸ ἀνθισμα τὸ σημερινὸ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ, ποὺ τοῦ δίνει τὴ δύναμη νὰ εἶναι κυρίαρχος τοῦ κόσμου δὲν ἐγινε χωρὶς ἀγῶνες.

Ὁ Πάπας ἦταν ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐκκλησίας καὶ εἶχε στὰ χέρια του τὴν παιδεία τῶν φεουδαρχῶν καὶ τῶν ἄλλων εὐγενῶν. Δὲν μπορούσε νὰ ἐπιτρέψῃ νὰ πέσῃ τὸ φῶς ποὺ εἶδαμε. Τὸ συμ-

Στὴ Ρώμη ὁ Πάπας ἔ-
χτισε τὴν ἐκκλησίαν τοῦ
Ἁγίου Πέτρου. Εἶναι
αὐτὴ ἡ ἐκκλησία ἀπὸ
τὰ πιδ σπουδαῖα μνη-
μεῖα τῆς τέχνης. Ἐγινε
τὸ ἔργο τὸ 16ο αἰῶνα.
Ὁ Λεονάρδος - ντὰ -
Βίντσι ζωγράφησε τὸ
Μυστικὸ Δεῖπνο. Ὁ Μι-
χαήλ Ἄγγελος σκόλισε
δυσὸς περίφημα ἀγάλματα
τὸ Μωσῆ καὶ τὴν Πιε-
τά, δηλαδὴ τὴν Πανα-
γίαν νὰ κρατῆ στὰ γόνα-
τά της τὸ Χριστὸ πεθα-
μένο. Ὁ πιδ περίφημος
ζωγράφος ὁ Ραφαήλ

φέρο του και τὸ συμφέρο τῶν δυνατῶν ἦτανε νὰ μένη ὁ λαὸς στὸ σκοτάδι.

“Ὅμως εἶδαμε πῶς ὁ λαὸς μὲ τις νέες ἀνακαλύψεις πλούτησε. Ἄρχισε νὰ χάνη τὴ δύναμή του και ὁ Πάπας και οἱ εὐγενεῖς.

Πρὶν οἱ κληρικοὶ τῆς Δύσης ποὺ εἶχανε τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς δικὰ τους πολὺ λίγο σκοτιζόντανε γιὰ τὴ θρησκεία. Τὴ θέλανε και τὴν υποστηρίζανε μονάχα γιὰ νὰ καλοπερνοῦν. Ὅταν οἱ ἀνθρώποι ζητήσανε τὴν ἐλευθερία τους ὁ Πάπας ἔκαμε τὰ ἱερὰ δικαστήρια, τὴν Ἱερὴ Ἐξέταση. Ἀλίμονο στοὺς αἵρετικούς, ἀλλὰ και σὲ κείνους ποὺ θὰ σηκώνανε κεφάλι στὸ βασιλιά και στὸν Πάπα, ἅς ἦτανε εὐγενεῖς και Χριστιανοὶ και πιδ πολὺ Ἰουδαῖοι και Ἀραβες τῆς Ἰσπανίας. Τὰ δικαστήρια αὐτὰ γιὰ νὰ ἔχουνε χρήματα οἱ βασιλιάδες και ὁ Πάπας βρήσκανε κάθε ἀφορμὴ νὰ ἀρπάξουνε ἀπὸ τοὺς πλούσιους φεουδάρχες κι ἀπὸ κάθε πλούσιο. Τὸν κατηγοροῦσανε γιὰ αἵρετικὸ, τὸν βασανίζανε μὲ τέτοια βασανιστήρια ποὺ σηκώνεται τὸ πετοὶ τοῦ ἀνθρώπου νὰ τὰ διαβάξη. “Ἄν ἔλεγε πῶς πιστεύει σ’ ὅ,τι ἤθελε ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία τὰ βασανιστήρια ἦτανε πιδ λίγα. “Ἄν ὁμως δὲν ἀρνιότανε τὴν πίστη του ἢ ἦτανε ἀνάγκη νὰ τὸν βγάλουνε ἀπὸ τὴ μέση νὰ τοῦ πάρουνε τὴν περιουσία τὸν δικάζανε νὰ κατὴ ζωντανὸς στὴ φωτιά. Αἵρετικὸς ἦτανε και ὁποῖος ἔγραφε νέα πράματα. “Ἐτσι καταδικάστηκε ὁ Γαλιλαῖος ἕνας σοφὸς μὲ τὸ νὰ πῆ πῶς ἡ γῆ κινεῖται. Νὰ φαντασθῆτε πῶς τὸ κάψιμο τῶν δυστυχισμένων ἦτανε γιὰ τοὺς κληρικούς, τοὺς βασιλιάδες και τὸ λαὸ πανηγύρι. Γινότανε μ’ ὅλη τὴν ἐπισημότητα και σὲ ἡμέρες ποὺ ἦτανε ἑορτὲς ἀγίων.

Ὁ καημένος ὁ λαὸς νόμιζε πῶς τὸ κάψιμο τῶν αἵρετικῶν ἦτανε θεάρεστη πράξη κι ἔπρεπε νὰ χαίρεται και νὰ πανηγυρίζει. Τὸ καλύτερο ἦτανε νὰ φέρη ὁ καθένας και τὸ ξυλάκι του.

Ὁ Σαβοναρόλα ἕνας ἡγούμενος και πολὺ μορφωμένος ποὺ

τόλμησε νὰ περιορίσῃ μὲ τὰ κηρύγματά του τὴν παραλυσίαν τοῦ δυτικοῦ κλήρου, δικάστηκε καὶ κήχηκε στὴ φωτιά, ἀφοῦ πρῶτα στραγγαλλίστηκε τὸ Μάη τοῦ 1498.

Λένε πῶς καθὼς ἦτανε ἀπάνω στὴ φωτιά ὁ ἅγιος ἄνθρωπος εἶδε νὰ ἔρχεται ἀγλομαχώντας μιὰ γριοῦλα νὰ βάλῃ κι αὐτὴ τὸ ξυλάκι της, γιὰτὶ νόμιζε πῶς ἔτσι θὰ πάῃ σὺν Παράδεισο.

Ὁ Σαβονάρδελι τότε εἶπε: Ὁ ἅγια ἀθωότητα! Δηλαδή τί φταίει ἢ καημένη ἢ γριὸ. Φταῖνε κείνοι ποὺ κάμανε τὸ λαὸ νὰ ἔχῃ τέτοιες φριχτὲς καὶ ἀντιχριστιανικὰς ἰδέες.

Στὴν ἀκμὴ της ἦτανε ἡ Ἱερὴ Ἐξέτασις στὴν Ἰσπανία. Μονάχα ὁ περιβόητος ἱεροεξεταστὴς Τουρκοεμάδας καταδίκασε στὰ χρόνια 1483 — 1498 καὶ κήχησαν ζωντανοὶ στὴ φωτιά ἑννέα χιλιάδες ἀνθρώπους.

Καὶ ὡς πότε λένε πῶς βίασαξε ἡ Ἱερὴ Ἐξέτασις: Καταργήθηκε στὰ 1843.

Στὴ Γερμανία δὲν ἐφαρμόστηκε ποτὲ ἡ Ἱερὴ ἐξέτασις. Ἐκε ἄρχισε μιὰ κίνησι, ἐναντίον τοῦ Πάπα. Τὴν ἀφορμὴ τὴν ἔδωσε ὁ Πάπας Λέων Γ' (1517). Αὐτὸς ἔβγαλε τὰ λεγόμενα συγχωροχάρτια. Ἐξαγοράζανε δηλαδή οἱ Χριστιανοὶ τὶς ἀμαρτίαι τους ὄχι μὲ μετάνοια, ἀλλὰ πληρώνοντας σὸ ταμεῖο τοῦ Πάπα χρήματα.

Κάποιοι μοναχοὶ Γερμανοὶ Τέτζες ἐνεργοῦσε τὸ ἐμπόριον τῶν συγχωροχαρτιῶν στὴ Γερμανία.

Αὐτὸ ἔκαμε τὸν ἱερωμένο ἱεροκήρυκα καὶ καθηγητὴ σὸ πανεπιστήμιον τῆς Βυρτεμβέργης, Λούθηρον νὰ διαμαρτυρηθῇ στὰ 1517.

Ταυτόχρονα καὶ χωρὶς προηγούμενη συνεννόησις διαμαρτυρηθῆκανε καὶ στὴν Ἑλβετία ὁ Τσβίγκλιος καὶ ὁ Καλθίνος.

Καὶ οἱ τρεῖς μεταρρυθμιστὲς ζητούσανε:

α') Νὰ καταργηθῇ ἡ τάξις τοῦ κλήρου ποὺ ἡ δύναμὴ του ἐμποδίζει τὴν πρόοδον καὶ νὰ γίνουσι μονάχα παντρεμένοι ἱερεῖς

για νὰ διδάσκουν καὶ ἐξηγοῦν τὴν Ἁγία Γραφή.

β') Νὰ καταργηθοῦν οἱ γιορτές, οἱ λειτουργίες καὶ οἱ τόσες καὶ τόσες θρησκευτικὲς τελετές. Ἀργία θὰ ὑπάρχη μονάχα τὴν Κυριακή. Ἀπὸ τίς πάρα πολλές ἀργίες χάνει ὁ λαὸς καὶ γίνεται φτωχός. Χάνει καὶ τὸ κράτος. Ὁ Χριστιανὸς θὰ συγκεντρώνονται στὶς ἐκκλησίες κάθε Κυριακῆ καὶ θὰ ψάλλουν ὕμνους θρησκευτικοὺς στὴ γλῶσσα τους τῆ μητρικῆ καὶ στὴ γλῶσσα τους θὰ διαβάζουν τὴν Ἁγία Γραφή καὶ θ' ἀκοῦνε τὸ θεῖο Κήρυγμα.

Ὁ Πάπας φυσικὰ δὲν μποροῦσε νὰ δεχτῆ μιὰ τέτοια μεταρρύθμιση. Ζήτησε μὲ κάθε τρόπο νὰ πνίξη τὴν κίνηση. Κάλεσε τὸ Λούθηρο νὰ πάη στὴ Ρώμη ν' ἀπολογηθῆ. Ὁ Λούθηρος βέβαια δὲν εἶχε σκοπὸ νὰ κατῆ ζωντανός. Ἐπρεπε νὰ ζήσει γιὰ νὰ δάλη τὴ πατρίδα του τὴ Γερμανία στὸ δρόμο τῆς προκοπῆς. Τότε ὁ Πάπας ἀφορίζει τὸ Λούθηρο. Καὶ ὁ Λούθηρος ἅμα πῆρε τὸν ἀφορισμό, καίει τὴ θούλα του μπροστὰ στὸ λαό. Τότε ἀρχίσανε μεγάλες ταραχὲς καὶ χύθηκε πολὺ αἷμα σ' ὅλη τὴν Εὐρώπη.

Οἱ ὅπαδοι τῶν μεταρρυθμιστῶν λέγονται Διαμαρτυρόμενοι ἢ Προτεστάντες ποὺ θὰ πῆ τὸ ἴδιο.

Στοὺς Διαμαρτυρόμενους δόθηκε θρησκευτικὴ ἐλευθερία μὲ τὴ σύνοδο τῆς Αὐγούστας στὰ 1555.

Οἱ ταραχὲς καὶ οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι στὴν ἄλλη Εὐρώπη εἰσατάξαν πολὺ ἀκόμη. Σὲ ὅσες χῶρες δὲν μπορέσανε νὰ ἐπικρατήσουν οἱ Προτεστάντες, ὅσοι μπόρεσαν φύγανε στὶς προτεσταντικὲς χῶρες στὴ βόρεια Γερμανία καὶ στὴν Βόρεια Ἀγγλία. Οἱ πιδ πολλοὶ φύγανε γιὰ τίς νέες χῶρες προπάντων στὴν Ἀμερική. Ἔτσι οἱ Ἀμερικανοὶ δεχόντανε νέο προοδευτικὸ αἷμα.

Καθολικοὶ μείνανε στὴν Αὐστρία, Βαυαρία, Ἰσπανία καὶ Ἰταλία.

Ὅμως καὶ σ' αὐτὲς τίς χῶρες ἡ ἐξουσία τοῦ Πάπα ὄλο καὶ ἀδυνατίζει. Οἱ ἡγεμόνες τῆς Εὐρώπης καὶ οἱ λαοὶ τῆς δὲν ὅπα-

κούουν πιά σ' αὐτόν. Κάθε λαός καταλαβαίνει πῶς πρέπει νὰ ἔχη τὴν ἐλευθερία του νὰ προχωρήσῃ στὸν πολιτισμὸ καὶ νὰ ὑποστηρίξῃ τὰ συμφέροντά του.

Ἄφου τόσες δυσκολίες ἀπάντησε στὴν Εὐρώπῃ ἡ θρησκευτικὴ μεταρρύθμιση, καταλαβαίνετε τώρα γιατί δὲν μπορούσε νὰ πετύχῃ 800 χρόνια πρὶν στὴν Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία. Κρατήσαμε ὁμως οἱ ὀρθόδοξοι πάντοτε τὴ θρησκευτικὴ μας ἐλευθερία ἀπὸ τὸν Πάπα.

Ὁ δικός μας κληρὸς τὸν καιρὸ τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας εἶχε βέβαια δύναμη, ἀλλὰ ποτὲ δὲν τὸν ἄφησε ἡ ἑλληνικὴ πολιτεία νὰ διευθύνῃ καὶ τὰ πολιτικὰ τῆς χώρας.

Τ Ε Λ Ο Σ

Δίσκος τῆς Ἐκκλησίας. Εἰκονίζεται ἡ Παναγία
μὲ τὸν Χριστὸν εἰς τὸ στήθος
προσευχομένη.